

როინ მიგრიაული

ქართული კერძო სამართლის საკითხები

(გამოქვეყნებული სამეცნიერო სტატიები
და სხვა პუბლიკაციები)

პირველი გამოცემა

თბილისი

2011

როინ მიგრიაული - ქართული კერძო სამართლის საკითხები
(გამოქვეყნებული სამეცნიერო სტატიები და სხვა პუბლიკაციები)
პირველი გამოცემა, საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“, თბ., 2011,
გვ. 160

© **როინ მიგრიაული**

© საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“

ISBN 978-9941-9205-6-1

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინასიტყვაობა	5
სტატია – გაკოტრების სამართლის ზოგიერთი საკითხი (გერმანულ წყაროებზე დაყრდნობით).....	8
წინათქმა – წიგნისა „საქართველოს კანონი გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ, გერმანული თარგმანითა და გერმანულ-ქართული იურიდიული ლექსიკონით (გაკოტრების სამართალი)“	21
სტატია – მოულის გაკოტრება როგორც სანაციის საშუალება	23
წინასიტყვაობა – ჟურნალისა „ალმანახი“ №5 (სამოქალაქო სამართალი)	31
სტატია – გაკოტრების კრედიტორი, როგორც გაკოტრების წარმოების ერთ-ერთი მხარე.....	33
ინტერვიუ – გაუფრთხილდით გაკოტრების კანონს და... პრეზიდენტს	45
სტატია – შპს-ის სამართლებრივი მდგომარეობა ქართული სამართლის მიხედვით.....	53
წინათქმა – წიგნისა „საქართველოს კანონი გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ, განახლებული ტექსტით და გაკოტრების წარმოების დოკუმენტების ნიმუშებით“	67

სტატია – სამეწარმეო საზოგადოება: გაუქმება, ლიკვიდაცია, ამოშლა (შედარებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან)..... 72

სტატია – შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებასა და ღირექტორს შორის სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობა და დასრულება (შედარებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან)..... 98

სტატია – პარტნიორის სამართლებრივი მდგომარეობა შპს-ის გაკოტრებისას (შედარებითი ანალიზი).....113

მოსხმევა – უზრუნველყოფილი კრედიტორები გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ.....131

სტატია – გადახდისუუნარობის ახალი კანონის შუქ-ჩრდილები 140

ინტერვიუ – მეწარმისათვის კაბალური კანონი და გართულებული პროცედურები 148

სტატია – მოვალის გადახდისუუნარობა — როგორც ვალაუგალობის წარმოების წინაპირობა (ვალაუგალობის ქართული სამართლის ანალიზი) 152

წინა საუკუნის 90-იან წლები ქართული სამართლის განვითარებისათვის იმით იყო მნიშვნელოვანი, რომ ამ პერიოდში ძირეული ტრანსფორმაცია განიცადა კერძო სამართალმა. ქვეყნის გადასვლამ საბაზრო ეკონომიკაზე განახლებული კერძო სამართლის შექმნის აუცილებლობა გამოიწვია. სწორედ ამ პერიოდში იწყება ევროპული სამართლის სტანდარტებთან მიახლოებული კერძო-სამართლებრივი საკანონმდებლო აქტების მიღება. ზოგიერთი სამართალურთიერთობა, რომელსაც საერთოდ არ აღაირებდა საბჭოთა სამართალი, პირველად იქნა კანონის საფუძველზე მოწესრიგებული, ხოლო ზოგიერთი კი განახლებული სახით აისახა ამ პერიოდში მიღებულ კანონებში. აღნიშნული საკანონმდებლო აქტებიდან აღსანიშნავია კანონი „მეწარმეთა შესახებ“ (1994 წ.), კანონი „თამასუქის შესახებ“ (1995წ.), კანონი „ჩეკის შესახებ“ (1995წ.), კანონი „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ (1996წ.) და სამოქალაქო კოდექსი (1997წ.).

განახლებულმა კერძო სამართალმა საფუძველი ჩაუყარა აგრეთვე თანამედროვე კერძო სამართლის მეცნიერებისა და ახალი, თანამედროვე ქართული იურიდიული ლიტერატურის განვითარებასაც. სწორედ 90-იან წლებში იქმნება კერძო სამართალში ისეთი უმნიშვნელოვანესი ნაშრომები, როგორიცაა ლადო ჭანტურიას „უძრავი ნივთების საკუთრება“ (1994წ.) და „შესავალი სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში“ (1997წ.), ლადო ჭანტურიასა და თედო ნინიძის „მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი“ (1996წ. 1-ლი გამოცემა, 1998წ. მე-2 გამოცემა), „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარის“ 1-ლი და მეორე წიგნები (1998 და 1999 წლები), ბესარიონ ზოიძის „საწივით სამართალი“ (1999წ.), ზურაბ ახვლედიანის „ვალდებულებითი სამართალი“ (1999 წ.), ასევე ჩემი ავტორობით გამოცემული „შესავალი გაკოტრების სამართალში“ (1999წ.). ამავდროულად პერიოდში ასევე მრავალი სამეცნიერო სტატია მიეძღვნა განახლებულ კერძო

სამართალს, რამაც კიდევ უფრო გაამრავალფეროვნა სამართლის ამ დარგისადმი მიძღვნილი იურიდიული ლიტერატურა.

XXI საუკუნის დასაწყისი ახალი ეტაპი იყო ქართული იურიდიული ლიტერატურის განვითარებაში, რომელიც ცალკე კვლევის საგანია.

განვითარების თავისებური გზა განვლო კერძო სამართლის ისეთმა დარგმა როგორიცაა ვალაუვალობის სამართალი. აღსანიშნავია, რომ ვალაუვალობის თანამედროვე სამართლის განვითარების ძალიან მოკლე პერიოდში (დაახლოებით 10 წლის განმავლობაში) ორი კანონი იქნა ამოქმედებული: 1997წ. პირველი იანვარს ამოქმედდა „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონი (მიღებულია 1996 წლის 25 ოქტომბრის), ხოლო 2007 წლის 15 აგვისტოს — „გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“ კანონი (მიღებულია 2007 წლის 28 მარტი). აღნიშნული სამართლის განვითარებაში ნაკლები წვლილი აქვს 1992 წლის 8 სექტემბერს გამოცემულ დეკრეტს „საწარმოთა გაკოტრების შესახებ“, რომელიც არსებობის 4-წლიან პერიოდში საერთოდ ვერ იქნა პრაქტიკაში გამოყენებული. ამიტომაც ვერ იქცა იგი სამეცნიერო კვლევის საგნად.

რაც შეეხება „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონს, მან ძალიან დიდი როლი ითამაშა ვალაუვალობის სამართლის მეცნიერების განვითარებაში. გაკოტრების სამართალმა 1997 წლიდან, როდესაც იგი როგორც სასწავლო საგანი პირველად დაინერგა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, სათავე დაუდო სამართლის ამ სფეროში მეცნიერულ კვლევებს.

ვალაუვალობის სამართალი ასევე იქცა ჩემი მეცნიერული კვლევის განსაკუთრებულ ობიექტად, რომელსაც 1995 წლიდან დღემდე მრავალი სამეცნიერო სტატიაც მიუძღვნენ. რამდენიმე სამეცნიერო ნაშრომი მიუძღვნენ აგრეთვე სამეწარმეო სამართლის პრობლემატურ საკითხებსაც, ვინაიდან სამართლის ეს დარგი მჭიდროდაა დაკავშირებული ვალაუვალობის სამართალთან. სამართლის ამ ორი დარგის ურთიერთკავშირის გვირგვინი იყო

ჩემს მიერ 2004 წელს სამეცნიერო ხარისხის მოპოვებასთან დაკავშირებით გამოცემული სამეცნიერო ნაშრომი „შპს-ის გაკოტრების სამართლებრივი ასპექტები, შედარებითი ანალიზი იზოლაციის გერმანულ სამართალთან“.

წინამდებარე კრებულის გამოცემა მიზიდავს სურვილმა, თავი მომეყარა ბოლო 15 წლის განმავლობაში გამოქვეყნებული ყველა სამეცნიერო სტატიისათვის, რომლებიც განხილულია არა მხოლოდ გაკოტრების (ვალუაუვალობის) სამართლის, არამედ სამეწარმეო სამართლის მნიშვნელოვანი საკითხებიც. კრებულში შეტანილი იქნა აგრეთვე სამეცნიერო ხასიათის ინტერვიუები და საკონფერენციო მოხსენებები, რომლებიც იმითაა საინტერესო, რომ მათში განხილულია მნიშვნელოვანი სამართლებრივი საკითხები. საინტერესოდ მეჩვენა აგრეთვე კრებულში ყველა იმ წინათქმისა თუ წინასიტყვაობის შეტანა, რომლებიც წამოძვარებული მაქვს წიგნად გამოცემული კანონებისათვის. — ისინი ხომ კონკრეტული სამართლის განვითარების გარკვეულ ეპიზოდებს ასახავენ. განსაკუთრებით აღსანიშნავია საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის ჟურნალ „ალმანახისათვის“ გაკეთებული წინასიტყვაობა, რომელშიც მოკლედ არის შეფასებული საქართველოში 90-იან წლებში ტრანსფორმირებული კერძო სამართლის განვითარების ეტაპები.

ვფიქრობ, წინამდებარე კრებული გარკვეულ დაინტერესებას გამოიწვევს იურისტებში, განსაკუთრებით სამართლის მითითებულ დარგებში მოღვაწე მკვლევარებში.

როინ მიგრაული

სამართლის დოქტორი,
კავკასიისა და საქართველოს უნივერსიტეტების
ასოცირებული პროფესორი, ადვოკატი

2011 წ. მაისი

„გაპოტრების სამართლის ზოგიერთი საკითხი“

(გერმანულ წყაროებზე დაყრდნობით)

*გამოქვეყნებულია ბატონი სერგო ჯორბენაძის
70 წლისთავისადმი მიძღვნილ საიუბილეო კრებულში
„სერგო ჯორბენაძე, 70 საიუბილეო კრებული“
თბილისი, 1996 წ.*

1. სამოქალაქო ბრუნვა ხასიათდება მრავალმხრივი სამართლებრივი ურთიერთობებით, რომლებიც აღმოცენდებიან სხვადასხვა გარიგებებიდან. გარიგება კი წარმოშობს ვალდებულებებს. მაგალითად, ნაყიდი ან მიწოდებული საქონელი, კრედიტი ან სესხი, იჯარით აღებული ან ნაქირაგები ნივთი, ჩეკი ან თამასუქი უნდა აანაზღაუროს ვალდებულმა პირმა განსაზღვრული დროის განმავლობაში. რიგი ვალდებულებებისა მაშინვე არ საჭიროებენ დაფარვას, ხოლო ხშირ შემთხვევაში მათი შესრულება კრედიტორის ნდობას ემყარება, იმას, რომ ვადის დადგომისას მოვალე შეასრულებს თავის ვალდებულებას.¹

დროის განსაზღვრულ მონაკვეთში მოვალედ ყოფნა სამოქალაქო ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელი ჩვეულებრივი მოვლენაა. ასეთივე „ნორმალური“ მოვლენაა მოვალის მიერ თავისი ვალდებულებების შეუსრულებლობა. გარკვეული გარემოებების გამო მოვალე შეიძლება აღმოჩნდეს უუნარო — შეასრულოს ფულის გადახდასთან დაკავშირებული ვადამოსული ვალდებულებები. გადახდისუუნარობა აქცევს მას ვალაუვალ მოვალედ.

2. ვალაუვებლობის მასშტაბები უფრო ნათლად ჩანს კომერციული ბრუნვის დროს. ალღოს უქონლობამ, კომერციული საქ-

¹ Menno Aden, das Konkursrecht, 1983. S.1

მიანობისათვის დამახასიათებელმა „თამაშის წესების“ უცოდინრობამ და, რაც მთავარია, მძაფრმა კონკურენციამ შეიძლება მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობაში ჩააყენოს სამეწარმეო საქმიანობის სუბიექტი. სამეწარმეო საზოგადოება ბალანსის მიხედვით შეიძლება დავალიანდეს (*Überschuldung*), კერძოდ, მაშინ, როცა მისი პასუხები გადააჭარბებს აქტივებს. თუმცა საზოგადოების დავალიანება ყოველთვის არ გულისხმობს მის გადახდისუუნარობას. მოვალე საზოგადოებამ ლიკვიდურობა შეიძლება შეინარჩუნოს, მაგალითად, კრედიტის აღებით თუ იგი მაინც გახდა გადახდისუუნარო და აღარ შეუძლია თავისი კრედიტორების სრულად დაკმაყოფილება, ეს უკვე ნიშნავს მის ეკონომიკურ კატასტროფას.¹ მეწარმის რისკი და გაზრდილი პასუხისმგებლობა უფრო მეტად უქმნის მას საფრთხეს იქცეს ვალაუვალ მოვალედ, ვიდრე სამოქალაქო ურთიერთობების სხვა მონაწილეს.

გაკოტრების წარმოების დამთავრების შემდეგ საწარმო უმეტეს შემთხვევაში ლიკვიდირდება (თუმცა იგი თვითონ გადაწყვეტს, დარჩეს სამეწარმეო სამართლის სუბიექტად, თუ შეწყვიტოს არსებობა). გაკოტრების მეშვეობით მაშინათვე იცვლება საზოგადოების მიზანი მოგების მიღებიდან ლიკვიდაციისაკენ.² ლიკვიდაციის შემდეგ კი საწარმო სრულად გამოირიცხება სამეწარმეო, შესაბამისად, სამოქალაქო ურთიერთობებიდან: იგი უქმდება ოფიციალურად, რაც სამეწარმეო რეესტრიდან მის ამოშლაში გამოიხატება. სამოქალაქო ურთიერთობიდან გამორიცხვის შემდეგ საწარმო აღარ გვევლინება სამოქალაქო უფლება-მოვალეობათა სუბიექტად. საწარმოს გამორიცხვა სამოქალაქო ურთიერთობებიდან ისეთივე ნორმალური სამართლებრივი მოვლენაა, როგორც მისი თავდაპირველი ჩართვა ამ ურთიერთობებში.

რაც შეეხება ინდოიდუალურ მეწარმეს, გაკოტრების წარმოებაში კრედიტორების დაკმაყოფილებას ემსახურება როგორც მისი

¹ Herbert Wagner, Insolvenzrecht, 2 Aufl, 1986, S.21.

² აღენი, გვ. 2.

ინდივიდუალური საწარმო (როგორც ქონება), ისე აღსრულებას ქვემდებარე სხვა დანარჩენი ქონება. თუკი გაკოტრების წარმოების დამთავრების შემდეგ მას დარჩა იმდენი ქონება, რომ ხელი მოჰკიდოს ახალ საქმეს (ადრინდელმა საქმემ ხომ იგი გაკოტრებამდე მიიყვანა!), მაშინ იგი კვლავ განაგრძობს სამეწარმეო საქმიანობას (ანუ დარჩება სამეწარმეო საქმიანობის სუბიექტად). უმეტეს შემთხვევაში ინდივიდუალური მეწარმე გაკოტრებით მეურნეობრივად იმდენადაა წელში გატეხილი, რომ თავს ანებებს მეწარმეობას, ე.ი. აღარ მონაწილეობს სამეწარმეო ურთიერთობებში. იგი ოფიციალურად ამოიშლება სამეწარმეო რეესტრიდან. სამეწარმეო ურთიერთობებიდან ინდივიდუალური მეწარმის გამოსვლა კი არ ნიშნავს მის ავტომატურ გამორიცხვას სამოქალაქო ურთიერთობიდან. იგი, როგორც ფიზიკური პირი კვლავ რჩება სამოქალაქო უფლება-მოვალეობათა სუბიექტად — მას თანასწორუფლებიანად შეუძლია მიიღოს მონაწილეობა სამართლებრივ და სამეურნეო ცხოვრებაში: დადოს და მოძალოს ხელშეკრულებები, განაცხადოს პრეტენზიები, წარადგინოს სარჩელები და ა.შ.

იგივე შეიძლება ითქვას ფიზიკურ პირზე, რომელიც გერმანული სამართლის მიხედვით წარმოადგენს გაკოტრების დამოუკიდებელ სუბიექტს. გაკოტრების მეშვეობით ფიზიკური პირი არ გამორიცხება სამოქალაქო ურთიერთობიდან. ასეთი გამორიცხვა მხოლოდ ანტიკური პერიოდისთვის იყო დამახასიათებელი. ანტიკურ ხანაში ვალაუვალი მოვალე, მომელიც თავის ვალებს ვედარ იხდიდა, თვითონვე გაიყიდებოდა კრედიტორების სასარგებლოდ, ანუ ნიუთად (მონად) იქცეოდა. ასე რომ, გაკოტრება არ ნიშნავს ფიზიკური პირის „სამოქალაქო სიკვდილს“, მას მხოლოდ შეეკვეცება სამოქალაქო უფლებები, ისიც მხოლოდ საგაკოტრებო წარმოების პერიოდისთვის.¹ როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გაკოტრებამ შეიძლება მხოლოდ გარკვეული უარყოფითი როლი

¹ აღენი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 2.

შეასრულოს ფიზიკური პირის შემდგომ ეკონომიკურ ცხოვრებაში. იგი იმდენადაა დაუძლურებული თავისი ვალებით, რომ ფაქტობრივად ამთავრებს თავის შემდგომ სამეურნეო საქმიანობას ცხოვრების დარჩენილი დროისათვის.¹

ამრიგად, მწწარმის საქმიანობა, რომელიც მოგების მიღებისკენაა მიმართული, ლოგიკურად შეიძლება დასრულდეს ან მისი მართლზომიერი გამდიდრებით, ან გაკოტრებით (თავისი თანმდევი შედეგებით).

3. გერმანული სამართალი და სამართლის თეორია გაკოტრებას კონკურსს (Konkurss) უწოდებენ. საგაკოტრებო ურთიერთობების მომწესრიგებელ ძირითად აქტს საკონკურსო დებულება (Konkursordnung, შემოკლებით KO) ეწოდება. ჩვეულებრივ, ორდინალური მნიშვნელობით „კონკურსი“ გულისხმობს საერთო ღონისძიებაში რამდენიმე პირის მონაწილეობას მათი ინტერესების ერთპიროვნულად ან კოლექტიურად განხორციელების მიზნით. მაგალითად, აბიტურიენტთა კონკურსი უმაღლეს სასწავლებელში ჩასარიცხად, სახელმწიფო ქონების გაყიდვასთან დაკავშირებით გამოცხადებული კონკურსი და სხვა. კონკურსი, ჩვეულებრივ, გულისხმობს მონაწილეთა კონკურენციას, შეჯიბრებითობას მონაწილეებს შორის. ორდინალური კონკურსის მსგავსად, საგაკოტრებო კონკურსშიც რამდენიმე პირი მონაწილეობს ერთი მიზნით: მიიღონ დაკმაყოფილება მათი საერთო მოვალის ქონებიდან. მაგრამ საგაკოტრებო კონკურსს აკლია ორდინალური კონკურსისათვის დამახასიათებელი თვისებები, კერძოდ, კონკურენცია და შეჯიბრებითობა მონაწილეებს (კრედიტორებს) შორის. საგაკოტრებო კონკურსის დროს გაკოტრების კრედიტორები არ კონკურირებენ ერთმანეთთან, ყველა თავიდანვე იმედოვნებს, რომ საბოლოოდ “გაიმარჯვებენ”, ანუ თითოეული მათგანი მიიღებს რაღაც წილს მათი საერთო მოვალის ქონებიდან. ამასთან, თუკი გაკოტრების წარმოებაში მხოლოდ ერთი კრედიტორი მონაწილეობს,

¹ ადენი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 3.

მაშინ კონკურსაც არ ექნება საერთოდ ადგილი. ამიტომ საგაკოტრებო ურთიერთობებში გამოყენებული სიტყვა „კონკურსი“, ჩემის აზრით, არც თუ ისე ზუსტად მიესადაგება მის შინაარსს. ამასთან, პრაქტიკულ გამოყენებაში სხვადასხვა კონკურსის ერთმანეთისაგან განსასხვავებლად ყოველთვის გეჭირდება რაიმე განმსაზღვრელი სიტყვის დართვა, მაგალითად, საუნივერსიტეტო კონკურსი, საპროვატიზაციო კონკურსი, კონკურსი ვაკანტური ადგილის დასაკავებლად და ა. შ. ასევე: საგაკოტრებო კონკურსი. ასე რომ, საგაკოტრებო სამართალში უარი უნდა ეთქვას მითითებული სიტყვის იურიდიულ ტერმინად გამოყენებაზე. მის მაგონად უმჯობესია ვიხმაროთ „გაკოტრება“.¹ შესაბამისად, როდესაც საქართველოში საქმე ამ დარგის სამართლებრივ მოწესრიგებას ეხება, საჭიროა დიდი სიფრთხილით მოვეკიდოთ ახალი იურიდიული ტერმინების შემოღებასა და დანერგვას.

4. გაკოტრება, როგორც სამართლებრივი ინსტიტუტი, მიზნად ისახავს მოვალის ქონების ლიკვიდაციას მთლიანი ან ცალკეული გასხვისების საშუალებით და ამონაგების თანაბარზომიერ განაწილებას კრედიტორებს შორის.² გაკოტრების დასრულების შემდეგ მოვალეს აღარ რჩება ხელთ არც ერთი ქონებრივი ფასეულობა. მოვალის სამეურნეო ნგრევა ზრდის მის დანაკარგებს.³ სწორედ გაკოტრების ამ „დამანგრეველმა“ თვისებამ ათქმევინა ე. იეგერს: „გაკოტრება არის ფასეულობების ყველაზე ცუდი მომსპობი“ (Konkurs ist ein Wertvernichter schlimmster Art).⁴

გერმანულ სამართალში არსებობს მთელი რიგი ინსტიტუტები, რომლებიც აგრეთვე მოვალის დაცვასაც ისახავენ მიზნად. ერთ-

¹ 1992 წ. საქართველოს დეკრეტში „საწარმოთა გაკოტრების“ შესახებ ხშირია სიტყვა „კონკურსის“ ხმარება ისეთ ძირითად ტერმინებთან, როგორიცაა: „საქმის საკონკურსო წარმოება“, „საკონკურსო მასა“, რაც ხელს უწყობს მათ არასწორ დამკვიდრებას.

² Bauer/Stürmer, Sachenrecht, 15. Auff. S.2

³ Wagner, S.22.

⁴ Ernst Jäger, Lehrbuch des Deutschen Konkursrechts, 9. Aufl., 1932, §38,1, S. 216.

ერთი ასეთი ინსტიტუტია მორიგება (Vergleich) (რომელიც სპეციალური კანონით - მორიგების დებულებით (Vergleichsordnung, შემოკლ., VerglO) წესრიგდება. გაკოტრებისაგან განსხვავებით, მორიგების მიზანია თავიდან ააცილოს მოვალეს ქონების ლიკვიდაცია და მისცეს მას შესაძლებლობა თავისივე ქონებით (საწარმოთი) შემდგომშიც განაგრძოს საქმიანობა.¹ მორიგება მოვალეს თავიდან ააცილებს გაკოტრებიდან გამომდინარე იმ საფრთხეს, რაც მას არსებობის მოსპობით ემუქრება.² ამისთვის კრედიტორებსა და მოვალეს შორის იდება სპეციალური შეთანხმება, ე. წ. სამომრიგებლო ხელშეკრულება. ამ შეთანხმების საგანია მოთხოვნების გადაუდება და მოვალის გათავისუფლება ვალების ნაწილისაგან. კრედიტორების მიერ მოვალისათვის თავისი მოთხოვნების ნაწილის მოხსნის შემდეგ მოვალე ვალდებული ხდება უმთავრესად ნაწილ-ნაწილ აანაზღაუროს მოთხოვნების მოუხსნელი (დარჩენილი) ნაწილი.³ ამრიგად, მორიგება არის ერთგვარი სამართლებრივი ინსტიტუტი, რომელსაც სურს სასამართლოს მიერ დამტკიცებული მხარეთა შეთანხმებით დაიხსნას მოვალე გაკოტრებისაგან.⁴ თუ გაკოტრების დროს კრედიტორები აქტიურობენ, მორიგების დროს, პირიქით, ინიციატივა გადადის მოვალის ხელში: მხოლოდ მოვალეს შეუძლია შეიტანოს განცხადება მორიგების წარმოების გახსნის შესახებ, მოვალისაგან მიმდინარეობს სამომრიგებლო წინადადება. მასში იგი სთავაზობს კრედიტორებს თავისი ვალდებულებების განსაზღვრულ მოწესრიგებს. თუმცა საბოლოოდ კრედიტორები თვითონ წყვეტენ უმრავლესობით, დაეთანხმონ თუ არა ამ წინადადებას. გარდა ამისა, თუ გაკოტრების დროს მოვალეს ჩამოერთმევა მთელი ქონების მართვის და განკარგვის უფლებამოსილება და გადაეცემა გაკოტრების მმართველს (შემდგომი რეალიზაციის უფლებით), მორიგების დროს მოვალე თვითონ რჩება თავისი

¹ Bauer/Stürmer, Sachenrecht, 15. Aufl. S.2

² Wenz/Schmidt, Konkurs und Vergleich, 1989, S. 128.

³ ბაუერი/შტიურნერი, გვ. 310

⁴ Jurgen Baumann, Konkurs und Vergleich, 2, Aufl., 1981, S. 173.

ქონების „ბატონად“, რადგანაც მან თავისი საწარმოს საქმიანობის გაგრძელებით უნდა გამოიმუშაოს სახსრები სამომრიგებლო შეთანხმების შესასრულებლად“.¹ გერმანიის მორიგების დებულება ითვალისწინებს აგრეთვე მოვალის გარკვეულ შეზღუდვებსაც, კერძოდ, მოვალეზე ზედამხედველობას ახორციელებს მორიგების მმართველი.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გერმანიაში მორიგებას ძალზე მცირე პრაქტიკული გამოყენება აქვს.²

გერმანული სამართლის მიხედვით, მორიგების წარმოების საფუძვლები შეესაბამება გაკოტრების წარმოების საფუძვლებს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ორივე შემთხვევაში წარმოების გახსნის წინაპირობა ერთი და იგივეა — მოვალის გადახდისუუნარობა (განსაზღვრულ შემთხვევაში აგრეთვე ზედავალიანება). სწორედ ამ საერთო წინაპირობის გამო გაკოტრებისა და მორიგების სამართალს გერმანიის სამართლის თეორიაში აერთიანებენ ერთი საერთო ცნების ქვეშ — საინზოლვენცო (ან: ვალაუვალობის) სამართალი. საინზოლვენცო სამართალი მოიცავს არა მხოლოდ გაკოტრების დებულებისა და მორიგების დებულების ნორმებს, არამედ სხვა ნორმებსაც, რომლებიც აწესრიგებენ ვალაუვალი (insolvent) ან ვალაუვალობის საფრთხის ქვეშ მყოფი საწარმოს სანაციასა და ლიკვიდაციას.³ საინზოლვენცო (ვალაუვალობის) სამართალი, ამრიგად საერთო ჯამში ორმაგ მიზანს ისახავს ერთდროულად: სანაციასა და ლიკვიდაციას. საინზოლვენცო (ვალაუვალობის) სამართლის თეორიული ფესვებიდან აღმოცენდა საინზოლვენცო კანონმდებლობა. 1994 წ. გერმანიაში მიღებულ იქნა საინზოლვენცო დებულება (Insolvenzordnung), რომელიც ძალაში შედის 1999 წელს.

¹ ბაუერ/შტიურნერი, გვ. 130

² ბაუერი/შტიურნერის დასახელებულ ნაშრომში მითითებული სტატისტიკური მონაცემებით 1986 წ. 19000-მდე საგაკოტრებო (საინზოლვენცო) წარმოებიდან მხოლოდ 82 შემთხვევაში (0,5%) იქნა გახსნილი სამომრიგებლო წარმოება, ხოლო 1987 წელს სამომრიგებლო წარმოებამ შეადგინა მხოლოდ 0,3%

³ Michael App, Die Insolvenzordnung, 1995, S.17

ერთი აქტით, ამრიგად, მოწესრიგდება როგორც საგაკოტრებო, ისე სამომრიგებლო ურთიერთობები.¹ საინზოლვენცო დებულების შესავალი კანონით უქმდება საკონკურსო დებულება (KO) და მორიგების დებულება (VerglO).

5. გერმანული სამართალი კრედიტორს აძლევს არჩევის საშუალებას მოვალესთან ურთიერთობაში. მას შეუძლია თავისი მოთხოვნა მოვალის წინააღმდეგ განახორციელოს ან ცალკეულად, ცალკეულ სააღსრულებო წარმოებაში (Einzelvollstreckungsverfahren), ან საგაკოტრებო წარმოებაში. კრედიტორი, გარემოებებიდან გამომდინარე, ირჩევს მისთვის მისაღებ წარმოებას. მაგრამ თუკი საგაკოტრებო წარმოების გახსნას ითხოვს ერთადერთი კრედიტორი, მაშინ მისი განცხადება მხოლოდ წინასწარი შემოწმების შემდეგ იქნება დაშვებული, ისიც მაშინ, როცა კრედიტორი სარწმუნოდ დაამტკიცებს თავის მოთხოვნას და მოვალის გადახდისუუნარობას (KO, §105, აბზ.2). თუმცა შეიძლება ითქვას, რომ საგაკოტრებო წარმოება მაინც კოლექტიური წარმოებაა, ვინაიდან მასში, როგორც წესი, ერთზე მეტი კრედიტორი მონაწილეობს. საგაკოტრებო წარმოებაში რამდენიმე კრედიტორი ერთად და ერთდროულად განახორციელებს თავის სამართლებრივ პრეტენზიებს ერთი და იმავე მოვალის წინააღმდეგ (აქედან სწორედ: „საერთო მოვალე“).

გაკოტრების დროს, ისევე როგორც სააღსრულებლო წარმოების დროს, საქმე გვაქვს კერძო უფლების იძულებით განხორციელებასთან (Rechtsdurchsetzung). სააღსრულებლო წარმოებაში კრედიტორის ტიტულიანი მოთხოვნის იძულებითი წესით განხორციელება ხდება სპეციალური აღსრულების ორგანოს (აღსრულების სასამართლოს, სასამართლო აღმასრულებლის)

¹ 1995 წ. გაკოტრების სამართალში გერმანელი ექსპერტის პროფ. ი. თიმეს მიერ მომზადებული საქართველოს კანონპროექტიც „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ ერთდროულად აწესრიგებს მოვალის გაკოტრებისა და მორიგების საკითხებს. ამიტომ, ჩემი აზრით, კანონპროექტის სათაური უფრო ვიწროა მის შინაარსთან მიმართებაში, რის გამოც, პროექტის სათაური შეიძლება დაზუსტდეს შემდგენიარად: საინზოლვენცო (ვალაუვალობის) წარმოების კანონი.

მიერ. თუმცა გაკოტრებაში შეიძლება ითქვას, რომ მოთხოვნათა განხორციელება უფრო რბილ ფორმებში მიმდინარეობს — გაკოტრების სასამართლოს აქვს მხოლოდ ზოგადი საზედამხედველო ფუნქცია¹ (იგერი: „ზედამხედველობა და არა ხელმძღვანელობა“), ხოლო წარმოების ძირითად საკითხებს აგვარებენ გაკოტრების მმართველი („გაკოტრების ცენტრალური ფიგურა“) და თვითონ კრედიტორები („კრედიტორთა თვითმმართველობა“). ამრიგად, გაკოტრების დროს შეიძლება უფრო მეტად ვისაუბროთ არა კრედიტორთა მოთხოვნის განხორციელებაზე, არამედ მათ დაკმაყოფილებაზე. რა თქმა უნდა, ამით არ არის უარყოფილი, რომ რაიმე „განხორციელება“, ვინაიდან განხორციელება რა კერძო კრედიტორთა მოთხოვნები, ამით ისინი დაკმაყოფილდება.²

6. მიუხედავად ამ მსგავსებისა, საგაკოტრებო წარმოება მაინც დიდად განსხვავდება სააღსრულებო წარმოებისაგან, რომელსაც ცალკეულ სააღსრულებო წარმოებას (Einzelvollstreckung) ან იძულებით სააღსრულებო წარმოებასაც (Zwangsvollstreckung) უწოდებენ:

ა) ცალკეული სააღსრულებო წარმოებისათვის დამახასიათებელია ის, რომ ცალკეული კრედიტორი საქმის არსებითი განხილვის წარმოებაში (Erkenntnisverfahren) მიღებული სააღსრულებო დოკუმენტის (აღმასრულებელი ტიტულის) საფუძველზე ახდენს აღსრულებას მოვალის ქონების ცალკეულ საგნებზე. სხვა კრედიტორების მოქმედება არ წარმოადგენს მისი ზრუნვის საგანს. უფრო მეტიც, იგი ცდილობს დაასწროს მათ, როგორც თვის უშუალო კონკურენტებს. აქ დროის ფაქტორს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს. კრედიტორი, რომელიც უფრო ადრე დააყენებს მოთხოვნას მოვალის წინააღმდეგ, ამით იგი გამორიცხავს სხვა კრედიტორებს მანამ, სანამ სრულად არ დაიკმაყოფილებს თავის

¹ Baumann, S. 64.

² იქვე.

მოთხოვნებს („Wer zuerst kommt, malt zuerst“¹). ამრიგად, ცალკეულ სააღსრულებო წარმოებაში გადამწყვეტია ე.წ. პრიორიტეტის ანუ პრევენციის პრინციპი — potior tempore, potior iure (ZPO, §804 აბზ. 3).

საკაოტრებო წარმოებისას არსებობს ინტერესთა მრავალფეროვანი დაპირისპირება. ამ დროს ერთმანეთს ეჯახება არა მხოლოდ კრედიტორებისა და მათი საერთო მოვალის ინტერესები. ინტერესთა დაპირისპირება არსებობს თვით კრედიტორებს შორის, ვინაიდან გაკოტრების დროს ხდება კრედიტორების დიფერენცირება მათი მოთხოვნების ხარისხის მიხედვით — ზოგიერთი კრედიტორი, კერძოდ, უფრო პრივილეგირებულია (მაგ., კრედიტორები, რომლებიც საკუთრების ან გირაუნობის უფლებით სარგებლობენ) და უპირატესად უნდა დაკმაყოფილდნენ მოვალის ქონებიდან, ვიდრე ის კრედიტორები, რომლებსაც თავიანთი მოთხოვნები წარმოეშობათ, მაგალითად, ნასყიდობიდან ან ქირაუნობიდან. კრედიტორთა სხვა კატეგორია განსაკუთრებული დაცვის ქვეშ ხვდება (მაგალითად, მუშაკები ხელფასის მიღებიდან წარმოშობილი მოთხოვნების გამო). ინტერესთა ასეთი დაპირისპირების დროს პრიორიტეტის (პრევენციის) პრინციპის ზუსტი განხორციელება მიგვიყვანდა უსამართლობისაკენ, ვინაიდან ის კრედიტორი, რომელიც უფრო სწრაფი აღმოჩნდებოდა (განსაკუთრებული სამართლებრივი ან სიტუაციის ცოდნის გამო, ანდა ქონებაზე ხელმისაწვდომობის გამო) შეძლებდა დაკმაყოფილებას, მაშინ როცა სხვებისთვის დიდი ხნის განმავლობაში უარი უნდა ეთქვათ მოთხოვნების² რეალიზებაში. გაკოტრებისას, თუ თავიდანვე დადგინდა, რომ მოვალის ქონება არასაკმარისია ყველა კრედიტორის დასაკმაყოფილებლად, პრევენციის პრინციპი მიგვიყვანდა „ბრძოლამდე ყველა ყველას წინააღმდეგ“, ³ რაც არ უზრუნველყოფდა სამართლებრივი მშვიდობის დაცვას.⁴

¹ „ვინც პირველი მოვა პირველივე დახატავს“.

² ეიკმანი, გვ. 16.

³ Baumann, S. 6.

⁴ Bauer/Stürmer, S. 1

სამართლებრივი მშვიდობის დამყარების აუცილებლობა უარყოფს პრევენციის პრინციპს საგაკოტრებო წარმოებაში. აქ სამართლებრივი მშვიდობა ითხოვს ყველა კრედიტორის შანსების აუცილებელ თანაბრობას — თითოეული თავისი მოთხოვნისათვის მიიღებს პატარა ქვებიდან თანაბარს, თუმცა ხშირად პატარა ქვოტას.¹ შესაბამისად, პრევენციის პრინციპი გაკოტრების წარმოების დროს შეცვლილია „ყველა კრედიტორის თანაბარზომიერი დაკმაყოფილების პრინციპით“ (*par conditio creditorum*). ამ პრინციპის მეშვეობით სახელმწიფო ერევა ცალკე, კრედიტორების და ცალკე, კრედიტორებისა და მათი საერთო მოვალის დაძაბულ ურთიერთობაში. თუმცა სახელმწიფოს ჩარევის ეს ფარგლები შეზღუდულია და გამოიხატება მხოლოდ საზედამხედველო ფუნქციებით მის მიერვე დანიშნულ საგაკოტრებო მმართველზე, აგრეთვე კრედიტორთა თვითმმართველობაზე. ყველა კრედიტორი თანაბარზომიერი დაკმაყოფილების პრინციპიდან გამომდინარე, სახელმწიფო ართმევს რა ინიციატივას ხელიდან ცალკეულ პირს, იმისათვისაც უნდა ზრუნავდეს, რომ კრედიტორთა თანაბარზომიერი დაკმაყოფილება მოწესრიგებული პროცესით მიმდინარეობდეს.²

ბ) ცალკეულ სააღსრულებო წარმოებაშიც ცალკეული კრედიტორის სასარგებლოდ გადასახდელად მიიქცევა მოვალის არა მთელი ქონება, არამედ აღსრულებას ქვემდებარე ქონების ცალკეული ობიექტები (აქედან: „ცალკეული/ქონების/სააღსრულებო წარმოება“). ცალკეულ კრედიტორს არა აქვს უფლება მოვალის მთელი ქონება „სხვათათვის ხელმიუწვდომლად აქციოს“ და თავის სასარგებლოდ მოახდენინოს მისი რეალიზება.³

საგაკოტრებო წარმოება, საპირისპიროდ, არის კრედიტორების მიერ მათი საერთო მოვალის მთლიანი ქონების წინააღმდეგ წარმართული პროცესი. მოვალის მთელი ქონება (გაკოტრების მასა) არის საერთო მოვალის ის ქონება (ასევე იძულებით აღსრულებას

¹ ბაუმანი. გვ. 6.

² ბაუერი/შტიურნერი, გვ. 2.

³ შდრ. ბაუერი/შტიურნერი, გვ. 1.

ქვემდებარე), რომელიც ეკუთვნის მას გაკოტრების წარმოების გახსნის მომენტისათვის (KO, §1/1).

სწორედ მოვალის მთელი ქონება არის ის სატყურა, რომელიც კრედიტორს გაკოტრების წარმოებისაკენ იტყუებს. თუმცაღა გაკოტრების წარმოების დამთურების შემდეგ კრედიტორი ძალზე ხშირად თითქმის ხელცარიელი რჩება, როდესაც მის გარდა სხვა კრედიტორებიც, მათ შორის პრივილეგირებულნიც) აღმოჩნდებიან ხოლმე და თავის მოთხოვნისათვის იღებს მხოლოდ ქვოტას, რომელიც უმრავლეს შემთხვევაში მისი მოთხოვნის 10%-საც კი არ აღემატება ხოლმე. ხოლო დანარჩენს იგი კარგავს. ამასთან, ეს დანაკარგი თანაბარია თითოეული კრედიტორისათვის. გაკოტრებაში კრედიტორები ერთად იზიარებენ დანაკარგს, რომელიც წარმოიშობა მათი საერთო მოვალის ქონების არასაკმარისობის გამო.¹ ამის გამო გერმანულ სამართლის თეორიაში ასეთი დანაკარგის მქონე კრედიტორებს „დანაკარგის მქონე პირთა ერთობასაც“ (Verlustgemeinschaft)² უწოდებენ.

გ) ცალკეული სააღსრულებო წარმოების დროს განხორციელდება მხოლოდ საქმის არსებითად განმხილველი სასამართლოს (Prozeßgericht) მიერ დადგენილი, ე.წ. ტიტულიანი (tituliert) მოთხოვნები. აღმასრულებელი ტიტული არის სააღსრულებო წარმოების მნიშვნელოვანი წინაპირობა.³ საგაკოტრებო წარმოებისას კი განხორციელდება და დაკმაყოფილდება ყველა მოთხოვნა, მათ შორის უტიტულო, რომლებიც აქვთ კრედიტორებს მოვალის წინააღმდეგ წარმოების დაწყებისას.⁴ ამრიგად, საგაკოტრებო წარმოებაში მონაწილეობისათვის კრედიტორისათვის (კრედიტორებისათვის) არ არის საჭირო რაიმე ტიტული. მაშასადამე, ტიტულიან და უტიტულო კრედიტორებს გაკოტრების წარმოებაში თანაბარი სამართლებრივი მდგომარეობა უკავიათ (თანაბრობა

¹ Eickmann, S. 16.

² Baumann, S. 6, Wagner, S. 22, Eickmann, S.16

³ Ient, S.3.

⁴ ბაუმანი, გვ. 7.

ირღვევა მხოლოდ მოთხოვნების დადგენის შემდეგ, როდესაც ზოგიერთი კრედიტორი პრივილეგირებულის სტატუსს იძენს). უტიტულო მოთხოვნებმა შეიძლება მოგვიანებით (მას შემდეგ, რაც დაადგენენ) კიდევ მიიღონ ტიტული, ანუ სააღსრულებო ამონაწერი გაკოტრების ტაბულიდან.

დ) იძულებითი სააღსრულებო წარმოების დროს მოვალეს რჩება თავისი ქონების მართვისა და განკარგვის უფლებამოსილება, მაშინ როცა გაკოტრების დროს საერთო მოვალეს ჩამოერთმევა იგი და გადაეცემა გაკოტრების მმართველს (KO, §5), რომელმაც უნდა მოახდინოს მოვალის ქონების რეალიზაცია და ამონაგების თანაბარზომიერი განაწილება კრედიტორებზე. ამასთან, ეს შეეხება მხოლოდ იმ ქონებას, რომელიც მოვალეს ეკუთვნის წარმოების გახსნის მომენტში. ამის შემდეგ შეძენილი ქონება (Neuerwerb) თავისუფალია გაკოტრებისგან.¹

ე) იძულებით სააღსრულებო წარმოებაში წარმოების დაწყების სადავეები ხელთ უპყრია კრედიტორს² (იძულებითი სააღსრულებლო წარმოების „ბატონს“),³ ვინაიდან წარმოება შეიძლება დაიწყოს მხოლოდ მისი განცხადებით. საგაკოტრებო წარმოებაში კრედიტორის ეს ინიციატივა გადანაწილებულია მოვალეზეც, რომელსაც კრედიტორის თანაბრად უფლება აქვს შეიტანოს განცხადება წარმოების გახსნის თაობაზე (KO-ს §103, მე-2 აბზაცი). რაც შეეხება წარმოების „ბატონს“, ასეთ გაკოტრებაში გაკოტრების მმართველია.

საგაკოტრებო წარმოების თავისებურებების დახასიათება გვარწმუნებს, რომ იგი ერთ-ერთი ფართო და თვითმყოფადი ინსტიტუტია. საგაკოტრებო წარმოება გაკოტრების სამართლის ბირთვია და მისი პროცესუალური ნორმები კერძო მატერიალურ-სამართლებრივ ნორმებთან ერთად ემსახურება გაკოტრების სამართლის ფუნქციების განხორციელებას.

¹ ბაუმანი, გვ. 80

² შდრ. ლენტი, გვ. 3.

³ ბაუერი/შტიურნერი, გვ. 1.

წიგნისა „საქართველოს კანონი გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ, გერმანული თარგმანითა და გერმანულ-ქართული იურიდიული ლექსიკონით (გაკოტრების სამართალი)“, 1-ლი გამოცემა

თბილისი, 1997წ.

საქართველოს კანონი „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“, რომელიც მიიღო პარლამენტმა 1996 წ. 25 ივნისს (ძალაშია 1997 წ. 1-ლი იანვრიდან), მიეკუთვნება იმ კანონთა წრეს, რომლებიც 1992-1996 წწ. შემუშავდა გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოების (GTZ) ხელშეწყობითა და გერმანელი ექსპერტების უშუალო მონაწილეობით (კანონი მწარმოთა შესახებ, სამოქალაქო კოდექსი, კანონი ჩეკის შესახებ, კანონი თამასუქის შესახებ და სხვ.)

„გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონს, რომლის პროექტიც შეიმუშავა ჰამბურგის მაქს-პლანკის უნივერსიტეტის მეცნიერ-მუშაკმა იურგენ თიმემ, საფუძვლად დაედო გერმანიის 1877 წლის „გაკოტრების დებულება“ (Konkursordnung - KO), განსაკუთრებით, გერმანიის ახალ ფედერალურ ლანდებში (ყოფილი გდრ-ის ტერიტორია) დღეს მოქმედი „საერთო ქონების აღსრულების დებულება“ (Gesamtvollstreckungsordnung — GesO). კანონპროექტში გათვალისწინებული იყო, აგრეთვე ზოგიერთი ის სიახლე, რომელიც მოცემულია გერმანიის 1994 წლის „უკუკონკურსის დებულებაში“ (Insolvenzordnung — InsO), რომელიც ძალაში შედის 1999 წელს. კანონპროექტი, რომელიც ი. თიმემ თავდაპირველად 1994 წ. მაისში წარადგინა საქართველოს რესპუბლიკის იუსტიციის სამინისტროში, რამდენჯერმე გადამუშავდა სამინისტროში გამართული კონსულტაციების შედეგად.

წარმოდგენილ კანონპროექტზე მუშაობისას თავი იჩინა ორმა ძირითადმა პრობლემამ. პირველი პრობლემა, რომელიც უფრო ტექნიკური ხასიათის იყო, შეეხებოდა კანონპროექტის გერმანული ვერსიის ზუსტ გადმოქართულებას. სამაგიეროდ, მეორე პრობლემა

უკავშირდებოდა სამართლის მოცემული ინსტიტუტის შინაარსობრივ გაგებას. ცხადია, რომ ეს ორივე პრობლემა ურთიერთკავშირში იყო ერთმანეთთან — არასწორად შესრულებული თარგმანი შექმნიდა დამატებით პრობლემებს შინაარსობრივი აღქმისათვის. პირველი პრობლემა გამოწვეული იყო ზოგადად ქართული იურიდიული ტერმინოლოგიის სიღარიბით, განსაკუთრებით, ამ ტერმინოლოგიის არარსებობით სამართლის ამ ახალ დარგში. მეორე პრობლემა გამოწვეული იყო იმით, რომ ქართული იურიდიული აზროვნება ჯერ არ იყო მზად ახალი კერძო სამართლის შემოღებისათვის და ზოგადად, სამართლის მთლიანი ტრანსფორმაციისათვის საქართველოში, განსაკუთრებით კი, გაკოტრების სამართლის აღქმისათვის. ამიტომ გაკოტრების სამართალი მიღებისთანავე გაუგებარი აღმოჩნდა ბევრისათვის, მათ შორის იურისტებისათვისაც. აღნიშნული პრობლემის შედეგია თარგმნისა და შინაარსობრივი ხასიათის უზუსტობებისა და შეცდომების სიუხვე, რომლებიც დღეს ასე მრავლად გვხვდება უკვე მოქმედ კანონში. გასაკვირი არ არის, რომ კანონის მიღებისას პარლამენტმაც ვერ შეძლო ამ ხარვეზების გამოვლენა და აღმოფხვრა. პირიქით, მან, თავის მხრივ, რამდენიმე უზუსტობაც კი მიამატა. მართალია, კანონის მიღებიდან ზუსტად ერთი წლის თავზე (1997 წ. 27 ოქტომბრის) შეტანილი ცვლილებებით ნაწილობრივ გამოსწორდა არსებული ხარვეზები, მაგრამ კანონის ტექსტის საბოლოო სრულყოფა ჯერ კიდევ ბევრ სამუშაოს მოითხოვს. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ მიუხედავად არსებული შეცდომებისა და უზუსტობებისა, საქართველოს გაკოტრების კანონი სრულად შეესაბამება ევროპული ქვეყნების გაკოტრების სამართლის სტანდარტებს.

წინამდებარე წიგნში მოცემულია, აგრეთვე, კანონის გერმანული ვერსიაც. ეს შესაძლებლობას მისცემს გერმანულ კოლეგებს, განსაკუთრებით, გერმანულ მეწარმეებსა და ინვესტორებს უშუალოდ, გერმანულ ენაზე გაეცნონ გაკოტრების ქართული სამართლის პრინციპებს.

გაკოტრების სამართალში გერმანულ-ქართული იურიდიული ლექსიკონის შექმნა არის მცდელობა იმ ვაკუუმის შევსებისა, რაც გამოწვეულია ასეთი ლექსიკონების არარსებობით.

„მოვალის გაკოტრება როგორც სანაცმის საშუალება“

გამოქვეყნებულია გაზეთში „მსგეფსი“, №19
1997 წ. 20-26 აგვისტო

1. გაკოტრება ევროპული სამართლებრივი კულტურის ინსტიტუტია. მას ფესვები რომის სამართალში უძვეს. გაკოტრებამ, რომის სამართლიდან მოყოლებული, მე-18-19 საუკუნეებში კონტინენტური ევროპის თითქმის ყველა ქვეყნის სამართალში დაიდო ბინა.

გამონაკლისი არც საბჭოთა სამართლის სისტემა ყოფილა. მიუხედავად იმისა, რომ გაკოტრების ინსტიტუტი საბჭოთა სამართალში იდეოლოგიურად მიუღებლად მიიჩნეოდა, 30-იან წლებში რუსეთსა და სხვა საბჭოთა რესპუბლიკებში მიღებულ სამოქალაქო სამართლის საპროცესო კოდექსებში მაინც იქნა შემოღებული აღნიშნული ინსტიტუტი, ოღონდ, მაშინდელი კანონმდებლები მოერიდნენ პირდაპირ „გაკოტრების“ ცნების ხმარებას და სამართლის მოცემულ ინსტიტუტს „კერძო პირთა არშემძლეობად“, აგრეთვე „გადახდისუუნარობად“ (несостоятельность) ნათლაუდნენ. თუმცა გასაკვირი არ არის, რომ აღნიშნული ინსტიტუტი ძალზედ იყო დატვირთული საჯარო სამართლებრივი ელემენტებით.

მოგვიანებით, განვითარებულ სოციალისტურ ხანაში გადახდისუუნარობის, ანუ პირთა არშემძლეობის ინსტიტუტი განიხილებოდა როგორც გამოუსადეგარი და იდეოლოგიურად შეუსაბამო, რის გამოც იგი საერთოდ იქნა გაძევებული საბჭოთა სამართლის სისტემიდან. მაშინდელი საბჭოთა მეცნიერები გადახდისუუნარობის გამოუსადეგარობას იმით ხსნიდნენ, რომ მას არ შეეძლო პქონოდა ადგილი საბჭოთა მოქალაქეების მიმართ, ვინაიდან „საბჭოთა მოქალაქეების მატერიალური კეთილდღეობის არნახული ზრდა“ შესაძლებელს ხდიდა ვალდებულებების

თავისდროულად შესრულებას. ხოლო თუკი დაეალიანებას, მაინც ექნებოდა ადგილი, მაშინ კრედიტორების ინტერესის დასაცავად საკმარისად მიიჩნეოდა ჩვეულებრივი სამოქალაქო სასარჩელო წარმოება. ამას ერთვოდა ისიც, რომ საბჭოთა ეკონომიკიდან სრულიად გაძევებულნი იყვნენ კერძო საწარმოები, როგორც „კაპიტალისტური ელემენტები“ და სამეურნეო ასპარეზი მხოლოდ სახელმწიფო საწარმოებს ჰქონდათ დათმობილი. ეს უკანასკნელი კი მხოლოდ სახალხო მეურნეობის გეგმის მიხედვით იქმნებოდნენ და უქმდებოდნენ. ასეთ ვითარებაში წარმოუდგენელი, უფრო მეტიც, დაუშვებელიც კი იყო, რომ „ვინმე“ კრედიტორს შეეტანა განცხადება სოციალისტური სახელმწიფო საწარმოს გაკოტრებასთან დაკავშირებით და მოეთხოვა მისი ლიკვიდაცია. ამის შედეგი იყო ის, რომ 60-იან წლებში მიღებულ სამოქალაქო სამართლის საპროცესო კოდექსებში გადახდისუნარობის ინსტიტუტმა საერთოდ ვერ ჰპოვა ასახვა.

2. საბჭოთა სამართლის სისტემის დაშლამ აიძულა საქართველო დასდგომოდა სამართლის განვითარების ტრადიციულ გზას, რომელიც მან ჯერ კიდევ მე-11-12 საუკუნეებში აირჩია. ეს იყო გზა კონტინენტური ევროპის ქვეყნების სამართლის ზომიერი რეცეფციისა. ეს საქმიანობა მე-18-19 საუკუნეებში გაგრძელებული იქნა ვახტანგ მუქესისა და ერეკლე მეორის მიერ.

ევროპული სამართლებრივი აზრის განვითარების შედეგი იყო ის, რომ საქართველოს პარლამენტმა 1996 წ. 25 ოქტომბრის მიიღო კანონი „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“, რომელიც ძალაში შევიდა 1997 წ. 1 იანვრიდან. ამით დასრულდა ის სამწლიანი საკანონმდებლო პროცედურა, რომელიც წინ უძღოდა კანონის მიღებას.

გაკოტრების ახალი კანონის ძალაში შესვლით ძალადაკარგულად გამოცხადდა საქართველოს სახელმწიფო საბჭოს 1992 წლის 8 სექტემბრის დეკრეტი „საწარმოთა გაკოტრების შესახებ“. აღნიშნული დეკრეტი, რომელიც იყო შეკვეცილი ვარიანტი რუსეთის ანალოგიური სახელწოდების კანონპროექტისა, არ შე-

ესაბამებოდა გაკოტრების ევროპული ანალოგიური სახელწოდების კანონპროექტს, არ შეესაბამებოდა გაკოტრების ევროპული სამართლის სტანდარტებს. კერძოდ, იგი გაკოტრების სუბიექტების წრიდან გამორიცხავდა ფიზიკურ პირებს და მხოლოდ საწარმოთა გაკოტრების საკითხებს აწესრიგებდა. ამით იგი თვით გაკოტრების ფრანგულ მოდელზე კონსერვატორულიც კი აღმოჩნდა, რომელიც გაკოტრებაუნარიანობის თვისებას მხოლოდ კომერსანტებს (მეწარმეებს) ანიჭებდა, რომელთა შორისაც ხვდება კომერსანტი-ფიზიკური პირიც. გრდა ამისა, დეკრეტში უმართებულოდ იყო გაზრდილი საარბიტრაჟო სასამართლოს როლი გაკოტრების წარმოების განხორციელების საქმეში. მიუხედავად ნაკლოვანებებისა, დეკრეტის დამსახურებად შეიძლება ჩაითვალოს ის, რომ მისი მიღებით ქართულ სამართალში ხელახლა აღდგა სამართლის სისტემიდან უმართებულოდ გაძევებული გაკოტრების ინსტიტუტი.

3. გაკოტრების დღეს მოქმედი კანონი (მიუხედავად სახელწოდებისა) უპირატესად ვალაუვალი მოვალის გადარჩენაზეა ორიენტირებული. კანონის ეს მიზანი პირველსავე მუხლშია გაცხადებული, როდესაც საუბარია ვალაუვალი მოვალის ეკონომიკური და ფინანსური პრობლემების საფუძვლიან გადაწყვეტაზე. ამასთან, გაკოტრებული მოვალის ეკონომიკური და ფინანსური პრობლემების გადაწყვეტის ხერხად მიჩნეულია არა მხოლოდ სასამართლოსმიერი სანაცია, არამედ მისი სასამართლოსმიერი ლიკვიდაცია. ლიკვიდაცია მხოლოდ იმ შემთხვევაში გამოვა ვალაუვალი მოვალის ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტის საშუალებად, თუ მოვალის ქონების ლიკვიდაციის (გაკოტრება ხომ მოვალე-სუბიექტის ლიკვიდაციის განხორციელების ერთ-ერთი სახეა), და შესაბამისად, გაკოტრების წარმოების დამთავრების შემდეგ, იგი გააგრძელებს თავის სამეწარმეო საქმიანობას. ამასთან, მისი როგორც სამართლის სუბიექტის არსებობის შენარჩუნების საფუძვლად უნდა გამოვიდეს ქონება, რაც მოვალეს უნდა დარჩეს გაკოტრების წარმოების დამთავრების შემდეგ. თუმცა, ასეთი რამ

ძალზე იშვიათ შემთხვევებში შეიძლება მოხდეს.

ეკონომიკური არსებობის საფრთხის ქვეშ მყოფი მოვალის პრობლემების გადაწყვეტის საუკეთესო საშუალებად რჩება მისი ეკონომიკური გაჯანსაღება, ანუ სანაცია.

მოვალის გადარჩენის საკითხი განსაკუთრებით აქტუალური ხდება, თუ გაკოტრების წარმოება ისეთ მოვალე-მწარმეს შეეხება, რომელიც ფლობს სხვადასხვა საწარმოებს. ეკონომიკაში აქტიური საწარმოების მნიშვნელობა უადრესად დიდია. მოქმედი საწარმოს მნიშვნელობას არა მხოლოდ ის უსვამს ხაზს, რომ იგი უშვებს პროდუქციას (ქვეა მომსახურებას), ჰყავს მყარი კლიენტურა ან მომწოდებლები და გამოდის ბიუჯეტის შევსების ერთგვარ წყაროდ, მის მნიშვნელობას განაპირობებს ისიც, რომ მოქმედი საწარმო ქმნის სამუშაო ადგილებს და უზრუნველყოფს დაქირავებული მუშახელის გარკვეულ სოციალურ დაცვასაც. სამეურნეო ბრუნვაში მოქმედი საწარმოს მნიშვნელობა განსაკუთრებით იზრდება, თუ იგი უშვებს სახალხო მეურნეობისთვის (ანდა სახელმწიფო ან სამხედრო საჭიროებისათვის) აუცილებელ პროდუქციას, ანდა მასში დასაქმებულია დიდი რაოდენობის მუშახელი. ამიტომ ასეთი საწარმოს სამეურნეო აქტიურობის შეწყვეტამ შეიძლება გამოიწვიოს უარყოფითი ეკონომიკური შედეგები. საწარმოს გაუქმებით ან დახურვით წყდება არა მხოლოდ პროდუქციის (მომსახურების) წარმოება, არამედ უქმდება აგრეთვე სამუშაო ადგილები, ირ-ღვევა ადგილობრივი ეკონომიკის სტაბილურობა და სხვა. ეს, რა თქმა უნდა, პირდაპირ ასახავს ჰპოვებს ადგილობრივი ეროვნული შემოსავლის სიდიდეზე. უარყოფითი ეკონომიკური მოვლენების მასშტაბები უფრო თვალში საცემი ხდება, თუ იხურება, შეჩერდება ან ლიკვიდირდება დიდი საწარმოები.

4. სამართლის სუბიექტის გაუქმება (როგორც ნებაყოფლობითი, ისე სასამართლოსმიერი) უმრავლეს შემთხვევაში ეკონომიკისათვის არასახარბიელო მოვლენად არის მიჩნეული. ერთის მხრივ, სამეურნეო ასპარეზიდან ქრება გადასახადების გადამხდელი, რის გამოც სახელმწიფო ბიუჯეტში აღარ შედის

განსაზღვრული თანხები. მეორეს მხრით, გაუქმებული სუბიექტის ქონების რეალიზაციის შედეგად ხდება ამ ქონების როგორც ერთიანი კომპლექსის დაშლა. მართალია, ქონება გადანაწილდება სამართლის სხვა უფლებამოსილ სუბიექტებთან (კრედიტორები, დამფუძნებლები და სხვა), მაგრამ რეალიზაციის შედეგად ქონების სხვადასხვა საგნების განცალკევებით მცირდება მისი ეკონომიკური მნიშვნელობა და, შესაბამისად, მისი ღირებულებაც.

გაკოტრებაც, როგორც უკვე აღინიშნა, სუბიექტის ქონების იძულებითი ლიკვიდაციის ერთ-ერთი სახეა. მისთვისაც თანმდევია ზემოთ განხილული მძიმე ეკონომიკური შედეგები. შემთხვევით არ უწოდებდა გერმანიის გაკოტრების სამართლის მამამთავარი, ე. იგერი გაკოტრებას, როგორც ღირებულების ყველაზე ცუდ მომსპობს. გაკოტრების დროს, თუკი შეუძლებელი გახდა მოვალის საწარმოს (რომლებიც მოვალის ქონების შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს) მთლიანად (en bloc) გაყიდვა, მაშინ იგი რეალიზებულ უნდა იქნას ცალკეული ქონებრივი საგნების მიხედვით, კერძოდ, ცალკე უნდა გაიყოს დანადგარები და მოწყობილობანი, საამქროს შენობები და სხვ. ამით კი მოიხსნება ისეთი გადამწყვეტი ღირებულება, როგორიცაა, მაგალითად, პროდუქციის წარმოების პოტენციალი. მოვალის წარმოებების ეკონომიკური გაჯანსაღება საბოლოო ჯამში მის სანიერებასაც გულისხმობს. ამიტომ არის, რომ მოვალის სანაცია ძირითად ძარღვად გასდევს გაკოტრების კანონს.

5. კანონი ითვალისწინებს სანაციის ორ სახეს: სასამართლოს გარეშე და სასამართლოსმიერ სანაციას.

სასამართლოს გარეშე სანაცია (მე-10 მუხლი) განხორციელდება მანამდე, ვიდრე გაკოტრების სასამართლო გახსნიდეს საქმის წარმოებას. ამ დროს მოვალეს ეძლევა შანსი განსაზღვრულ ვადებში წარუდგინოს სასამართლოს სანაციის გეგმა, რაც ამ უკანასკნელს აძლევს საქმის წარმოების გახსნის გადაუადების შესაძლებლობას. სწორედ ამ გადაუადების პერიოდში უნდა მოახერხოს მოვალემ, მიაღწიოს შეთანხმებას თავის კრედიტორებთან სანაციის თა-

ბაზე. კანონი არ განსაზღვრავს სასამართლოს გარეშე სანაციის შინაარსს, არ აღგენს აგრეთვე იმ პირობებს, რაც მოცემული უნდა იყოს სანაციის შეთანხმებაში. ამრიგად, სანაციის შეთანხმების შინაარსისა და პირობების განსაზღვრა მთლიანად მხარეთა ნება-სურვილზეა დამყარებული. ეს სწორიცაა, ვინაიდან გაკოტრება მიიჩნევა მოვალისა და კრედიტორების კერძო საქმედ, რომელიც ხორციელდება სახელმწიფოს ზედამხედველობით. სახელმწიფო ზედამხედველობა გამოხატულებას პოულობს სწორედ იმაში, რომ სასამართლო, გაკოტრების წარმოების გახსნით, მოაქცევს მას სამართლებრივ ჩარჩოებში. გარდა ამისა, გაკოტრების მმართველის დანიშვნით, რომლის უფლებამოსილებაც საჯარო ამოცანებითაა დატვირთული, სახელმწიფო ცდილობს სამართლებრივად გადაწყვიტოს მოვალესა და კრედიტორს შორის წარმოშობილი კერძო დავა და უზრუნველყოს სამართლებრივი მშვიდობა. ამ კერძო დავის გადასაწყვეტად გახსნილ წარმოებაში სახელმწიფოს რჩება შეზღუდული საშუალებები, რომელიც სასამართლოს მიერ სანაციასთან ერთად მოვალის ქონების ლიკვიდაციასაც გულისხმობს.

როდესაც საქმის წარმოება ჯერ არ არის გახსნილი, ეს მოდრეე მხარეებს აძლევს სასამართლოს გარეშე მორიგების მიღწევის მეტ შესაძლებლობებს. მაგალითად, გაკოტრების წარმოების გახსნამდე მოვალესა და მის კრედიტორებს შეუძლიათ განსაზღვრონ, თუ რა მიიჩნიონ სასამართლოს გარეშე სანაციის ამოსავალ პრინციპებად: ვალის სრული ან ნაწილობრივი პატიება, მოთხოვნების ნაწილზე უარის თქმა, ვალის გადაუდება და ა.შ. კანონი სასამართლოსგარეშე მორიგების განხორციელების დროსაც ესწრაფვის, რათა შეუქმნას მხარეებს სამართლებრივი გარანტიები, ანუ მოვალესა და კრედიტორებს მიანიჭოს გარკვეული უფლებამოსილება სასამართლოს გარეთ განხორციელებულ პროცედურაში. ეს გამოიხატება არა მხოლოდ იმაში, რომ კანონი მოითხოვს სანაციის გეგმაში მოვალის მიერ გარანტის დასახელებას (მე-10 მუხლის მე-2 აბზაცი), არამედ კანონის იმ მოთხოვნებშიც, რომ მოვალესა და

ყველა კრედიტორის შორის დადებული იქნას შეთანხმება სანაციის თაობაზე (მე-10 მუხლის მე-3 აბზაცი). დასახელებული გარანტიის ამოცანაა, თავისი პასუხისმგებლობის საფუძველზე, უზრუნველყოს სანაციის პროცესის უმტკივნეულოდ განხორციელება.

6. გაკოტრების წარმოება, როგორც სააღსრულებლო წარმოება, ლოგიკურად მიემართება მოვალის ქონების ლიკვიდაციისაკენ. ლიკვიდაციის დროს ხდება გაკოტრების ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანის აღსრულება: გაკოტრების მმართველის მიერ მოვალის ქონების რეალიზაცია და ამონაგებით გაკოტრების კრედიტორებისა და პროცესის სხვა მონაწილეთა დაკმაყოფილება. სალიკვიდაციო წარმოების დასრულების შემდეგ, თუ მოვალეს აღარ დარჩება არავითარი ქონება, იგი უნდა ამოიშალოს სამეწარმეო რეესტრიდან (თუ იგი სამეწარმეო სამართლის სუბიექტია), ხოლო მოვალე — ფიზიკური პირი კი შეყვანილ უნდა იქნას გაკოტრებულ პირთა რეესტრში (რასაც განსაზღვრული უარყოფითი შედეგები ახლავს თან).

სასამართლოსმიერი სანაცია (23-25-ე, მუხლები) გაკოტრებისგან ვალაუვალი მოვალის გადარჩენის უკანასკნელი მცდელობაა გაკოტრების გახსნილ წარმოებაში. თუ ეს მცდელობა ჩაიშალა, მაშინ ვალაუვალ მოვალეს ვეღარ ასცდება ლიკვიდაციის „მსახურალი ხელი“.

სასამართლოსმიერი სანაციის განხორციელების საკითხი შეიძლება დაისვას მანამდე, ვიდრე მიღებული იქნება გადაწყვეტილება გაკოტრების მასის რეალიზაციის შესახებ. განცხადების შეტანის უფლება აქვს წარმოების ყველა მონაწილეს. შემუშავებულ სამომრიგებლო წინადადებაში უნდა მიეთითოს თუ როგორ და რა სახით უნდა მოხდეს კრედიტორთა დაკმაყოფილება. თუმცა კანონი უზრუნველყოფილი და პრივილეგირებული კრედიტორებისათვის აწესებს დაკმაყოფილების განსაზღვრულ ქეოტას, რომელიც არ უნდა იყოს მათი მოთხოვნების 2/3-ზე ნაკლები, სამომრიგებლო წინადადება მოწონებულ უნდა იქნას კრედიტორების მიერ, რაც შემდგომში უნდა დაამტკიცოს სასამართლომ.

7. ორიოდ სიტყვა თვითონ სამართლის მოცემული დარგის

სახელწოდებაზე. დღეისათვის სამართლის ეს დარგი იწოდება „გაკოტრების სამართლად“. საქართველოს კანონის სახელწოდებაც მოიცავს „გაკოტრების“ აღმნიშვნელ სიტყვას (კანონი „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“). თუმცა თვითონ სამართლის სახელწოდება აღარ ეტყვა მის შინაარსში. თუ ადრეულ სამართლებროვნო (და ზოგიერთ დღეს არსებულ) სისტემებში გაკოტრება მხოლოდ ვალაუვალი მოვალის ქონების ლიკვიდაციით შემოიფარგლებოდა, მისი თანმდევი უარყოფითი ეკონომიკური შედეგებით, დღეს უკვე აღნიშნული სამართლის მოწესრიგების საგანი გასცდა ლიკვიდაციის ფარგლებს და მოიცვა მოვალის გადარჩენის (სანაციის) მეტად საინტერესო ინსტიტუტები. ამიტომ იყო, რომ ბევრ ქვეყანაში უკვე უარი თქვენ „გაკოტრების“ ტრადიციულ სახელწოდებაზე და შემოიღეს ახალი ტერმინი „ინზოლვენცი“ (inzolvenz), როგორც ლიკვიდაციის და სანაციის ზეცნება. თავისი ვიწრო გაგებით, ინზოლვენცი ნიშნავს მოვალის გადახდისუუნარობას.

ჩვენი კანონი გასცდა გაკოტრების ვიწრო ფარგლებს და მოაწესრიგა სანაციის სხვადასხვა სახეები. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სამართლის მოცემულ დარგსაც უნდა ეწოდოს მისი შინაარსის შესატყვისი სახელწოდება. მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე ქართული იურიდიული ტერმინოლოგია არ არის მდიდარი, მის საგანძურში მაინც მოიპოვება „ინზოლვენცის“ შესატყვისი ტერმინი „ვალაუვალობა“. მართალია, მას აქვს ასევე ვიწრო დატვირთვა, რაც გადახდისუუნარობას ნიშნავს (აქედან: ვალაუვალი მოვალე), მაგრამ მას შეიძლება მიეცეს ფართო გაგებაც და ამ ფართო მნიშვნელობით გამოყენებულ იქნას გაკოტრების სამართლისათვის ახალი სახელწოდების მისანიჭებლად — ვალაუვალობის სამართალი.

ჟურნალისა „აღმანახი“ №5
(სამოქალაქო სამართალი)

1998 წ.

საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის აღმანახის წინამდებარე გამოცემა ეძღვნება სამოქალაქო სამართალს, თუმცა მასში განხილულია არა მხოლოდ სამოქალაქო სამართლის, არამედ კერძო სამართლის ისეთი ინსტიტუტების პრობლემები, როგორიცაა: სამეწარმეო და გაკოტრების სამართალი. ცნობილია, რომ კერძო სამართლის ბევრ ინსტიტუტს ფესვები რომის სამართალში აქვს, ეს ხაზს უსვამს, ერთი მხრით, ამ ინსტიტუტების სიძველესა და სიმყარეს, რომლებმაც „ჟამთა სელას“ გაუძლო და არც თუ დიდად სახეშეცვლილი აისახა ბევრი ქვეყნის თანამედროვე სამართალში. ეს უპირველესად ითქმის სწორედ სამოქალაქო სამართალზე, რომელიც კერძო სამართლის ხერხემალს წარმოადგენს. სამოქალაქო სამართლის ვალდებულებით-სამართლებრივი ინსტიტუტების უმრავლესობა დღესაც თითქმის უცვლელად არის წარმოდგენილი სხვადასხვა ქვეყნის სამართალში, მათ შორის საქართველოს ახალ სამოქალაქო კოდექსში.

სამოქალაქო სამართალი, ეკონომიკური და სოციალური თვალსაზრისით, სიმდიდრის შექმნასთან დაკავშირებულ ურთიერთობაში, პიროვნების თავისუფლების სამართლებრივი საფუძველია. სამოქალაქო სამართალი კონსტიტუციასთან ერთად იძლევა ერში არსებული შესაბამისი კულტურის, პოტენციის და უნარის გამომჟღავნების შესაძლებლობას, რისთვისაც ის ქმნის სამართლებრივ გარანტიებს. ახალი სამოქალაქო სამართალი, როგორც კერძო სამართალში არსებული ზოგადი კერძო სამართლისა და სხვა სპეციალური დარგების ერთობლიობა, დღეს კერძო სამართლის იდენტური აღარ არის. სამოქალაქო სამართალს ამჟამად თვლიან განსაკუთრებული კერძო სამართალის ზოგად

სამართლად, რამდენადაც სამოქალაქო კოდექსში ჩამოყალიბებული ნორმები და ინსტიტუტები სცილდება სამოქალაქო სამართალს და მოიცავს განსაკუთრებულ კერძო სამართალსაც. ამდენად, მეწარმეთა, ინტელექტუალური საკუთრების, შრომისა და საკორპორაციო სამართალი იყენებს ისეთ ინსტიტუტებს, როგორიცაა: გარიგებანი, იურიდიული პირები და ა.შ.

დღეს ჩვენ თვალწინ ხდება ქართული კერძო სამართლის განახლება, თავის უფლებებში აღდგება სამოქალაქო სამართლის ბევრი გაძევებული ინსტიტუტი. ამის გარდა, ყალიბდება სრულიად ახალი კერძო სამართლებრივი ურთიერთობები, რომლებიც, თავის დროზე, გამოიცადა და დამკვიდრდა სხვა ქვეყნების სამართალში. ეს ეხება, უპირველესად, სამეწარმეო და საგაკოტრეზო სამართლებრივ ინსტიტუტებს. კერძო სამართლის განახლება საქართველოში აქტიურად დაიწყო 90-იან წლებში; სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ. ამასთან, ეს პროცესი არ ხდებოდა მხოლოდ შიდა ძალებით, არამედ მასში აქტიურად იყვნენ ჩართულნი უცხოელი ექსპერტებიც. ამით კი უარი ეთქვა საბჭოთა პერიოდის პრაქტიკას, როდესაც ყველა კანონი თუ კანონქვემდებარე აქტი იგეგმებოდა და იქმნებოდა ცენტრში. ხოლო ქართველი მეცნიერები და პრაქტიკოსები, ასევე სამართლებრივი ინსტიტუტები, მხოლოდ ამ კანონების მთარგმნელებად გვევლინებოდნენ.

„აღმანახის“ წინამდებარე ნომრის გამოცემა ხელს შეუწყობს სამოქალაქო სამართლით დაინტერესებულ პირებს გაეცნონ მასში წარმოდგენილ სამართლებრივ პრობლემებს. გარდა ამისა, ამან გარკვეული სტიმული უნდა მისცეს მათაც, ვინც მომავალში სერიოზულად აპირებს სამოქალაქო სამართლის პრობლემების კვლევას.

„გაკოტრების კრედიტორი. როგორც გაკოტრების წარმოების ერთ-ერთი მხარე“

გამოქვეყნებულია ჟურნალში „აღმანახი“
№5 (სამოქალაქო სამართალი)

1998 წ.

გაკოტრების სამართლის შემოღებით, კერძო-სამართლებრივ ურთიერთობებში მკვიდრდებიან ამ ურთიერთობათა ახალი მონაწილენი, რომელთაც არ იცნობდა სამართლის თეორია და პრაქტიკა. ისინი აღჭურვილნი არიან განსხვავებული უფლებებითა და ფუნქციებით შესაბამისად, გააჩნიათ მათ აგრეთვე განსხვავებული სამართლებრივი შინაარსი.

კერძო-სამართლებრივ ურთიერთობათა ერთ-ერთ ახალ მონაწილეს წარმოადგენს გაკოტრების კრედიტორი. წინამდებარე სტატია ეძღვნება სწორედ მისი სამართლებრივი სტატუსის, აგრეთვე მისი უფლებებისა და მოვალეობების დახასიათებას.

გაკოტრების კრედიტორი ვალაუვალ მოვალესთან ერთად წარმოადგენს გაკოტრების წარმოების ერთ-ერთ მხარეს, მაგრამ მისგან განსხვავებით, იგი გვევლინება გაკოტრების წარმოების აქტიურ მონაწილედ.

I. გაკოტრების კანონი იძლევა გაკოტრების კრედიტორის ლეგალურ დეფინიციას. კერძოდ, გაკოტრების კანონის მე-6 მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, გაკოტრების კრედიტორად მიიჩნევა ყველა ის პირი, ვისაც გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის მომენტიდან დაწყებული ვალაუვალ მოვალის მიმართ საფუძვლიანი პირადი ქონებრივი პრეტენზია აქვს.

ამრიგად, გაკოტრების კრედიტორის ცნებაში მოცემულია ის

ძირითადი ნიშნები, რაც ახასიათებს კრედიტორს როგორც გაკოტრების კრედიტორს და, შესაბამისად, განასხვავებს მას გაკოტრების წარმოებაში მონაწილე სხვა კრედიტორებისაგან, მაგალითად:

ა) გაკოტრების კრედიტორისათვის პირველი დამახასიათებელი ნიშანია ქონებრივი პრეტენზიის არსებობა. ქონებრივია ყველა ის პრეტენზია, რომელიც მიმართულია მოვალის ქონებისაკენ და კმაყოფილდება მისგან. ამ დროს მნიშვნელობა არა აქვს იმას, პრეტენზია მიმართულია ფულისაკენ, თუ მოვალის ქონების სხვა მატერიალური საგნებისაკენ.

ქონებრივი პრეტენზიები შეიძლება აღმოცენდეს როგორც კერძო-სამართლებრივი, ისე საჯარო-სამართლებრივი ურთიერთობებიდან. მაგალითად, ქონებრივი პრეტენზიის წარმოშობის კერძო-სამართლებრივი საფუძველია: ვალდებულების დარღვევისათვის ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა (სამოქალაქო კოდექსი, მუხლი 394 I), მეუღლისათვის სარჩოს გადახდაზე უარის თქმა (სამოქალაქო კოდექსი, მუხლი 1182), ზიანის მიყენებისათვის ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა (სამოქალაქო კოდექსი, მუხლი 992), უსაფუძვლო გამდიდრებისას უკან დაბრუნების მოთხოვნა (სამოქალაქო კოდექსი, მუხლი 976) და სხვ. ქონებრივი პრეტენზიის წარმოშობის საჯარო-სამართლებრივი საფუძველია, მაგალითად, საგადასახადო ვალდებულების შეუსრულებლობა, კერძოდ, დაწესებული სახელმწიფო გადასახადის გადაუხდელობა (საგადასახადო კოდექსი, მუხლი 28). ამრიგად, გაკოტრების კრედიტორის ქონებრივ პრეტენზიას საფუძველად უნდა ედოს განსაზღვრული სამართლებრივი ურთიერთობა, რომელიც წარმოიშობა კანონიდან ან ხელშეკრულებიდან.

ბ) ქონებრივი პრეტენზია არ უნდა იყოს მოგონილი ან „პაერიდან აღებული“. არსებითია, რომ პრეტენზია რეალურად უნდა არსებობდეს და ემყარებოდეს რეალურ ურთიერთობებს. ამასთან, არ არის აუცილებელი, რომ კრედიტორის ქონებრივი პრეტენზია სრულად იყოს წარმოშობილი გაკოტრების საქმის წარმოების

გახსნის მომენტი სათვის, ან არ იყოს დამდგარი შესრულების ვადა. აქედან გამომდინარე, მხოლოდ რეალურ ქონებრივ პრეტენზიას შეიძლება ეუწოდოთ საფუძვლიანი და არა დასაბუთებული, როგორც ეს კანონის ტექსტშია შეცდომით მითითებული.

გ) გაკოტრების კრედიტორის დასახასიათებლად არსებითია, რომ მისი ქონებრივი პრეტენზია იყოს პირადი ხასიათის, ანუ იგი დაფუძნებული იყოს მოვალის პირად ქმედებაზე (ან უმოქმედობაზე), მაგალითად, შეუსრულებლობაზე, სარჩოს გადახდაზე უარის თქმაზე ან რაიმეს უსაფუძვლოდ მიღებაზე და ა.შ. შესაბამისად, გამოირიცხება სანიუთო ხასიათის მოთხოვნები, რომელიც გააჩნია მესაკუთრეს საკუთარი ნიუთის დაბრუნებასთან დაკავშირებით. ეს ნიუთი გამოცალკევებული უნდა იქნას გაკოტრების მასიდან და დაუბრუნდეს უფლებამოსილ პირს (გაკოტრების კანონი, მუხლი 20 I). ამრიგად, სანიუთო მოთხოვნის კრედიტორი არ მიიჩნევა გაკოტრების კრედიტორად. სამაგიეროდ, იგი გაკოტრების წარმოებაში შეიძლება მოგვევლინოს როგორც საკუთრების უფლების მქონე მესამე პირი (შდრ. გაკოტრების კანონი, მუხლი 20).

დ) გაკოტრების კრედიტორად პირის მიჩნევისათვის არსებითია აგრეთვე, რომ მისი ქონებრივი პრეტენზია წარმოშობილი იყოს გაკოტრების წარმოების გახსნამდე. ვალაუვალ მოვალეს, რა თქმა უნდა, შეუძლია დადოს გარიგებები გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ, და შესაბამისად, დაეკისროს შესრულების ვალდებულება, ვინაიდან მას არ ეზღუდება ქმედუნარიანობა. მაგრამ ვალაუვალმა მოვალემ გარიგებები შეიძლება დადოს მხოლოდ ახალშენაძენზე, ანუ იმ ქონებაზე, რომელსაც იგი წარმოების გახსნის შემდეგ შეიძენს. რაც შეეხება წარმოების გახსნამდე არსებულ ქონებას, იგი ჩამოერთმევა მას და განსაკარგავად გადაეცემა გაკოტრების მმართველს (გაკოტრების კანონი, მუხლები 13, 15). აქედან გამომდინარე, გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ წარმოშობილი პრეტენზიები (თუნდაც ქონებრივი) არ აფუძნებს საგაკოტრებო მოთხოვნებს.

გაკოტრების კრედიტორი განსხვავდება ჩვეულებრივი კრედიტორისგან. განსხვავებისათვის, გადამწყვეტია გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნის მომენტი. წარმოების გახსნამდე არსებული ქონებრივი პრეტენზია აფუძნებს ჩვეულებრივ მოთხოვნას, ხოლო წარმოების გახსნის შემდეგ - საგაკოტრებო მოთხოვნას.

II. გაკოტრების სამართალი გაკოტრების ყველა კრედიტორს განიხილავს თანაბრად, ანუ წარმოადგენს მათ თანაბარი უფლებამოსილების მქონე პირებად. შესაბამისად, გაკოტრების სამართალში მოქმედებს გაკოტრების კრედიტორების „თანაბრობის“ პრინციპი — *par conditio creditorum*.

გაკოტრების კრედიტორთა თანაბრობის პრინციპი გამოხატულებას პოულობს შემდეგში:

ა) გაკოტრების ყველა კრედიტორმა მოთხოვნა უნდა წარადგინოს დადგენილი წესით, ანუ გაკოტრების სასამართლოს მიერ დადგენილ ვადაში (გაკოტრების კანონი, მუხლი 11 I „დ“). დაუშვებელია ამ წესიდან გადახვევა რომელიმე კრედიტორის სასარგებლოდ. მაგალითად, არ დაიშვება დამოუკიდებელი სარჩელის შეტანა ვალაუვალი მოვალის წინააღმდეგ წარმოების გახსნის შემდეგ, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ კრედიტორი გაკოტრების წარმოებაში მონაწილეობაზე უარს განაცხადებს. ამ დროსაც, სასარჩელო წარმოებაში მიღებული სააღსრულებო ტიტული მხოლოდ გაკოტრების წარმოების დასრულების შემდეგ აღსრულდება.

ამ წესის დარღვევის შედეგები თანაბრად გამოვლინდება თითოეულ კრედიტორზე, ანუ დადგენილ ვადაში მოთხოვნის განუცხადებლობა გამოიწვევს კრედიტორის გამორიცხვას გაკოტრების წარმოებიდან.

ბ) გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნისთანავე გაკოტრების ცალკეული კრედიტორის სასარგებლოდ გამოირიცხება იძულებითი აღსრულება ვალაუვალი მოვალის ქონებაზე. ამ დროს, იძულებითი აღსრულების დაწყებული (მაგრამ დაუსრულებელი) ღონისძიებები

ძალას კარგავს (გაკოტრების კანონი, მუხლი 13 III). იძულებით აღსრულებას ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც კრედიტორი მიიღებს ძალაში შესულ სააღსრულებო ტიტულს. მაშასადამე, გაკოტრების წარმოებაში პირდაპირ არის უარყოფილი რომელიმე კრედიტორის პრივილეგირება, თუნდაც მას წარმოების გახსნამდე მიღებული აქონდეს სააღსრულებო ტიტული.

გ) გაკოტრების წარმოებაში, გაკოტრების ყველა კრედიტორს წაეყენება თანაბარი მოთხოვნები, მაგალითად, მოთხოვნები კრედიტორებმა უნდა განაცხადონ შესაბამის ვალუტაში თანხისა და ვალის საფუძვლის ჩვენებით (გაკოტრების კანონი, მუხლი 11 I, „დ“), ანდა მათ აეკრძალებათ დაუკმაყოფილებელი მოთხოვნების წარდგენა ვალაუვალი მოვალის წინააღმდეგ მისი სააღსრულებო დაცვის პერიოდში (გაკოტრების კანონი, მუხლი 27 II).

დ) გაკოტრების მასის განაწილების დროს, გაკოტრების ყველა კრედიტორი დაკმაყოფილდება თანაბარზომიერად. თანაბარზომიერი დაკმაყოფილება, რა თქმა უნდა, არ გულისხმობს ყველა კრედიტორის თანაბრად, ანუ ერთნაირი მოცულობით დაკმაყოფილებას. გაკოტრების თითოეული კრედიტორი დაკმაყოფილდება თავისი მოთხოვნების პროპორციულად. შესაბამისად, გაკოტრების მასის უკმარისობის შემთხვევაში, გაკოტრების კრედიტორები განიცდიან თანაბარზომიერ (მათი მოთხოვნების პროპორციულ) ზარალს.

ე) გაკოტრების ყოველ კრედიტორს თანაბრად აქვს უფლება შეიტანოს განცხადება საგაკოტრებო მორიგების თაობაზე და მის დადებაში მიიღოს მონაწილეობა (გაკოტრების კანონი, მუხლები 23 და 24).

III. სოციალური საფუძვლებიდან და ხაზინის ინტერესებიდან გამომდინარე, გაკოტრების კანონი გარკვეულ უპირატესობას ანიჭებს გაკოტრების ზოგიერთ მოთხოვნას. ეს უპირატესობა თავს იჩენს ძირითადად განაწილების წარმოებაში, ანუ მასიდან დაკმაყოფილების პრივილეგირებულობაში. ამიტომაც, გაკოტრების

სამართალი ასეთ მოთხოვნებს პრივილეგირებულ მოთხოვნებს უწოდებს, ხოლო მათ კრედიტორებს — „პრივილეგირებულ კრედიტორებს“.

პრივილეგირებული მოთხოვნები დაკმაყოფილდება სხვა, ანუ ე.წ. „ჩვეულებრივ“ მოთხოვნებზე უფრო ადრე. ამასთან, ერთი რიგის მოთხოვნები სრულად დაკმაყოფილდება, მომდევნო რიგის მოთხოვნებთან შედარებით თვით ერთი რიგის შიგნით კი მოქმედებს თანაბარზომიერად დაკმაყოფილების პრინციპი. შესაბამისად, გაკოტრების სამართალში არ გამოიყენება სამოქალაქო კოდექსის ის ნორმა, რომლის თანახმადაც, ერთი კრედიტორის რამდენიმე მოთხოვნის არსებობისას, შესრულდება ყველაზე ნაკლებად უზრუნველყოფილი მოთხოვნა (შდრ. სამოქალაქო კოდექსი, მუხლი 387 III).

პრივილეგირებული მოთხოვნების განლაგება მოცემულია გაკოტრების ტაბულაში, რაც, თავის მხრივ, განსაზღვრავს მათი დაკმაყოფილების რიგითობასაც. ეს თანამიმდევრობა გამოიხატება შემდეგში:

1. გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნამდე სამი თვის ხელფასისა და ხელფასის განაკვეთების მოთხოვნები;
2. არაუზრუნველყოფილი მოთხოვნები, მათ შორის ბანკების მოთხოვნები ინვესტირებული ფულადი კრედიტების დასაბრუნებლად და საწარმოს მიმართ საქონლის მიმწოდებლის მოთხოვნები;
3. სოციალური დაზღვევის ორგანოს, საპენსიო და სამედიცინო ფონდების, აგრეთვე, უმუშევრობის დაზღვევის მოთხოვნები;
4. საქმის წარმოების გახსნამდე გადასახდელი გადასახადები და მოსაკრებლები, აგრეთვე, საერთაშორისო ორგანიზაციების მოთხოვნები.

გაკოტრების ტაბულაში ბოლო რიგში გათვალისწინებული მოთხოვნები, ე.წ. „სხვა მოთხოვნები“ წარმოადგენს არაპრივილეგირებულ მოთხოვნებს, რომლებიც დაკმაყოფილდება მხოლოდ მას შემდეგ, რაც სრულად დაკმაყოფილდება მის წინ არსებული ყველა

(პროვილეგირებული) მოთხოვნა.

IV. სასარჩელო წარმოებისაგან განსხვავებით, გაკოტრების წარმოებაში ხდება გაკოტრების კრედიტორთა ორგანიზებულობა, რაც გამოხატულებას პოულობს თვითმმართველი ორგანოების შექმნაში, როგორიცაა: კრედიტორთა კრება და კრედიტორთა კომიტეტი. სამოქალაქო საპროცესო წარმოებაში, რაც არ უნდა ბევრმა კრედიტორმა მოიყაროს თავი, არ ხდება მათი ორგანიზებულად გაერთიანება, ხოლო კრედიტორთა სიმრავლე არ აძლევს მათ უფლებას, თავიანთი მოთხოვნების რეალიზებასთან დაკავშირებული საკითხები კენჭისყრით გადაწყვიტონ. თითოეული კრედიტორი მრავალკრედიტორიან წარმოებაში მაინც დამოუკიდებლად იღებს გადაწყვეტილებებს და არ არის შებოჭილი სხვა კრედიტორების გადაწყვეტილებებით.

სასარჩელო წარმოებისაგან განსხვავებით, გაკოტრების წარმოება გვევლინება მართვის წარმოებად, ხოლო წმინდა პროცესუალური მოქმედებების ადგილს იკავებს მართვის ელემენტები. მაგალითად, ინიშნება გაკოტრების მმართველი, რომელსაც გადაეცემა გაკოტრების მასის მართვის უფლებამოსილება, ასევე იქმნება კრედიტორთა თვითმმართველობის ორგანოები, რაც საერთოდ უცხოა სასარჩელო წარმოებისათვის.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, გაკოტრების წარმოებაში იქმნება კრედიტორთა ორი ორგანიზაცია: კრედიტორთა კრება და კრედიტორთა კომიტეტი. თუმცა, გაკოტრების გამართივებული წარმოების დროს დაშვებულია, რომ არ შეიქმნას კრედიტორთა არც ერთი ორგანიზაცია (გაკოტრების კანონი, მუხლი 40).

1. კრედიტორთა კრება. გაკოტრების წარმოებაში მოიწვევა კრედიტორთა რამდენიმე კრება: კრედიტორთა პირველი კრება, კრედიტორთა მოთხოვნების შესამოწმებელი კრება (სხდომა), სამომრიგებლო კრება (სხდომა), კრედიტორთა უკანასკნელი კრება, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში, აგრეთვე, კრედიტორთა შერეული კრება. კრედიტორთა კრებები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან თა-

ვიანთი ფუნქციებით და ამოცანებით.

კრედიტორთა კრება — ეს არის ძირითადადში გაკოტრების კრედიტორების ერთობლიობა, რომლებიც მონაწილეობენ მისი სხდომის მუშაობაში. შესაბამისად, კრედიტორთა კრებაში არ ერთიანდებიან საკუთრების, მასის ან უზრუნველყოფილი კრედიტორები, თუმცა ამ უკანასკნელთა მონაწილეობა დაშვებულია სამომრიგებლო სხდომაზე (გაკოტრების კანონი, მუხლი 24).

კრედიტორთა კრების მოწვევის უფლება აქვს მხოლოდ გაკოტრების სასამართლოს. მოწვევა ხორციელდება საჯარო გამოცხადებით კრედიტორთა კრებას ხელმძღვანელობს სასამართლო, ანუ მის სხდომებს უძღვება გაკოტრების მოსამართლე (გაკოტრების კანონი, მუხლი 22 V). კანონი კრედიტორთა კრებას ზოგჯერ კრედიტორთა სხდომასაც უწოდებს. ეს არც არის გასაკვირი, ვინაიდან კრედიტორთა კრება, ფაქტობრივად, პროცესუალური მოქმედებებით დატვირთული სასამართლო სხდომაა (მაგალითად, კრებაზე დგება სასამართლო სხდომის ოქმი, ხდება წარმოების მონაწილეთა მოსმენა, გამოითანება სასამართლო გადაწყვეტილებანი და ა.შ.).

კრებაში მონაწილეობის უფლებას იძლევა მხოლოდ შემოწმებული და აღიარებული (დადგენილი) მოთხოვნები (გაკოტრების კანონი, მუხლი 22 II). ზოგიერთ შემთხვევაში, დაშვებულია, აგრეთვე, სადაო მოთხოვნის მქონე კრედიტორის მონაწილეობა კრებაში, თუკი მიღწეულია შეთანხმება ან მიღებულია სასამართლოს გადაწყვეტილება (გაკოტრების კანონი, მუხლი 22 II, წინად. 2, 3).

კენჭისყრაში მონაწილეობის უფლება აქვთ მხოლოდ გამოცხადებულ და წარმოდგენილ კრედიტორებს. კრების მიერ გადაწყვეტილებების მისაღებად დადგენილია ორმაგი უმრავლესობის პრინციპი: რიცხვითი უმრავლესობისა და მოთხოვნათა მოცულობის უმრავლესობის პრინციპი (გაკოტრების კანონი, მუხლი 22 V).

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კრედიტორთა კრებები განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან ფუნქციებითა და ამოცანებით, რასაც მათ გა-

კოტრების კანონი აკისრებს. მაგალითად, კრედიტორთა პირველი კრების ამოცანაა: მოისმინოს სასამართლოს მიერ დანიშნული გაკოტრების მმართველის ანგარიში გაწეული მუშაობისა და მოხსენება მოუღლის ეკონომიკური და სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ, აგრეთვე, გაკოტრების საფუძვლებისა და მოუღლის ეკონომიკური გადარჩენის სუბარაუდო პერსპექტივის შესახებ. კრედიტორთა პირველმა კრებამ შეიძლება აირჩიოს სხვა მმართველიც, რომელიც, საბოლოოდ, მაინც გაკოტრების სასამართლომ უნდა დაამტკიცოს. კრედიტორთა პირველი კრების კომპეტენციაა, აგრეთვე, კრედიტორთა კომიტეტის არჩევა, თუკი მისი შექმნის საჭიროება წამოიჭრება (გაკოტრების კანონი, მუხლი 22 III და IV).

კრედიტორთა მოთხოვნების შესამოწმებელი სხდომის ძირითადი ამოცანაა, კრედიტორთა გაცხადებული მოთხოვნების შემოწმება და დადგენა (გაკოტრების კანონი, მუხლი 18 IV). ამ დროს თითოეული მოთხოვნა შემოწმდება ცალ-ცალკე, ხოლო დადგენილი მოთხოვნები ჩაიწერება გაკოტრების ტაბულაში და განლაგდება შესაბამის რიგში. ტაბულაში მოთხოვნის ჩაწერა უთანაბრდება ძალაში შესულ სასამართლოს გადაწყვეტილებას. შესამოწმებელ სხდომაზე გადაწყდება, აგრეთვე, სადაო მოთხოვნის კრედიტორისათვის ხმის უფლების მინიჭებისა და მისი მოცულობის საკითხი.

სამომრიგებლო სხდომაზე ხდება მოუღლისათვის ისეთი უმნიშვნელოვანესი საკითხის გადაწყვეტა, როგორიცაა საგაკოტრებო მორიგების დადება (გაკოტრების კანონი, მუხლი 24). კრებაზე ხდება მორიგებასთან დაკავშირებული სამომრიგებლო წინადადების განხილვა და კენჭისყრა.

კრედიტორთა უკანასკნელ კრებასაც აკისრია გარკვეული ამოცანები. კერძოდ, იგი განიხილავს საბოლოო ცხრილს და შეაქვს შესწორებანი მასში (გაკოტრების კანონი, მუხლი 27). საბოლოო ცხრილი საფუძვლად დაედება ამონაგების განაწილებას.

2. კრედიტორთა კომიტეტი. კრედიტორთა კომიტეტის შექმნა

გაკოტრების წარმოებაში ატარებს ფაქულტატურ ხასიათს. მისი არსებობა არ არის საეალდებულო, მაგალითად, გამარტოებუი წარმოების დროს (გაკოტრების კანონი, მუხლი 40 II). მიზანშეუწონელია კრედიტორთა კომიტეტის შექმნა, აგრეთვე, პატარა გაკოტრებების დროს, ვინაიდან ეს გარკვეულ ხარჯებთან არის დაკავშირებული. უცხოეთის გაკოტრების პრაქტიკაში კრედიტორთა კომიტეტები თავს იჩენენ მხოლოდ დიდი წარმოებების დროს, როცა კრედიტორთა კრების გვერდით აუცილებელი ხდება კრედიტორთა კომიტეტის შექმნაც.

კრედიტორთა კომიტეტი ორი სახისაა: კრედიტორთა მუდმივი და კრედიტორთა დროებითი კომიტეტი. პირველი ირჩევა კრედიტორთა კრების მიერ, ხოლო მეორე ინიშნება გაკოტრების სასამართლოს მიერ (გაკოტრების კანონი, მუხლი 22 III). კრედიტორთა დროებითი კომიტეტის შექმნა განპირობებულია იმით, რომ გაკოტრების სასამართლომ კრედიტორთა პირველი კრების მოწვევამდე უზრუნველყოს უკვე დანიშნული გაკოტრების მმართველის საქმიანობის ხელშეწყობა და კონტროლი.

კრედიტორთა კომიტეტი შეიძლება არჩეულ იქნას როგორც პირველ კრებაზე, ისე სხვა მომდევნო კრებებზე. კრების გადაწყვეტილება კომიტეტის არჩევის შესახებ არ საჭიროებს სასამართლოს დამტკიცებას.

კრედიტორთა კომიტეტის წევრებად ირჩევიან ძირითადად გაკოტრების კრედიტორები. თუმცა, წევრებად შეიძლება არჩეული იქნან სხვა კომპეტენტური პირებიც (გაკოტრების კანონი, მუხლი 22 III). დაუშვებელია კომიტეტის წევრებად ვალაუვალი მოვალის ან გაკოტრების მმართველის არჩევა. ამ უკანასკნელის საქმიანობა ექვემდებარება კრედიტორთა კომიტეტის კონტროლს.

კრედიტორთა კომიტეტის წევრთა ოდენობას კანონი არ განსაზღვრავს. თუმცა, სასურველია, რომ კომიტეტის შემადგენლობა არ იყოს დიდი, ვინაიდან ეს გარკვეულ ხარჯებთან არის დაკავშირებული, რაც გაკოტრების მასას ტვირთად დააწეება.

კრედიტორთა კომიტეტს გაკოტრების წარმოებაში აკისრია განსაზღვრული ფუნქციები. კერძოდ, იგი მოწოდებულია, თავისი საქმიანობის წარმართვისას დახმარება და კონტროლი გაუწიოს გაკოტრების მმართველს (გაკოტრების კანონი, მუხლი 22 VIII). მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ კომიტეტს შეუძლია მითითებები მისცეს გაკოტრების მმართველს. გაკოტრების მმართველი კრედიტორთა კომიტეტისაგან დამოუკიდებლად ახორციელებს მისთვის კანონით დაკისრებულ ამოცანებს. მხოლოდ მისი ზოგიერთი იურიდიული ქმედება შეთანხმებული უნდა იქნას კომიტეტთან. შეთანხმება გამოიხატება კრედიტორთა კომიტეტის მხრიდან თანხმობის მიღებაში.

გაკოტრების კანონი განსაზღვრავს კრედიტორთა კომიტეტის უფლებამოსილების წრეს. მაგალითად, კრედიტორთა კომიტეტს უფლება აქვს, მოსთხოვოს გაკოტრების მმართველს მოხსენებისა და საფინანსო ანგარიშის წარდგენა (გაკოტრების კანონი, მუხლი 22 VIII) და შეიტანოს განცხადება საგაკოტრებო მორიგების თაობაზე (გაკოტრების კანონი, მუხლი 23 II). ამას გარდა, კრედიტორთა კომიტეტს უფლება აქვს გაკოტრების მმართველის ანგარიშს დაურთოს თავისი შენიშვნები (გაკოტრების კანონი, მუხლი 26 IV). კრედიტორთა კომიტეტს შეუძლია განახორციელოს გაკოტრების მმართველის საფინანსო საქმიანობის შემოწმება. მისი ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა აგრეთვე თანხმობის მიცემა გაკოტრების მმართველისათვის განსაზღვრული იურიდიული მოქმედებების განხორციელებისას, როგორიცაა: კრედიტის მიღება, ვალდებულებების აღება, მიწის ნაკვეთების შეძენა ან გასხვისება, გაკოტრების მასისათვის პროცესების წარმართვა და სხვ.

კრედიტორთა კომიტეტის წევრების საქმიანობა შეიძლება ანაზღაურებული იქნას, კერძოდ, მათ შეიძლება მიეცეთ გასამრჯელო და აუნაზღაურდეთ გაწეული ხარჯები. აღნიშნული საკითხი გადაწყდება სასამართლოს შეხედულებით (გაკოტრების კანონი, მუხლი 33 II).

კრედიტორთა კომიტეტის უფლებამოსილება მთავრდება გაკოტრების წარმოების დამთავრებისთანავე.

ამრიგად, წინამდებარე სტატიაში იყო მცდელობა იმისა, რომ შეძლებისდაგვარად წარმოჩენილიყო გაკოტრების კრედიტორის, როგორც გაკოტრების წარმოების ერთ-ერთი აქტიური მონაწილის, სამართლებრივი შინაარსი, განხილული იქნა, აგრეთვე, გაკოტრების კრედიტორთა თვითმმართველობის ორგანიზაციების — კრედიტორთა კრებისა და კრედიტორთა კომიტეტის, როგორც სააღსრულებო წარმოებისათვის აქამდე სრულიად უცხო ორგანოების, უფლებამოსილება. ეს კი შესაძლებლობას იძლევა მოხდეს გაკოტრების კრედიტორის სტატუსის შედარება არა მხოლოდ გაკოტრების წარმოების სხვა მონაწილეებთან, არამედ პარალელები იქნას გაელებული სამოქალაქო სასარჩელო წარმოებისა და იძულებითი სააღსრულებო წარმოების მონაწილეებთან.

გაუპრთხილდით გააკოტრების კანონს და პრეზიდენტს

გამოქვეყნებულია გაზეთში „დილის გაზეთი“

2000 წ. 23 სექტემბერი

„გაკოტრების საკმეთა წარმოების“ შესახებ კანონი ეს არის უნიკალური საშუალება მოუალის გადასარჩენად და კრედიტორისათვის ვალის დასაბრუნებლად“, — ასე ფიქრობდნენ სპეციალისტები ამ კანონის მიღებიდან 3 წლის შემდეგ, რომელმაც რეალურად ერთი საწარმოც ვერ გააკოტრა. კანონის აუმოქმედებლობის ერთ-ერთ ერთ მიზეზად იურიდიულად, ფსიქოლოგიურად და მატერიალურად მოუშზადებელ საზოგადოებას მიიჩნევენ, მოშზადების პერიოდი კი ისე გაჭიანურდა, რომ უკვე ახალი კანონის შექმნის „საშიშროება“ გაჩნდა. ამასობაში კი საზოგადოებას სტატისტიკით ატყუებენ, რომ ქვეყანაში ასეულობით საწარმო მოქმედებს. სხვათაშორის, ალბანეთის მოტყუებულმა მოსახლეობამ ჯერო პრეზიდენტზე იყარა. შესაძლოა, საქართველოს მოსახლეობას გონებრივი რევოლუცია გვიან, მაგრამ მაინც დაეწყოს... მაგრამ, სამწუხაროდ, გაკოტრების კანონი, უმოქმედობის თვალსაზრისით, გამონაკლისი არც ყოფილა და არც არის იმ 700-ზე მეტ კანონს შორის, რომლებითაც წინა მოწვევის პარლამენტი დღეს ასე იწონებს თავს.

გვესაუბრება „გაკოტრების კანონის“ ერთ-ერთი შემოქმედი, გაკოტრების სამართლის სპეციალისტი როინ მიგრიაული:

— როგორც ერთ-ერთი ავტორი, რას მიიჩნევთ „გაკოტრების საკმეთა წარმოების შესახებ“ კანონის უმოქმედობის მიზეზად?

— კანონი 1997 წლიდან ამოქმედდა, ეს ის პერიოდია, როცა ჩვენთან მკვიდრდება კერძო სამართლებრივი აზროვნება, რასაც ახალ სამართლებრივ გარემოსთან შეგუება სჭირდება. კანონი პრაქტიკაში ინერგება სასამართლოს, ადვოკატების საშუალებით ეს ფენა კი ამ სიახლისთვის მზად არ იყო. კანონი ითვალისწინებდა მთელი რიგი ინსტიტუტების, მათ შორის, გაკოტრების მმართველის ინსტიტუტის შექმნას, რომელიც მანამდე არ არსებობდა და არც დღეს არსებობს. გაკოტრების გამოცდილი მმართველები არ გვეყავს, მაგრამ არიან გამოცდილი ადვოკატები და აუდიტორები. თუმცა, მიმაჩნია, რომ გაკოტრების გამოცდილი მმართველების კასტის ჩამოყალიბება აუცილებელია. სხვაგვარად კანონი, პრაქტიკულად, ვერ ამოქმედდება. კანონის ამოქმედებას ხელს უშლის მოსამართლეების სათანადოდ მოუმზადებლობა. დღეს ვითარება ცოტა შეიცვალა, მაგრამ მოსამართლეს გაკოტრების წარმოება სასარჩელო წარმოებისგან მაინც ვერ გაურჩევია, გაკოტრების საქმე ჩვეულებრივი პროცესი არ არის. ამ დროს მოსამართლე გარკვეულწილად, ქონების მმართველად გვევლინება. მას აკისრია პასუხისმგებლობა, რომ გაკოტრებული საწარმოს ქონება არ დაიტაცონ, მოსამართლე, უპირველესად, ამაზე უნდა ზრუნავდეს და არა მხარეების მოსმენასა და შემდეგ გადაწყვეტილების მიღებაზე. კანონის მიღებიდან მის ამოქმედებამდე ნახევარწლიანი ინტერვალი ფსიქოლოგიური ბარიერის დასაძლევად საკმარისი არ აღმოჩნდა. ახლა, არ შეიძლება კანონი მთლად უმოქმედოდ მივიჩნიოთ გაკოტრების საქმის გახსნა არ არის საკლდეზულო პირობა. მაგალითად, გერმანიაში გაკოტრების საქმეზე სასამართლოში შესული 100 განცხადებიდან იხსნება მხოლოდ 2-3 პროცენტი. ჩვენ გაკოტრების განცხადების წარდგენით უნდა ვიმსჯელოთ გაკოტრების კანონის მოქმედებაზე. სხვადასხვა სასამართლოში ასეთი განცხადება 300-მდე არსებობს. რამდენად სწორად იღებენ გადაწყვეტილებებს, ეს სხვა საკითხია. ზოგი მოსამართლე გაკოტრების საქმის განცხადებას განიხილავს როგორც სასარჩელო

განცხადებას. თუ გაკოტრების საქმე გაიხსნა, სამი წელი მაინც არ დამთავრდება. რთული პროცედურაა, რისთვისაც აუცილებელია ქონების მოძიება, კრედიტორების დადგენა, ქონების ლიკვიდაცია. განაწილება — ეს, სულ ცოტა, ერთ წელიწადს გაგრძელდება. ეს არ არის ჩვეულებრივი სასარჩელო პროცესი, რომ მოსამართლეს მოუთხოვოთ საქმის ორ თვეში დამთავრება. წარმოიდგინეთ, გაკოტრდა რუსთავის მეტელურგიული ქარხანა. მარტო კრედიტორების რაოდენობის დადგენას, სულ ცოტა, თვენახევარი-ორი თვე სჭირდება.

— თქვენ ამბობთ, რომ გაკოტრების კანონის მოქმედებაზე გაკოტრების განცხადების რაოდენობით უნდა ვიმსჯელოთ, მაგრამ, ფაქტია, საქართველოში უამრავი საწარმო თოროულად გაკოტრებულია, პრაქტიკულად, ანუ იურიდიულად, ამას ვერ ვიტყვიოთ ამის შერე მაინც მიგაჩნიათ, რომ კანონი მოქმედებს?

— გეთანხმებით, დიდი საწარმოები — რუსთავის მეტერულ-გიული კომბინატი, ქუთაისის ავტოარხანა, „ჭიათურმანგანუმი“, „აზოტი“ და სხვები, გაკოტრების პირას არიან მისული. ყველას წინააღმდეგ უნდა დაიწყოს გაკოტრების საქმეთა წარმოება, მაგრამ ჩვენთან „გაკოტრება“ მეწარმეებში შიშს იწვევს მაშინ, როცა კანონი საწარმოს გადარჩენასაც ითვალისწინებს — სანაციას. შარშან ასეთი შემთხვევა მოხდა: რუსთავის მეტალურგიულ კომბინატში დაინიშნა დროებითი მმართველი. მუშაკებმა კი მის წინააღმდეგ გაფიცვები დაიწყეს. მათ ჰგონიათ, თუ საწარმო გაკოტრდა, მათი საქმეც დაიღუპება. ამ დროს გაკოტრების ერთ-ერთი მიზანია საწარმოს გადარჩენა, თუ ის საერთოდ გადარჩენისუნარიანია. მაგალითად, რუსთავის მეტალურგიული კომბინატისათვის შემოვიღებდი სანაციის პერიოდს. მას გადახდისუნარიან შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებებად ჩამოყალიბებდი და ამით გადაურჩენდი... კანონის დანერგვა ასეთი ადვილი არ არის. გერმანელებმა გაკოტრების კანონს, ამოქმედების შემდეგ ასი მუხლი დაურთეს, ამოქმედების მექანიზმის სახით.

— ვინ მუშაობს გაკოტრების კანონის ამოქმედების მექანიზმზე ჩვენთან?

— არაუინ, ნებისმიერ კანონს გადახედეთ ამოქმედების მექანიზ-
მი არც ერთს არ ახლავს, არც ფინანსური გაანგარიშება. ეს იმის
ბრალბა, რომ ჩვენთან არ არსებობს სამართალშემოქმედებითი
კულტურა. 1996 წელს, კანონის მიღების წინა ეტაპზე, იუსტიციის
სამინისტროს ეთხოვდი, არ ეჩქარა და „გაკოტრების კანონი“ კი
არა „ვალაუვალობის“ ან სხვა ნეიტრალური სახელი დაერქმიათ.
მაინც „გაკოტრების კანონი“ აირჩიეს, რაც შიშს იწვევს. შესაძ-
ლოა, გაკოტრების საქმის გახსნა კრედიტორმა მოვალის დასაშინებ-
ლადაც გამოიყენოს.

— კანონით მოვალესაც ვვალება გაკოტრების საქმის წარმო-
ებაზე განაცხადის შეტანა. კრედიტორების ინტერესები გასაგებია,
როცა ისინი სასამართლოს მიმართავენ, მაგრამ ჩვენთან შესაძლოა
თუ არა პრეცედენტი, რომ მოვალემ საკუთარი ინიციატივით
მიმართოს სასამართლოს? რა მოგებას მიიღებს აქედან?

— უპირველესად, გაკოტრების საქმის წარმოებით მოვალე
დაცული იქნება კრედიტორებისგან. შესაძლოა, თითოეულმა
კრედიტორმა ცალ-ცალკე დაიწყოს საქმის წარმოება მოვალის
წინააღმდეგ, რაც საწარმოს მუშაობის საშუალებას არ მისცემს. თუ
მოვალე მიმართავს სასამართლოს, გაკოტრების წარმოება ყველა
ამ კრედიტორს საქმის ერთ წარმოებაში მოყყრის თავს. მოვალეს
შეაქვს განცხადება იმისთვის, რომ გადარჩეს.

— გამოდის, მოვალე ამით კრედიტორების მორალურ ზგუელე-
ნას თავს აღწევს, მაგრამ მატერიალურად რამდენად იგებს?

— გაკოტრების მასაში მოხვდება მხოლოდ ის ქონება, რო-
მელიც არსებობდა გაკოტრების წარმოების გახსნამდე, ანუ
მეწარმის მიერ ამის შემდეგ შეძენილ ახალ ქონებას კრედიტო-
რები ვერ შეეხებიან. მეწარმე ახალ ქონებას განკარგავს საკუთარი

შეხედულებისამებრ. გაკოტრების საქმის წარმოების დამთავრების შემდეგ შესაძლოა, ზოგიერთმა კრედიტორმა ვერაფერი მიიღოს. მათ შეიძლება შემთხვევა გამოიყენებინონ და თავიდან დაიწყონ გაკოტრების წარმოება ახალ ქონებაზე, მაგრამ კანონით მოუალეს აქვს სააღსრულებო დაცვა ერთი წლის განმავლობაში, ანუ კრედიტორს უფლება არა აქვს, ამ ხნის მანძილზე მოუალის მიმართ დაიწყოს გაკოტრების წარმოება. მოუალეს კიდევ ეძლევა იმის საშუალება, რომ დაიწყოს ბიზნესი და მომძლავრდეს. უმთავრესი ის არის, რომ გაკოტრების კანონით მოუალისთვის შესაძლო ზარალის მომტანი სასარჩელო აღსრულება ჩერდება. ალბათ, ეს არ იცინა მენარმეებმა, ამ გზით მათ, შესაძლოა, ერთი წლის განმავლობაში ისარგებლონ. ამ საშუალებას აუცილებლად გამოიყენებენ, თუ შნო აქვთ გაკოტრების კანონის ერთ-ერთი მიზანიც ეს არის, რომ უუნარო მენარმეები ბაზრიდან გააძევოს.

— იურისტებს კანონის მთავარ ნაკლად მიაჩნიათ, რომ არ არის დაკონკრეტებული გადახდისუნარობის განმსაზღვრელი თანხა, რისი გადახდაც სანაციის პერიოდის გასვლის შემდეგ იწყება, ანუ ნებისმიერი საწარმო გადახდისუნარიანი გახდება მიზერული გადასახდის გადახდის შემთხვევაშიც კი

— ყველა იურისტი გაკოტრების საქმის სპეციალისტი არ არის. ეს არის ურთულესი კომპლექსური კანონი. ვინც მას შეაფასებს, ყველა სახის სამართალში უნდა ერკვეოდეს. რაც შეეხება თანხის გადახდას, ეს დამოკიდებულია სანაციის პერიოდში მოუალესა და კრედიტორებს შორის დადებული ხელშეკრულების პირობებზე. შესაძლოა კრედიტორი 50 ლარითაც დაკმაყოფილდეს. თუ მოუალემ ხელშეკრულებაში აღნიშნული თანხის გადახდის ვადაც დაარღვია, მაშინ სასამართლო ვალდებულია, ერთ-ერთი კრედიტორის განცხადების საფუძველზე გახსნას გაკოტრების საქმის წარმოება.

— ჩვენთან რომელიმე საწარმოზე თუ გაიხსნა გაკოტრების საქ-

მის წარმოება?

— სულ გახსნილია სამი საქმე, მაგრამ მიმაჩნია, რომ დედოფლისწყაროში მოსამართლემ არასწორად გახსნა საქმე.

— სპეციალისტების აზრით, კანონის სუსტი წერტილია ისიც, რომ გაკოტრების საქმეს განიხილავს მხოლოდ ერთი ინსტანცია და არ საჩივრდება ზემდგომ ორგანოებში...

— გასაჩივრება საოლქოში შეიძლება, მაგრამ უზენაეს სასამართლომდე არ მიდის. ამის მიზეზი კი ის არის, რომ ჯერ ერთი, პროცესი დროში ჭიანურდება და თუ უზენაესამდე მივიდა საქმე, უფრო დიდ დროს მოითხოვს.

— გაკოტრების კანონით გათვალისწინებული არ არის საკრედიტო დაწესებულებების გაკოტრების საქმეთა წარმოება. თუმცა, ბანკირები ამას სულაც არ მიიჩნევენ ტრაგედიად, რის მიზეზადაც „კომერციული ბანკების შესახებ“ კანონში შესაბამის პუნქტს ასახელებენ. იქ ლაპარაკია ბანკის ლიკვიდურობაზე. საკმარისია თუ არა ეს პირობა?

— „კომერციული ბანკების შესახებ“ კანონში ბანკების გაკოტრების მექანიზმი არ არის. გაკოტრება სულ სხვა რამეა. თავიდან „გაკოტრების კანონის“ 37-ე მუხლში მოწესრიგებული იყო ბანკის გაკოტრების სპეციფიკა, რაც ითვალისწინებდა სახელმწიფოს მიერ შენაბრეთა საგარანტიო ფონდის შექმნას. ესე იგი, ბანკის გაკოტრებისას შენაბრე დაზღვეული იქნებოდა და თავის თანხას ამ ფონდიდან უმტკივნეულოდ მიიღებდა. კანონში ნათქვამი იყო ისიც, რომ თუ სახელმწიფო შენაბრეთა საგარანტიო ფონდს არ შექმნიდა, მაშინ სახელმწიფო, ანუ ბიუჯეტი აგებდა პასუხს. ექვსი თვის განმავლობაში ეს ნორმა მოქმედებდა და ჩვენი სახელმწიფო ბიუჯეტი დიდი საფრთხის ქვეშ იყო. რომელიმე საერთაშორისო-საფინანსო ინსტიტუტის მოთხოვნით ეს მუხლი შეიცვალა, სავარაუდოდ ტრანშის სანაცვლოდ. ვფიქრობ, რომ „კომერციული

ბანკების შესახებ“ კანონში შეექმნილით მუხლს ბანკის გაკოტრებაზე, მაგრამ ამაზე ხომ უნდა მოგეპარათოს ვიღაცამ?! აღსანიშნავია, რომ როცა ბანკი გაკოტრდება, მაშინვე იწყება მისი ლიკვიდაცია და ბანკებს გაკოტრების შანსი უკვე აღარ რჩებათ.

— 3 წლის გადასახდელიდან რას ფიქრობთ, კანონის რეალურად ასამუშავებლად კიდევ რა არის გასაკეთებელი?

— „გაკოტრების საქმეთა წარმოების“ კანონში 54 ცვლილებაა მომზადებული და პარლამენტშია წარდგენილი, თუმცა, ახლა პარლამენტში სხვა აზრები გაუჩნდათ — ამერიკული მოდელისკენ იხრებიან. უფრო ზუსტად, ცვლილებები პარლამენტში განსახილველად პარლამენტის ეკონომიკური რეფორმებისა და პოლიტიკის კომიტეტმა უნდა გაიტანოს. კომიტეტის თავჯდომარეს — ვანო მერაბიშვილს სურს, რომ უკვე არსებული კანონი გვერდზე გადაედოთ და ამერიკულ გამოცდილებაზე დაფუძნებული შევიმუშაოთ როგორც გავიგე, ქონების მართვის სამინისტროშიც მუშაობენ გაკოტრების კანონის ახალ ვარიანტზე. საზოგადოდ, გაკოტრების სამართალი მიბმულია სამეწარმეო სამართალზე. როცა გერმანული გამოცდილების სამეწარმეო კანონი მოვიღეთ, ბუნებრივია, გაკოტრების კანონიც იმავე გამოცდილების მიხედვით უნდა აიგოს. არ შეიძლება, გერმანულის გვერდზე ამერიკული დააყენო. ეს ნიშნავს სამართლებრივი სისტემის დაშლას. ალბანეთში მოქმედებდა გერმანიის გამოცდილებაზე დაფუძნებული გაკოტრების კანონი. შემდეგ მასში ამერიკული ცვლილებები შეიტანეს, რის შემდეგაც კანონი პრაქტიკულად უმოქმედო აღმოჩნდა. შეიძლება ითქვას, ალბანეთში პრეზიდენტი გადააყენეს იმ მიზეზით, რომ გაკოტრების კანონმა ვერ იმოქმედა და, როცა კანონმა დაარეგულირა ყველაფერი, მოსახლეობის 60 პროცენტი კომერციული ბანკებისგან მოტყუებული აღმოჩნდა, საზოგადოდ კი, არც გერმანული და არც ამერიკული კანონის ბრმად გადმოღება არ შეიძლება.

— თქვენ რომ მიგიწვიონ გაკოტრების მმართველად, დათან-
ხმდებოდით თუ არა?

— არ ვიმუშავებდი იმიტომ, რომ კანონში არ არის მოწეს-
რიგებული გაკოტრების მმართველის გასამრჯელო. კანონში მი-
თითებულია, რომ გასამრჯელოს უნიშნავს მოსამართლე, მაგრამ
როგორ, ამაზე არაფერია ნათქვამი. მაგალითად, გერმანიაში გა-
კოტრების მმართველის გასამრჯელო მიბმულია გაკოტრების
მასაზე, ანუ მმართველი დაინტერესებულია მასის გაზრდით.

— კანონზე ხომ თქვენ მუშაობდით, რატომ არ გაითვალისწინეთ
ფინანსური საკითხი? შესაძლოა, გაკოტრების მმართველობაზე ამ
ფაქტორმა სხვებსაც ათქმევინოს უარი, ისევე, როგორც თქვენ ...

— ეს, შესაძლოა, ჩემი სუბიექტური დაინტერესებისთვის
მიეწერათ ამიტომ უფრო კარგი იქნება, კანონში ამ ცვლილებების
შეტანა პარლამენტში სხვამ მოითხოვოს.

ესაუბრა ინგა ჯაბანაშვილი

„შპს-ის სამართლებრივი მდგომარეობა ქართული სამართლის მიხედვით“

გამოქვეყნებულია ჟურნალში
„საქართველოს ნოტარიატი“, №2
2001 წ.

1. მნიშვნელობა და საკანონმდებლო მოწესრიგება

შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (მას შემოკლებით შპს-ს უწოდებენ) კაპიტალური სამეწარმეო საზოგადოების ყველაზე გავრცელებული ფორმაა. თუკი რეგისტრირებულ საწარმოებს შორის მისი ხვედრითი წილი 36%-ს შეადგენს, სამეწარმეო კაპიტალურ საზოგადოებებს შორის ეს მაჩვენებელი 89%-ს აღწევს.¹ კაპიტალურ სამეწარმეო საზოგადოებებს შორის შპს ყველაზე გავრცელებული ტიპის კაპიტალური საზოგადოებაა, აგრეთვე ყველა იმ ქვეყანაში, სადაც კი იგი მოწესრიგებულია კანონმდებლობით.

შპს-ს დაფუძნებისაკენ მისწრაფება, მისი ასეთი გავრცელებულობა განპირობებულია სხვადასხვა მიზეზით. ჯერ ერთი, თუკი შევადარებთ შპს-ს სხვა, არცთუ უმნიშვნელო კაპიტალურ საზოგადოებას — სააქციო საზოგადოებას, მისგან განსხვავებით, შპს გამოირჩევა მარტივი სამართლებრივი აგებულებით, ასევე გამარტივებული მმართველობით. გარდა ამისა, შპს-ს დაარსების პროცედურა უფრო ლიბერალურია, ვიდრე სააქციო საზო-

¹ საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის 1999წ. ივნისის ოფიციალური მონაცემებით, 61330-ზე მეტი საწარმოდან კაპიტალური სამეწარმეო საზოგადოებათა საერთო რიცხვი შეადგენს 21600-ს, ხოლო მათ შორის შპს — 19200 (შდრ. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი, საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა 1999წ. იანვარი-ივნისი, გვ. 72).

გადოებისა.¹ მეორეც, შპს ხასიათდება ე.წ. „კორპორატიული საფარველით“. ასეთი „საფარველით იმოსება“ შპს-ს პარტნიორი, რომლის პასუხისმგებლობაც ზოგადად არ დგება საზოგადოების კრედიტორების წინაშე. ეს არსებითად განასხვავებს მას პიროვნული საზოგადოებებისაგან, სადაც პარტნიორი მთელი თავისი ქონებით აგებს პასუხს საზოგადოების ვალდებულებებისათვის.

შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, როგორც საწარმოს ერთ-ერთი სამართლებრივი ფორმა, ქართულ სამართალში პირველად აისახა 1991 წელს, როდესაც მიღებული იქნა კანონი „სამწარმოო საქმიანობის საფუძვლების შესახებ“. აღნიშნული კანონით საწარმოს ერთ-ერთ ფორმას წარმოადგენდა შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება². თუმცა 80-იანი წლების დასასრულს საქართველოში ადგილი ჰქონდა შპს-ს მსგავსი წარმონაქმნების შექმნას. აღნიშნულ სუბიექტს, რომელშიც ერთ-ერთ პარტნიორად უცხოელი ფიზიკური ან იურიდიული პირი გამოდიოდა, „ერთობლოვ საწარმოს“ უწოდებდნენ. ერთობლოვი საწარმოები იქმნებოდნენ საკავშირო ნორმატიული აქტის საფუძველზე და იგი ითვალისწინებდა საზოგადოების საწესდებო კაპიტალის ფორმირებასაც³.

2. ცნება

შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების ცნებამ ქართულ სამართალში რამდენჯერმე განიცადა სახეცვლილება. კანონის თაედაპირველ (1994 წ.) რედაქციაში კანონის 44-ე მუხლი, რომელიც აწესრიგებდა შპს-ს ცნებას, ჩამოყალიბებული იყო შემდეგი სახით: საზოგადოება, რომლის პასუხისმგებლობა

¹ შდრ. ლადო ჭანტურია, თედო ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მე-2 გამოცემა თბილისი 1998, გვ. 16.

² შდრ. კანონი „სამწარმოო საქმიანობის საფუძვლების შესახებ“, მუხლები 11 და 15.

³ სსრკ კანონი „ერთობლოვი საზოგადოებების შესახებ“.

საზოგადოების კრედიტორების წინაშე შემოიფარგლება მთელი თავისი ქონებით, ხოლო პარტნიორის პასუხისმგებლობა — საწესდებო კაპიტალში მისი წილის ოდენობით¹ მოგვიანებით (1996 დეკემბერში) განხორციელებული ცვლილებით მოცემული ცნებიდან ამოღებული იყო წინადადების ბოლო ნაწილი, რომელიც მითითებას აკეთებდა პარტნიორის პასუხისმგებლობაზე.² თუმცა 44-ე მუხლის სახეცვლილება ამით არ იქნა დასრულებული. 1999 წლის ოქტომბერში კიდევ ერთხელ იქნა შეცვლილი აღნიშნული მუხლი და შპს-ს ცნება დღეისათვის ჩამოყალიბდა შემდეგი სახით: შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება არის საზოგადოება, რომლის პასუხისმგებლობა მისი კრედიტორების წინაშე შემოიფარგლება მთელი თავისი ქონებით საზოგადოების პარტნიორი არ არის პასუხისმგებელი საზოგადოების ვალდებულებებზე, გარდა 3.4 მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევებისა³.

შპს-ს ცნების რამდენჯერმე შეცვლა ადასტურებს ქართველ კანონმდებელთა მცდელობას, ზუსტად ასახონ და წარმოაჩინონ ამ საზოგადოების სამართლებრივი ბუნება. თუმცა არც იმის თქმა შეიძლება, რომ შპს-ს ცნების ბოლო ფორმულირება სრულყოფილად ასახავს და გადმოსცემს მის დამახასიათებელ ნიშნებს.

ამრიგად, ქართული სამართალი და ლიტერატურა გარკვეულწილად მსგავსად გადმოსცემს შპს-ს ცნებას, რომელშიც ძირითადად გამოკვეთილია საზოგადოებისა და მისი პარტნიორების პასუხისმგებლობა. ამასთან, ქართული იურიდიული ლიტერატურისა და სამართლისათვის უცხოა მსჯელობა იმის შესახებ, რომ შპს-ს საწესდებო კაპიტალი დაყოფილია შესატანებად. ასეთი მოწესრიგება მიღებულია სააქციო საზოგადოების საწესდებო

¹ შდრ საქართველოს რესპუბლიკის კანონი „მეწარმეთა შესახებ“ (მმწ-კა), გამომცემლობა JUS, თბილისი 1994.

² შდრ საქართველოს რესპუბლიკის კანონი „მეწარმეთა შესახებ“ (მმწ-კა), 1997 წ. 5 იანვრის მდგომარეობით, თბილისი 1997, გამომცემლობა „სამართალი“.

³ საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე (სსმ), №24(31), 1999.

კაპიტალისათვის, რომელიც დაყოფილია აქციებად¹.

საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ამა თუ იმ ცნების მიზანია, გადმოსცეს დახასიათებული ობიექტის (მოვლენის, ხდომილების და ა.შ.) ზოგადი და კონკრეტული ნიშნები და განასხვავოს ის სხვა ობიექტებისაგან. თუმცა კონკრეტული ნორმატიული აქტი არ უნდა დაემსგავსოს სახელმძღვანელოს — იგი არ უნდა იქნას ცნებებით გადატვირთული. ცნებას კანონმდებელმა უნდა მიმართოს მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში. კერძოდ, როდესაც ჩნდება სრულიად ახალი ობიექტი და სამართალურთიერთობებში დგება მისი მოწესრიგების აუცილებლობა, ან სახეცვლილება განიცადა უკვე არსებული ობიექტის შინაარსმა და საჭირო ხდება მისი შეცვლილი შინაარსის განმარტება, ანდა სხვადასხვა ობიექტი შინაარსობრივად იმდენად არის მიმსგავსებული ერთმანეთთან, რომ აუცილებელი ხდება დეფინიციებით მათი ერთმანეთისაგან გამიჯვნა.

როგორც ობიექტის შინაარსი არ არის მუდმივი, ასევე არ არის მუდმივი მისი ცნებაც. ამიტომ კანონმდებელი ყოველმხრივ უნდა ერიდოს მის ასახვას ნორმატიულ აქტში და იგი მიიღოს ლიტერატურასა და სასამართლო პრაქტიკას.

დღევანდელ ქართულ სამართალში აშკარად შეიმჩნევა ტენდენცია იმისა, რომ ნორმატიულ აქტებში აისახოს მოსაწესრიგებელი ობიექტების ცნებები. ასევე სამეწარმეო სამართალშიც, სადაც გადმოცემულია ყველა საზოგადოების, მათ შორის შპს-ს ლეგალური დეფინიციაც.

3. სამართლებრივი ბუნება

იმისათვის, რომ სრულად იქნას წარმოჩენილი შპს-ს სამართლებრივი ბუნება, საჭიროა ერთობლივად იქნას დახასიათებული მისი ზოგადი და კონკრეტული ნიშნები.

¹ შდრ. ლადო ჭანტურია, თედო ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მე-2 გამოცემა თბილისი 1998, გვ. 276, 308.

შპს-ს ზოგადი ნიშნებია: სამართალსუბიექტურობა, მეწარმეობა, კორპორაციულობა, კაპიტალურობა (საწესდებო კაპიტალის ქონა), საკუთარი ქონებით პასუხისმგებლობა. ხოლო კონკრეტული ნიშნებია: საწესდებო კაპიტალის შესატანებად დაყოფადობა, პარტნიორის პასუხისმგებლობის გამორიცხვა საზოგადოების ვალდებულებებისათვის და სხვ. განვიხილოთ ეს ნიშნები.

ა) სამართალსუბიექტურობა

როგორც ქართული, ისე გერმანული სამართლის მიხედვით, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება არის იურიდიული პირი.¹ მას, როგორც ასეთს, აქვს საკუთარი ქონება, რომლითაც იგი დამოუკიდებლად აგებს პასუხს.² ამიტომ სწორედ შპს როგორც სამართლის სუბიექტი და არა მისი პარტნიორები, არის ყველა უფლებისა და მოვალეობის მატარებელი, რაც გამოხატვას პოულობს ზოგად უფლებაუნარიანობაში. ზოგადი უფლებაუნარიანობიდან გამომდინარე კი, შპს შეიძლება იყოს ნფთების მესაკუთრე, უფლებებისა და მოთხოვნების მფლობელი, ხელშეკრულების მხარე, მემკვიდრე, სხვა კომერციული იურიდიული პირის პარტნიორი და ა.შ.³ ზოგადი უფლებაუნარიანობიდან გამომდინარე, შპს-ს შეუძლია განახორციელოს ნებისმიერი მართლზომიერი, მათ შორის წესდებით გაუთვალისწინებელი საქმიანობა, იქცეს ნებისმიერი სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილედ ისე, რომ მისი წესდება არ უთითებდეს ასეთი მონაწილეობის სახეობასა და ფარგლებს.

შპს-ს უფლებაუნარიანობა (სამართალსუბიექტურობა) იწყება მისი რეგისტრაციისთანავე სამეწარმეო რეესტრში. სწორედ ამ მომენტიდან შპს გვევლინება კანონით გათვალისწინებული

¹ შდრ მმფაა, მუხლი 2.6; GmbHG, §13 (1).

² შდრ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი (სამპო), მუხლი 24.

³ შდრ ამასთან დაკავშირებით, ლადო ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბილისი 1997, გვ. 225-226.

უფლებებისა და მოვალეობების მატარებელ სუბიექტად¹, ანუ შპს როგორც იურიდიული პირი, წარმოიშობა მისი რეგისტრაციისას სამეწარმეო რეესტრში.

შპს-ს შეუძლია სასამართლოში გამოვიდეს მოსარჩელედ და მოპასუხედ, ანუ მას ზოგადი უფლებაუნარიანობის გარდა, გააჩნია პროცესუნარიანობაც. პროცესზე იგი წარმოდგენილი იქნება დირექტორის მიერ. ხოლო სასამართლოს მიერ მიღებული დადგენილებები მიმართულია უშუალოდ შპს-ს და არა მისი პარტნიორების ან დირექტორების სასარგებლოდ ან საწინააღმდეგოდ.

თავისი სამართალსუბიექტურობიდან გამომდინარე, შპს არის აგრეთვე გაკოტრებაუნარიანი. კერძოდ, მის ქონებაზე, როგორც განცალკევებულ ქონებრივ მასაზე, შეიძლება გაიხსნას გაკოტრების საქმის წარმოება.

ბ) შპს - მეწარმე

შპს-ს ქართული სამართალი ახასიათებს როგორც სამეწარმეო საქმიანობის მონაწილეს, ანუ მეწარმეს. მეწარმე უშუალოდ ახორციელებს სამეწარმეო საქმიანობას. ხოლო სამეწარმეო საქმიანობად განიხილება მოგებაზე ორიენტირებული, ორგანიზებული და განხორციელებული მართლზომიერი და არაერთჯერადი საქმიანობა.² ამრიგად, მეწარმის დასახასიათებლად ქართული სამართალი ჩამოთვლის რამდენიმე ნიშანს, კერძოდ: მოგების მიზანი, საქმიანობა, მართლზომიერება და არაერთჯერადობა და ორგანიზებულობა. შესაბამისად, ქართული სამართალი შპს-ს არ განიხილავს მეწარმედ, თუკი იგი მრავალჯერადად და ორგანიზებულად არ ახორციელებს რაიმე მართლზომიერ საქმიანობას და იმედროულად არ გააჩნია მოგების მიზანი.

ქართული სამართალი სამეწარმეო საზოგადოებების, მათ

¹ მუშაკა, მუხლი 2.5.

² მუშაკა, მუხლი 1.1.

შორის შპს-ს საქმიანობის მიზნად მოგების მიღებას ასახელებს. მაშასადამე, ქართული სამართლის მიხედვით, შპს შეიძლება შეიქმნას ყველა კომერციულ სფეროში. ხოლო კომერციული ბანკებისა და დაზღვევის სამართალი პირდაპირ მიუთითებს, რომ კომერციული ბანკი და სადაზღვევო საწარმო (შზღვეველი) უნდა შეიქმნას აგრეთვე შპს-ს ფორმით¹.

მაშასადამე, ქართული სამართლის მიხედვით ყველა მეწარმე შექმნილია სამეწარმეო საქმიანობის, ანუ მოგების მიღებაზე დაფუძნებული (არაერთჯერადი) საქმიანობის მიზნით მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ყველა, ვინც ეწევა სამეწარმეო საქმიანობას, აუცილებლად მეწარმეა. სამეწარმეო საქმიანობას შეიძლება ეწეოდეს არაკომერციული (არასამეწარმეო) სუბიექტიც, თუმცა მას უნდა გააჩნდეს დამხმარე ხასიათი და ემსახურებოდეს საერთო მიზანს.²

მოგების მიღება მეწარმისათვის შესაძლებელია მხოლოდ სამეურნეო (კომერციული) საქმიანობის განხორციელებით სამეურნეო საქმიანობა კი ხორციელდება საწარმოს მეშვეობით, რომელიც წარმოადგენს მეწარმის ეკონომიკურ-ფინანსურ ერთეულს. ამიტომ მოგებაზე ორიენტირებული შპს ძირითადად უძღვება საწარმოს, ანუ გველინება „საწარმოს მფლობელ სუბიექტად“. მისგან განსხვავებით, შპს, რომელიც მისდევს არაკომერციულ საქმიანობას, ვერ იქნება საწარმოს მფლობელი სუბიექტი.

ცალკე უნდა აღინიშნოს შპს-ს როგორც მეწარმის დამახასიათებელ ისეთ ნიშნებზე, როგორიცაა სამეწარმეო საქმიანობის დამოუკიდებლად და ორგანიზებულად განხორციელება.

სამეწარმეო საქმიანობის დამოუკიდებლად განხორციელებაში იგულისხმება ის, რომ შპს დამოუკიდებლად, თავისი სახელით, აგრეთვე თავისი ქონებრივი რისკით იღებს გადაწყვეტილებებს, რომელთა მიღებაშიც იგი არ არის დამოკიდებული სამართლის სხვა

¹ შდრ „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“ 1996 წ. კანონი, მუხლი 2 და „დაზღვევის შესახებ“ 1997წ. კანონი, მუხლები 2 და 9.

² სამაო, მუხლი 30 (1).

სუბიექტის ნებაზე. იგი სამართლებრივად თვითმყოფადი სუბიექტია. შესაბამისად, სწორად არის აღნიშნული ლიტერატურაში, რომ მეწარმის დამოუკიდებლობაში იგულისხმება მისი სამართლებრივი და არა ეკონომიკური დამოუკიდებლობა.¹

რაც შეეხება შპს-ს ორგანიზებულობას, იგი, ჯერ ერთი, გამოხატულებას პოულობს კანონით გათვალისწინებულ ერთ-ერთი ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმაში. მეორეც, მას გააჩნია განსაზღვრული მმართველობის ორგანოები, რომელთა მეშვეობითაც იგი ორგანიზებულად წარმართავს თავის სამეწარმეო საქმიანობას და შესამეც, მასში კანონით დადგენილი წესით არის ორგანიზებული საბუღალტრო საქმე.

მეწარმის დახასიათებისას არ შეიძლება არ აღინიშნოს აგრეთვე მისი საწარმოსთან მიმართების საკითხიც. მაგალითად, ქართული სამეწარმეო სამართალი მეწარმეს საწარმოსთან აიგივებს. მეწარმეთა კანონში ჩამოთვლილი სამეწარმეო საზოგადოებები იმაედროულად საწარმოთა ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმებს წარმოადგენენ.² შესაბამისად, საწარმოდ განიხილება შპს-ც.

საწარმოს, იგივე სამეწარმეო სამართლით, აქვს აგრეთვე სამართლის ობიექტის დანიშნულება. კერძოდ, მეწარმეთა კანონი საუბრობს აგრეთვე საწარმოთა შეძენასა და გასხვისებაზე.³ ამ შემთხვევაში საწარმო იგულისხმება როგორც ქონებრივი ერთობლიობა, რომელსაც გააჩნია გასხვისების უნარი. გარდა ამისა, კანონში საწარმო მოიხსენიება აგრეთვე „წარმოების“ ან „საწარმოო ერთეულის“ სახით. საწარმოს როგორც ქონებას მართავს და უძღვება კონკრეტული მეწარმე, მათ შორის შპს, რომელიც, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, გვევლინება როგორც „საწარმოს მფლობელი სუბიექტი“.

სამეწარმეო საზოგადოებასა (მეწარმესა) და საწარმოს შო-

¹ შდრ. ლადო ჭანტურია, თედო ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მე-2 გამოცემა, თბილისი 1998, გვ. 4

² მუშაკა, მუხლი 2.1

³ შდრ. მუშაკა, მუხლი 47.3 „ბ“

რის განსხვავება თავს იჩენს განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც, მაგალითად, საზოგადოება გაუქმდება და მისი ლიკვიდაციისას მოხდება მისი მთლიანი ქონების, მათ შორის საწარმოს მთლიანად გასხვისება. ლიკვიდაციის დამთავრების შემდეგ საზოგადოება გაქრება რეესტრში ამოშლის შედეგად, ხოლო გასხვისების შემდეგ საწარმო გააგრძელებს არსებობას უკვე სამართლის სხვა სუბიექტის მფლობელობაში.

გ) შპს — კორპორაცია

შპს არის გაერთიანების განსაკუთრებული ფორმა, რადგანაც იგი არ არის დამოკიდებული თავის პარტნიორებზე, კერძოდ, კი მათ ინდოიდუალურ თვისებებზე. ამასთან, პარტნიორის სიკვდილი ან მისი გამოსვლა საზოგადოებიდან არ გამოიწვევს საზოგადოების არსებობის შეწყვეტას და მის დაშლას.¹

დ) შპს — კაპიტალური საზოგადოება

შპს არის კაპიტალური საზოგადოება, რადგანაც პარტნიორების მონაწილეობა მასში დაფუძნებულია არა მათ პირად შრომაზე, არამედ კაპიტალის ჩადებაზე — თითოეულ პარტნიორს შეაქვს განსაზღვრული ქონებრივი შესატანი (კაპიტალი) საზოგადოებაში სპეციალურად ამისათვის შექმნილ საწესდებო კაპიტალში. საწესდებო კაპიტალი დაყოფილია სწორედ პარტნიორთა შესატანებად.

4. პასუხისმგებლობა

შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება კრედიტორების წინაშე პასუხს აგებს მთელი თავისი ქონებით საზოგადოების სახელწოდებაში ჩართული სიტყვები: „შეზღუდული

¹ შდრ ამასთან დაკავშირებით, ლადო ჭანტურია, შესავალი ..., გვ. 302.

პასუხისმგებლობა“, ნიშნავს სწორედ იმას, რომ შპს-ს პასუხისმგებლობა შემოიზღუდება, ანუ შემოიფარგლება მხოლოდ მთელი მისი ქონებით¹. პასუხისმგებლობის სიდიდის განსაზღვრისას ვალების ოდენობას მნიშვნელობა არა აქვს. საზოგადოების ვალები თანხობროვ გამოხატულებაში შეიძლება შპს-ს ქონების ღირებულებას აღემატებოდეს. მიუხედავად ამისა, შპს პასუხს აგებს მხოლოდ არსებული ქონებით ვინაიდან შპს-ს პასუხისმგებლობა ზღვარდადებულია ქონების ღირებულების ოდენობით, მას ვერ გადაახდებიან იმაზე მეტს, რაც აღემატება მისი ქონების ღირებულებას.

შპს პასუხისმგებელია არა მხოლოდ საწესდებო კაპიტალში არსებული ქონებით, არამედ მის გარეთ არსებული სხვა ქონებითაც, რომელიც საზოგადოების საკუთრებას წარმოადგენს. საწესდებო კაპიტალში არსებული ქონება წარმოადგენს შპს-ს მთლიანი ქონების შემადგენელ ნაწილს. შპს-ს მთლიანი ქონება და საწესდებო კაპიტალი თავისი მოცულობით შეიძლება დაემთხვეს ერთმანეთს. ეს მაშინ, როდესაც შპს-ს მთლიანი ქონება განისაზღვრება მხოლოდ საწესდებო კაპიტალით ასეთ დამთხვევას აქვს ადგილი, მაგალითად, საზოგადოების დაფუძნების მომენტიდან. შპს-ს მთლიანი ქონება შეიძლება იყოს საწესდებო კაპიტალზე ნაკლებიც, თუკი საწესდებო კაპიტალი გახარჯულია.

მთლიანი ქონებით შპს-ის პასუხისმგებლობა გამომდინარეობს მისი სამართალსუბიექტურობიდან. შპს როგორც იურიდიული პირი, დამოუკიდებლად აგებს პასუხს თავისი ქონებით (სამოქალაქო კოდექსი, მუხლი 24 I).

შპს-ს პასუხისმგებლობისაგან გამიჯნულია მისი პარტნიორის პასუხისმგებლობა. პასუხისმგებლობების გამიჯვნის ამ პრინციპს აღიარებს ქართული სამართალიც. მოცემული პრინციპი, თავის მხრივ, ეფუძნება საზოგადოებისა და პარტნიორის ქონებების გამიჯვნის პრინციპს. „ქონების გამიჯვნის პრინციპის“ თანახმად,

¹ შდრ. აგრეთვე ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მჭარამეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მე-2 გამოცემა, თბილისი 1998, გვ. 274-275.

ნებისმიერი გაერთიანების, მათ შორის კორპორაციის როგორც იურიდიული პირის ქონება განცალკევებული და თვითმყოფადია არა მხოლოდ მესამე პირების, არამედ აგრეთვე ამ გაერთიანების წევრების მიმართ მაშასადამე, შპს-ს ქონებაც ემიჯნება მისი პარტნიორების ქონებას. „ქონების გამიჯვნის პრინციპი“ ჯერ კიდევ მოითხოვს ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში დეტალურად გამოკვლევასა და დამუშავებას.

თავის მხრე, შპს-ს პარტნიორის ქონებაც განცალკევებულად განიხილება. ეს არის ქონების განცალკევებული მასა. მასზე ხელი მიუწვდებათ მხოლოდ პარტნიორის პირად კრედიტორებს, მსგავსად შპს-ს ქონებისა, რომელზეც მიქცევის უფლება აქვს მხოლოდ საზოგადოების კრედიტორებს.

შპს-ს სახელწოდებაში ჩართული სიტყვები — „შეზღუდული პასუხისმგებლობა“ — იწვევდა ერთგვარ გაუგებრობას საზოგადოების პარტნიორთა პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით მოცემული სიტყვები ისე გაიგებოდა, თითქოს საქმე ეხებოდა პარტნიორების პასუხისმგებლობის შეზღუდვას შპს-ს კრედიტორების წინაშე. ამასთან, შეზღუდვის მოცულობა განისაზღვრებოდა შესატანების ოდენობით ამგვარი მოსაზრება განმტკიცებული იყო 90-იანი წლების დასაწყისში შექმნილ ქართულ კორპორაციულ სამართალში. ამ პერიოდის კანონმდებლობაში, მაგალითად, პირდაპირ იყო მითითებული, რომ პარტნიორის პასუხისმგებლობა საზოგადოების კრედიტორების წინაშე შეზღუდულია მისი შესატანის ოდენობით.¹

შპს-ში პარტნიორთა პასუხისმგებლობა არათუ არ იზღუდება, უფრო მეტიც, იგი ზოგადად არც დგება. ყველა ვალდებულია, რაც წარმოეშობა საზოგადოებას, უნდა შესრულდეს მხოლოდ მისი ქონებიდან. პარტნიორის პირადი ქონება არ ზარალდება შპს-ს ვალების გამო. პარტნიორის ერთადერთი „ზარალი“ იმაში

¹ შდრ კანონი „სამეწარმეო საქმიანობის საფუძვლების შესახებ“, მუხ. 15, აგრეთვე დებულება „შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების შესახებ“, მუხლი 11.

გამოიხატება, რომ იგი კარგავს თავის შესატანს, რომელსაც საზოგადოება გამოიყენებს თავისი ვალების დასაფარავად. ეს უკანასკნელი ხომ ახლა უკვე საზოგადოების საკუთრებად და, შესაბამისად, მისი ქონების შემადგენელ ნაწილად იქცა! პარტნიორს შეუძლია მხოლოდ განსაზღვრულ შემთხვევებში (მოგების განაწილება, ლიკვიდაცია და სხვ.) გამოიტანოს ეს ქონება ნატურით, თუკი იგი, რა თქმა უნდა, სახეზეა, ანდა მოითხოვოს შეტანილი ქონების ღირებულების ექვევალენტი ფულადი თანხა.

პარტნიორმა შესატანი შეიძლება უფრო ადრე შეიტანოს, ვიდრე შპს-ის პასუხისმგებლობა დადგება კრედიტორების წინაშე. ამდენად, ვერ ვიტყვი, რომ პარტნიორმა შესატანი საზოგადოების მომავალი ვალების გასასტუმრებლად შეიტანა. თუმცა შეიძლება შეიქმნას ისეთი სიტუაცია, რომ უკვე არსებული ვალების გასასტუმრებლად საზოგადოებას დასჭირდეს პარტნიორთა თანხების მოზიდვა. ასეთი მოზიდვა შეიძლება განხორციელდეს დამატებითი შესატანის შეტანით მაგრამ ამ შემთხვევაშიც ვერ ვიტყვი, რომ პარტნიორი უშუალოდ პასუხისმგებელი ხდება საზოგადოების ვალებისათვის. აქ, მთავარია, იმის გაგება, რომ როგორც პირველადი შესატანი, ისე დამატებითი შესატანი შესრულების შედეგად იქცევა საზოგადოების ქონებად, რის სანაცვლოდაც პარტნიორი იღებს ექვევალენტურ უფლებამოსილებას საზოგადოების ქონების მიმართ, განსაკუთრებით ღირებულების განაწილებისას ან საზოგადოების ქონების ლიკვიდაციისას. მაშასადამე, პარტნიორი, როგორც ასეთი, არაფრითარ ქონებრივ ზარალს თუ უფლებრივ დანაკლისს არ განიცდის საზოგადოების მიერ თავისი ვალდებულებების შესრულებისას — მას როგორც პარტნიორს პასუხს არაფერ მოსთხოვს.

ქართულ სამეწარმეო სამართალში აშკარად არის გამიჯნული პარტნიორის პასუხისმგებლობა შპს-ს პასუხისმგებლობისაგან. სწორედ ამისგან იყო მიმართული 1999 წ. მეწარმეთა კანონის 44-ე მუხლში განხორციელებული ცვლილება. მოცემულ მუხლში პირდაპირ ჩაიწერა, რომ საზოგადოების პარტნიორი

არ არის პასუხისმგებელი საზოგადოების ვალდებულებებზე, გარდა 3.4 მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევებისა.¹ რაც შეეხება 3.4 მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევებს, ეს არის ის ერთადერთი შემთხვევა, როდესაც პარტნიორს შეიძლება პასუხი მოჰკითხონ საზოგადოების ვალდების გამო. პარტნიორის პასუხისმგებლობა დადგებოდა იმ შემთხვევაში, თუ მას სრულად არ ექნებოდა შეტანილი საწესდებო კაპიტალში თავისი შესატანი. უნდა აღინიშნოს, რომ 1999 წელს ცვლილება განიცადა ასევე 3.4 მუხლმა. ცვლილების შეტანამდე დადგენილი იყო პარტნიორის შეუზღუდავი პასუხისმგებლობა, ანუ იგი პასუხს აგებდა მთელი თავისი ქონებით.

დღეს არსებული მოწესრიგებით პარტნიორის პასუხისმგებლობა განსხვავებულად დგება იმ შემთხვევაში, თუკი პარტნიორი ბოროტად არ გამოიყენებდა პასუხისმგებლობის შეზღუდვის სამართლებრივ ფორმებს. შესატანის სრულად შეუტანლობის შემთხვევაში მისი პასუხისმგებლობა განისაზღვრება მხოლოდ შეუტანელი შესატანის ოდენობით. პასუხისმგებლობის შეზღუდვის სამართლებრივი ფორმების ბოროტად გამოყენების შემთხვევაში პარტნიორი სრულად აგებს პასუხს მაშინაც კი, როდესაც მას შესატანი სრულად აქვს შეტანილი.

„ბოროტად გამოყენებაში“ 1999 წ. ცვლილებამდე იგულისხმებოდა საზოგადოების ქონების შერევა სხვა ქონებასთან ან საწარმოს ფუნქციონირებისათვის აუცილებელი კაპიტალის არასწორი ფორმირება. დღევანდელი მოწესრიგებით კი „ბოროტად გამოყენებად“ ჩაითვლება შემთხვევა, როდესაც არ იქნება უზრუნველყოფილი საბუღალტრო წიგნების ისეთი წარმოება, საიდანაც ცალსახად გამოძინარეობს თუ რომელი ქონება ეკუთვნის და რა ვალდებულებები აკისრია საზოგადოებას და რომელი — არა. მხოლოდ ამ პირობების არსებობისას შეიძლება მოჰკითხონ პარტნიორის ქონებას. ამრიგად, ქართული სამართალი აღიარებს

¹ სსმ, №24(31), 1999.

ქონების გამიჯვნის პრინციპის დარღვევას.

შპს-ს პარტნიორი, როგორც ზემოთ აღენიშნეთ, შემოსილია „კორპორატიული საფარველით“, რაც გულისხმობს მისი კერძო ქონების დაცვას საზოგადოების კრედიტორებისაგან. პარტნიორისათვის შეზღუდული პასუხისმგებლობის ზიბლი სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ მას პასუხს არ სთხოვენ შპს-ს ვალების გამო. თუმცა ქართული სამართალი უშვებს „კორპორატიულ საფარველში შეღწევის“ შესაძლებლობას.¹ „კორპორატიულ საფარველში შეღწევა“ გამოიხატება იმაში, რომ პარტნიორისათვის როგორც დამოუკიდებელი სამართლის სუბიექტისათვის დამახასიათებელი პასუხისმგებლობის შეზღუდვა გვერდზე გადაიწვეს, რითაც საზოგადოების კრედიტორებს მიეცემათ შესაძლებლობა დაკმაყოფილდნენ პირადად პარტნიორის პირადი ქონებიდან.

¹ შდრ. ლადო ჭანტურია, თ. ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მუხლი 3, გვ. 67

წიგნისა „საქართველოს კანონი გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ, განახლებული ტექსტითა და გაკოტრების წარმოების დოკუმენტების ნიმუშებით“, 1-ლი გამოცემა

თბილისი, 2001 წ.

„გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის მიღებიდან თითქმის ოთხი წლის შემდეგ, 2001 წლის 10 აპრილს კანონში შეტანილ იქნა ცვლილებები და დამატებები, რის შედეგადაც მან განიცადა მნიშვნელოვანი ნოვაცია. აღნიშნულ ცვლილებებზე მუშაობა, რომელიც დაიწყო ჯერ კიდევ 1997 წელს, დაასრულა საქართველოს პარლამენტის ეკონომიკური პოლიტიკის კომიტეტმა (თავმჯდომარე ბ-ნი ვ. მერაბიშვილი).

ნოვაციის განხორციელება სხვადასხვა მიზანს ისახავდა. ერთი მხრით, საჭირო იყო იმ პრობლემების გადაწყვეტა, რომლებიც არსებობდა ამ კანონის მიღებისას. აქ უნდა აღინიშნოს კანონის ტექსტის გადმოქართულებასთან დაკავშირებული უზუსტობები, რომლებიც საბოლოოდ გამოსწორდა. მეორე მხრით, ნოვაცია შეეხო იმ სამართლებრივ ურთიერთობებს, რომელთა მოწესრიგების აუცილებლობაც შემდგომში მოითხოვდა სასამართლო პრაქტიკამ.

გარდა ამისა, განსაკუთრებით აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ განხორციელებული ნოვაციის შედეგად ერთმანეთს დაუახლოვდა გაკოტრების სამართალსა და ლიტერატურაში არსებული სამართლებრივი ინსტიტუტები. ეს, უპირველეს ყოვლისა, ეხება გაკოტრებაუნარიანობის ინსტიტუტს, რომლის ლეგალური ცნებაც მოცემულია კანონში. ამ ცნებით ერთმანეთისაგან გაიმიჯნენ გაკოტრებაუნარიანი და გაკოტრებაუნარო პირები. ამით თავიდან იქნება აცილებული პრაქტიკაში არსებული სხვადასხვა გაუგებრობა.

მნიშვნელოვანი სიახლეა გაკოტრების ახალი საფუძვლის — მოსალოდნელი გადახდისუნარობის — შემოღება. გადახდისუნარობასთან და ზედაუღლიანებასთან ერთად გაკოტრების ამ ახალი საფუძვლის შემოღება ისევ და ისევ განპირობებულია ეკონომიკურად მძიმე მდგომარეობაში ჩაყარნილი (ვალაუვალი) მოვალის გადარჩენის სურვილით. მოსალოდნელი გადახდისუნარობის გარემოებების არსებობისას მოვალეს ეძლევა შესაძლებლობა გაკოტრების განცხადებით მანამ მიმართოს სასამართლოს, სანამ ჯერ კიდევ შესაძლებელია განხორციელდეს მისი საწარმოს შედეგიანი რეაბილიტაცია. ამიტომ არის, რომ ამ საფუძვლით გაკოტრების წარმოების გახსნას კანონი ითვალისწინებს მხოლოდ ვალაუვალ მდგომარეობაში მყოფი მოვალის განცხადების შემთხვევაში; გაკოტრების საფუძვლებთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ კანონის ახალი რედაქციით დაზუსტდა გადახდისუნარობისა და ზედაუღლიანების დეფინიციები, ასევე განისაზღვრა ზედაუღლიანების დადგენის კრიტერიუმები; ნოვაციით ყოველმხრივ მოწესრიგდა აგრეთვე გაკოტრების განცხადების განხილვის წარმოება, რომელიც არსებითად დაუახლოვდა სასარჩელო წარმოებას. კანონში დეტალურად არის აღწერილი გაკოტრების განცხადების შეტანისა და სასამართლოს მიერ მისი წარმოებაში მიღების პროცედურა, მოცემულია გაკოტრების განცხადების შინაარსი — ცალკე კრედიტორისათვის და ცალკე მოვალისათვის, აღწერილია აგრეთვე აღნიშნულ სტადიაზე გაკოტრების სასამართლოს მიერ განსახორციელებელი მოქმედებები და მისაღები დადგენილებების შინაარსი; ამასთან, ამ კანონით გაკოტრების სასამართლოს პირდაპირ მიუთითება, რომ გაკოტრების საქმის წარმოებისას, მათ შორის გაკოტრების განცხადების განხილვისას, გამოიყენოს მხოლოდ გაკოტრების კანონით დადგენილი ნორმები, ხოლო სამოქალაქო საპროცესო ნორმებს მიმართოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამ კანონით არ არის დადგენილი შესაბამისი ურთიერთობის მომწესრიგებელი

ნორმა და თუ მათი გამოყენება არ ქვინააღმდეგება გაკოტრების კანონის მიზანს (მუხლი 4); კანონის ახალი რედაქციით დაზუსტდა აგრეთვე სასამართლო განსჯადობის საკითხი. კერძოდ, გაკოტრების საქმეზე განსჯადია მხოლოდ რაიონული (საქალაქო) სასამართლო, მიუხედავად მოვალის ქონების ღირებულებისა და კრედიტორის მოთხოვნის ოდენობისა. ამით თავიდან იქნება აცილებული გაკოტრების საქმეთა განსჯადობასთან დაკავშირებული გაუგებრობები.

ქართული სამართლის სიახლედ გვევლინება ისიც, რომ გაკოტრების კანონით პირველად, მკაცრად განისაზღვრა მოსამართლის ვალდებულება — შეინარჩუნოს გაკოტრების მასა. გაკოტრების სასამართლოს მიერ გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნამდე და გაკოტრების მმართველის დანიშვნამდე მოსამართლეს ევალება, მიიღოს ყველა ზომა, რომ მოვალის ქონება არ შემცირდეს თვით მოვალის, მისი კრედიტორის ან სხვა მესამე პირის მიერ. შესაბამისად, სასამართლომ თავისი ინიციატივით გაკოტრების საქმის განხილვის წარმოებისას უნდა განახორციელოს უზრუნველყოფის სხვადასხვა ღონისძიება. ერთ-ერთ ასეთ ღონისძიებად განხილულია აგრეთვე გაკოტრების დროებითი მმართველის დანიშვნა. ამრიგად, სასამართლოში გაკოტრების განცხადების შესვლა მოსამართლისთვის ერთგვარი გამაფრთხილებელი ნიშანია, რომელიც მიანიშნებს მოსამართლეს, რომ მან ყოველგვარი გაჭიანურების გარეშე, დაუყოვნებლოდ უნდა მიმართოს გაკოტრების მასის უზრუნველსაყოფ ღონისძიებებს. ამიტომ განცხადების განხილვის წარმოება იურიდიულ ლიტერატურაში მიიჩნევა „დაჩქარებულ წარმოებად“, რომლის დროსაც გაკოტრების მასის შემცირების თავიდან ასაცილებლად მოსამართლე დაუყოვნებლოდ მიმართავს ყველა საჭირო ზომას. ამ ზომების მიუღებლობამ შეიძლება გამოიწვიოს მოსამართლის მატერიალური პასუხისმგებლობა დამდგარი ზიანის გამო.

კანონით დაზუსტდა გაკოტრების დროებითი მმართველის

ფუნქციები და მისი დამოკიდებულება გაკოტრების მასისადმი.

კანონის ცალკეული მუხლებით მოწესრიგდა კრედიტორთა კრების მოწვევის, ჩატარების და კრებაზე გადაწყვეტილების მიღების საკითხები. აგრეთვე ცალკე მუხლად გამოიყო კრედიტორთა პირველი კრება, რომელიც გაკოტრების წარმოებაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კრებაა; ამასთან, კანონის ახალი რედაქციით განისაზღვრა კრედიტორთა კომიტეტის შექმნის წესი, მისი საქმიანობა და კომპეტენცია.

კანონით აგრეთვე დაზუსტდა გაკოტრების სასამართლოს დადგენილებების გასაჩივრების პროცედურა, რომელიც მნიშვნელოვნად დაუახლოდა საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებულ მოწესრიგებას. თუმცა გაკოტრების სპეციფიკიდან გამომდინარე კანონში ასევე გათვალისწინებულია გასაჩივრების გარკვეული თავისებურებანი.

მნიშვნელოვანი სიახლეა რეაბილიტაციის ინსტიტუტის შემოღება. რეაბილიტაცია წარმოადგენს ეკონომიკური, ფინანსური და სხვა ღონისძიებების ერთობლიობას, რომელიც მიმართული ვალაუვალ მდგომარეობაში მყოფი მოვალის საწარმოს გადასარჩენად. კერძოდ, მისი ლიკვიდურობის აღდგენა და შემდგომში ლიკვიდაციის უარყოფითი შედეგების თავიდან აცილება. რადგანაც რეაბილიტაცია ხორციელდება მოვალის საწარმოს მიმართ, ამიტომ ამ კანონით იგი ვრცელდება მხოლოდ მეწარმე იურიდიულ პირებზე და შესაბამისად, არ ვრცელდება არაკომერციულ ორგანიზაციებსა და ფიზიკურ პირებზე. ამ კანონით დასაშვებია რეაბილიტაციის განხორციელება როგორც გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნამდე, ასევე გახსნილი წარმოებისას. რეაბილიტაციის შემოღებით გაუქმდა სანაციის ინსტიტუტი, რომელმაც ვერ მოასწრო პრაქტიკაში დამკვიდრება. თუმცა ისინი თავისი შინაარსითა და შედეგებით არაფრით არ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან.

მიუხედავად რეაბილიტაციის ინსტიტუტის შემოღებისა,

რომელიც ითვლება გაკოტრების ინგლისურ-ამერიკული სამართლის არსებით ინსტიტუტად, გაკოტრების ქართული სამართალი განხორციელებული ნოვაციის შემდეგაც კელაღ დარჩა კონტინენტური ევროპის სამართლის ტრადიციების გამგრძელებლად.

წინამდებარე წიგნში მოცემულია გაკოტრების განცხადების, აგრეთვე გაკოტრების სასამართლოში მოსამზადებელი და სასამართლოსათვის წარსადგენი სხვა დოკუმენტების ნიმუშები, რომლებიც პრაქტიკაში უდაუოდ დაეხმარება როგორც გაკოტრების წარმოების უშუალო მონაწილეებს, ისე გაკოტრების სამართლით დაინტერესებულ პირებს.

სამეწარმეო საზოგადოება: გაუქმება.

ლიკვიდაცია, ამოშლა

(შედარებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან)

*გამოქვეყნებულია ჟურნალში „საქართველოს
ნოტარიატი“, №1 (5);*

ჟურნალში „სამართალი“, №11-12.

2002 წ.

1. ზოგადად

სამეწარმეო საზოგადოების არსებობის შეწყვეტა ხანგრძლივი პროცესია, რომლის დროსაც წარმოიშობა სხვადასხვა სამართლებრივი ურთიერთობა. ამ ურთიერთობების მოწესრიგება და მათი სწორად გადაწყვეტა საჭიროებს სასამართლოს კვალიფიციურ მიდგომას. ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში ამ ბოლო დროს უკვე აქვს ადგილი მსჯელობებს სამეწარმეო საზოგადოების არსებობის შეწყვეტის შესახებ და შესაბამისი გადაწყვეტილებების მიღებას. მართალია, სასამართლო პრაქტიკაში ჯერ კიდევ არ ჩამოყალიბდა ერთიანი მიდგომა, მაგრამ არსებითია, რომ მოსამართლეები უკვე ცდილობენ მსჯელობის საგნად აქციონ სამეწარმეო საზოგადოების გაუქმების, ლიკვიდაციისა და რეესტრიდან ამოშლის საკითხები, მიიღონ ამის შესახებ თამამი, თუმცა ზოგჯერ საკამათო გადაწყვეტილებები. ეს, მიუხედავად იმისა, რომ ქართული სამართალი დეტალურად არ აწესრიგებს სამეწარმეო სუბიექტების არსებობის შეწყვეტის სამართლებრივ ურთიერთობებს.

სამეწარმეო საზოგადოების არსებობის სწორად შეწყვეტა,

მისი არსებობის თანმიმდევრული დამთავრება ისეთივე მნიშვნელოვანია, როგორც მისი შექმნა. მაშინ როცა ქართული სამართალი, განსაკუთრებით სამოქალაქო კოდექსი და მეწარმეთა კანონი დეტალურად აწესრიგებენ კორპორაციების (სამეწარმეო თუ არასამეწარმეო სუბიექტების) შექმნისა და დაფუძნების სამართლებრივ ურთიერთობებს, იგივეს ვერ ვიტყვით მათი არსებობის შეწყვეტის სამართლებრივ მოწესრიგებაზე. ხოლო სამეწარმეო საზოგადოების არსებობის შეწყვეტას სამართლისა და სასამართლო პრაქტიკისათვის ისეთივე მნიშვნელობა აქვს როგორც მის შექმნასა და დაფუძნებას.

ქართულ სამართალში არსებული ეს ხარვეზი საჭიროებს სასწრაფოდ შევსებას, რაც აღმოფხვრის მომავალში მართლმსაჯულებისათვის უსარგებლო დავებს და სათავეს დაუდებს სწორ სასამართლო პრაქტიკას.

აღნიშნულ სტატიაში არის მცდელობა იმისა, რომ გერმანულ სამეწარმეო (საუჭრო) სამართალზე დაყრდნობითა და ქართული სამართლის ზოგიერთი (მსგავსი) ნორმის შედარებითი ანალიზის საფუძველზე გადმოცემული იქნას სამეწარმეო საზოგადოების არსებობის შეწყვეტის ინსტიტუტები და მათი თანმიმდევრობა.

თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ ახალი ქართული კერძო სამართლისათვის 2001 წლამდე უცხო იყო ისეთი იურიდიული ტერმინი როგორიცაა კორპორაციის (სამეწარმეო საზოგადოების) გაუქმება. აღნიშნული ტერმინის ნაცვლად გვხვდებოდა ტერმინი ლიკვიდაცია¹. მხოლოდ 2001 წ. გაკოტრების სამართალში განხორციელებული ნოვაციის შედეგად პირველად იქნა ერთმანეთისაგან გამიჯნული „გაუქმება“ და „ლიკვიდაცია“². ის, რომ ორივე ტერმინს სხვადასხვა სამართლებრივი დატვირთვა გააჩნია, ამის შესახებ ქვემოთ დეტალურად შევხება საუბარი.

¹ შდრ მფჰაა, მუხლი 28.

² შდრ ბაჰაა, მუხლი 9, პუნქტი 3.

2. გაუქმების შესახებ

2.1. ქართული სამართლისაგან განსხვავებით, გერმანული საკორპორაციო სამართალი დეტალურად ჩამოთვლის სამეწარმეო საზოგადოების გაუქმების საფუძვლებს. ისინი გაუქმების კანონისმიერ საფუძვლებად არის მოხსენიებული. ასეთი საფუძვლებია, მაგალითად, პარტნიორობა გადაწყვეტილება, ვადის გასვლა (განსაზღვრული დროით შექმნილი საზოგადოებისათვის), სასამართლოს გადაწყვეტილება, გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნა და ა.შ. აღნიშნული საფუძველი ერთიანია ყველა სამეწარმეო საზოგადოებისათვის.

ქართულ კერძო სამართალში, როგორც უკვე აღვნიშნე, არ არის მოცემული სამეწარმეო საზოგადოებების გაუქმების საფუძვლები, თუ არ ჩავთვლით „მეწარმეთა შესახებ“ კანონის (შემდგომში — მეწარმეთა კანონი ან მეწკა) 28-ე მუხლს, სადაც ჩამოთვლილია სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოების ლიკვიდაციის საფუძვლები. აღსანიშნავია, რომ „ლიკვიდაციის“ აღნიშნულ საფუძვლებს თავისი სამართლებრივი შინაარსით არაფერი აქვთ საერთო „ლიკვიდაციის“ ინსტიტუტთან. „ლიკვიდაცია“ მეწარმეთა კანონის მე-14 მუხლით სულ სხვა სამართლებრივი შინაარსით არის დატვირთული. ამდენად, 28-ე მუხლში მითითებული საფუძვლები სხვა არაფერია, თუ არა მოცემული სამეწარმეო საზოგადოების „გაუქმების საფუძვლები“.

გერმანული საეაჭრო (სამეწარმეო) სამართალი, ისევე როგორც ცალკეულ საზოგადოებათა სამართალი¹, გაუქმებას როგორც სამართლებრივ ინსტიტუტს, გამოხატავს ერთი საერთო ტერმინით — *Auflösung*, და მას არსებითად განასხვავებს სამართლის ისეთი ინსტიტუტისაგან როგორიცაა ლიკვიდაცია (*Liquidierung*).

¹ აქ იგულისხმება გერმანიაში ცალკე კანონების სახით მოქმედი შპს-ის კანონი, სააქციო საზოგადოებათა შესახებ კანონი, კოოპერატივების შესახებ კანონი და ა.შ.

გაუქმების კანონისმიერი საფუძვლების მიმართ გერმანულ საკორპორაციო სამართალში მოქმედებს *numerus clausus* პრინციპი. ისინი შესაბამის კანონებში ამომწურავად არის ჩამოთვლილი. თუმცა იგივე კანონები არ გამოირიცხავენ აგრეთვე იმის შესაძლებლობას, რომ, ეთქვამთ, კაპიტალური საზოგადოება გაუქმებულ იქნას სხვა (მათ შორის არაკანონისმიერი) საფუძვლითაც, რომლებიც შეიძლება დაწესებული იქნას საზოგადოების წესდებით.¹ გაუქმების ამ საფუძვლებს გაუქმების სტატუტური საფუძვლები ეწოდება.

თავისთავად ცხადია, რომ „გაუქმებასა“ და „ლიკვიდაციას“ სხვადასხვა სამართლებრივი შინაარსი გააჩნიათ. ამიტომ მეწარმეთა კანონის 28-ე მუხლში მითითება უნდა ყოფილიყო სწორედ „გაუქმების“ (და არა „ლიკვიდაციის“) საფუძვლებზე. ქართული სამეწარმეო სამართლის აღიარებულ კომენტარში იყო იმის მცდელობა, რომ 28-ე მუხლში ჩამოთვლილი ლიკვიდაციის საფუძვლები სხვა ტერმინით გადმოეცათ. კერძოდ, ავტორებმა მას „საზოგადოების შეწყვეტის“ საფუძვლები უწოდეს². სამწუხაროდ, კომენტარი მხოლოდ ტერმინის გადმოცემით შემოიფარგლა და შემდგომში აღარ იქნა გაანალიზებული მისი შინაარსი, ყოველ შემთხვევაში არ ყოფილა მცდელობა იმისა, რომ ახსნილიყო, თუ რითი განსხვავდებოდა სიტყვა „შეწყვეტა“ მუხლის სათაურსა და დისპოზიციიში მითითებული „ლიკვიდაციისაგან“.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ვინაიდან ქართული სამეწარმეო სამართალი ერთი ნორმატიული აქტით — „მეწარმეთა შესახებ“ კანონით — გამოისახა, მიზანშეწონილი იყო, გაუქმების ზოგადი კანონისმიერი საფუძვლები მის ზოგად ნაწილშივე ყოფილიყო მოცემული. ამით ისინი იქცეოდნენ გაუქმების საერთო საფუძვლებად ყველა სამეწარმეო საზოგადოებისათვის. გარდა ამისა, იურიდიული ტექნიკის თვალსაზრისით საესებით გამართლებული

¹ შლრ. მაგალ., შპს-ის კანონი, §60, აბზ. 2.

² შლრ. ლადო ჭანტურია, თედო ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მე-2 გამოცემა თბილისი 1998, გვ. 249

იქნებოდა, თუკი კომერციული (სამეწარმეო) საზოგადოებების გაუქმების ზოგად საფუძვლებს მოაწესრიგებდა სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებები, კერძოდ კი იგი აისახებოდა „პირების“ თავში.

2.2. იმისათვის, რომ უფრო სრულყოფილად იქნას წარმოჩენილი ზოგადად სამეწარმეო საზოგადოების „გაუქმების“ ინსტიტუტი, საჭიროა მისი შეპირისპირება არა მხოლოდ „ლიკვიდაციის“ ინსტიტუტთან, არამედ გერმანულ სამართალში, თეორიასა და პრაქტიკაში დეტალურად დამუშავებულ და აპრობირებულ ინსტიტუტებთან როგორიცაა კორპორაციის არსებობის დამთავრება (Beendigung) და ამოშლა (Erlöschen).

კორპორაციის გაუქმება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სამართლებრივი ინსტიტუტია გერმანულ სამართალში. „გაუქმება“ როგორც სამართლებრივი ინსტიტუტი, როგორც ზემოთ ვნახეთ, არათუ არ გეხდება ქართულ საკორპორაციო სამართალში, იგი არ არის დამუშავებული არც ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში. ქართული სამართლის საპირისპიროდ, გერმანული სამართალი უფრო დეტალურად და სიღრმისეულად გადმოსცემს ამ ინსტიტუტს. ამიტომ ქვემოთ შევეცდები, გერმანული სამართლის შედარებითი ანალიზის საფუძველზე, მოკლედ დავახასიათო აღნიშნული სამართლებრივი ინსტიტუტი.

2.3. გერმანული სამართალი განსაკუთრებულ შინაარსობრივ დატვირთვას ანიჭებს ზოგადად სამეწარმეო საზოგადოების „გაუქმების“ ინსტიტუტს. ამასთან, იგი საზოგადოების გაუქმებას (Auflösung) განასხვავებს სამართლის ისეთი ინსტიტუტისაგან როგორიცაა საზოგადოების არსებობის დამთავრება (Beendigung).¹ არსებობის დამთავრებას სხვაგვარად აგრეთვე სრულ დამთავრებას (Vollbeendigung) უწოდებენ.

გერმანული სამართალი და თეორია „გაუქმებაში“ არ გულისხმობს კორპორაციის არსებობის სრულ მოსპობას, მის

¹ Baumbach/Hueck, GmbH-Gesetz, 15. Aufl., München 1988, S. 1092 ff.

უცაბედ გაქრობას სამართალბრუნეიდან. საუჭრო საზოგადოების გაუქმებით არ ხდება მისი არსებობის საბოლოო დასრულება. საზოგადოების გაუქმებიდან მის სრულ მოსპობამდე ძვეს დროის გარკვეული მონაკვეთი, რომლის დროსაც ხორციელდება საზოგადოების საქმეების დამთავრება და წყდება მისი ქონების ბედი. ხოლო „არსებობის დამთავრება“ კი პირდაპირ მიგვანიშნებს, რომ საზოგადოებამ შეწყვიტა თავის არსებობა, ანუ იგი როგორც სამართლის სუბიექტი აღარ არსებობს. თავის მხრივ, საუჭრო საზოგადოების გაუქმებასა და არსებობის დამთავრებას შორის არსებობს ერთგვარი კაუზალური დამოკიდებულება. გაუქმება შეიძლება მიზეზად იქცეს, ანუ საფუძვლად დაედოს საზოგადოების არსებობის დამთავრებას, მის სრულ მოსპობას. მაგრამ საზოგადოების ყოველი გაუქმება როდი გამოიწვევს მისი არსებობის უცილობელ დამთავრებას — გაუქმებული საზოგადოების საქმიანობა ზოგიერთ შემთხვევაში შეიძლება კვლავ იქნას გაგრძელებული. მაშასადამე, მიზეზობრივი კავშირი (კაუზა), რომელიც არსებობს საზოგადოების გაუქმებასა და არსებობის დამთავრებას (მოსპობას) შორის, მხოლოდ ფაკულტატური ხასიათისაა.

თავისი სამართლებრივი შინაარსით, გაუქმება გამოდის საზოგადოების არსებობის დამთავრების, ანუ მისი მოსპობის სამართლებრივ საფუძვლად. კერძოდ, სამეწარმეო საზოგადოებაში გაუქმება გამოხატულებას პოულობს, ერთის მხრივ, გაუქმების ან გაუქმების შედეგების მქონე გადაწყვეტილების არსებობაში, ხოლო, მეორეს მხრივ, გარკვეული ხდომილების დადგომაში. პირველ შემთხვევაში, მაგალითად, გადაწყვეტილება შეიძლება მომდინარეობდეს ან საზოგადოების წევრებისაგან (პარტნიორთა ან აქციონერთა კრების გადაწყვეტილება), ან — სასამართლოსაგან (მაგალითად, გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნა). ამ შემთხვევაში საუბარია იმაზე, რომ მითითებული სუბიექტები იღებენ გადაწყვეტილებას სამეწარმეო საზოგადოების გაუქმების შესახებ. რაც შეეხება გაუქმების ხდომილების დადგომას, იგი გამოიხატება,

მაგალითად, იმ ვადის გასვლაში, რა ვადითაც იქნა საზოგადოება შექმნილი.

გაუქმების გადაწყვეტილების მიღება ან შეთანხმებული ვადის გასვლა არ იწვევს სამეწარმეო საზოგადოების არსებობის დაუყოვნებლოდ შეწყვეტას. გაუქმების მეშვეობით სამეწარმეო საზოგადოება ასე უბრალოდ „არ ქრება პაერში“. გაუქმებით, როგორც უკვე აღვნიშნე, იქმნება სამართლებრივი წინაპირობა იმისათვის, რომ იგი ორგანიზებულად მივიდეს თავისი არსებობის დამთავრებამდე და სამართლებრივად სრულ მოსპობამდე.

სამეწარმეო საზოგადოების გაუქმების დადგომისთანავე დღის წესრიგში დგება მთელი რიგი საკითხების გადაწყვეტის აუცილებლობა. ამასთან, ეს საკითხები მოწესრიგებული უნდა იქნას მანამდე, ვიდრე მოხდება სამეწარმეო საზოგადოების სრული დამთავრება. კერძოდ, საქმე ეხება იმ ვალდებულებების შესრულებას, რომლებიც შეიძლება გააჩნდეს საზოგადოებას (დაუმთავრებელი ვალდებულებები). ზომ არ შეიძლება, რომ ისინი უბრალოდ იქნას „ჩამოტეხილი“. შესაბამისად, დაუმთავრებელი ვალდებულებები საჭიროებს შესრულებას. გარდა ამისა, სამეწარმეო საზოგადოება შეიძლება თვითონ იყოს კრედიტორი, ანუ მას შეიძლება გააჩნდეს მოთხოვნები მესამე პირთა მიმართ თავისი არსებობის სრულ დამთავრებამდე სამეწარმეო საზოგადოებამ ასევე უნდა განახორციელოს აღნიშნული მოთხოვნები.

გაუქმების დადგომამდე სამეწარმეო საზოგადოება შეიძლება წარმართავდეს სასამართლო პროცესებს. დაუშვებელია ამ პროცესების იგნორირება, განსაკუთრებით მაშინ, თუკი ადგილი აქვს სააქტუო პროცესს, რომელმაც შეიძლება სამეწარმეო საზოგადოების ქონებას დამატებით რაიმე წაამატოს. აღნიშნული პროცესები ასევე საჭიროებენ დამთავრებას. ამრიგად, თავისი არსებობის შეწყვეტამდე საზოგადოებამ საფუძვლიანად უნდა დაასრულოს არსებული სამართლებრივი ურთიერთობები.¹

საფუძვლიანად არის გადასაწყვეტი აგრეთვე სამეწარმეო

¹ შერ. K. Schmidt, Gesellschaftsrecht, 2. Aufl, 1991, §11 V, S. 266

საზოგადოების ქონების საკითხი. გამომდინარე იქიდან, რომ გაუქმების შემდეგ საზოგადოებამ შეიძლება საერთოდ შეწყვეტოს არსებობა, ამდენად საჭიროა მანამდე გაირკვეს მისი ქონების საკითხიც. ქონების საკითხის გარკვევაში იგულისხმება ის, რომ სამეწარმეო საზოგადოების არსებობის შეწყვეტის შემდეგ მისი ქონება არ დარჩეს „პაერში გამოკიდებული“, არამედ იგი დანაწილდეს უფლებამოსილ პირებზე. ქონებაზე უფლებამოსილ პირებად კი გვევლინებიან ან სამეწარმეო საზოგადოების კრედიტორები (თუკი ისინი არსებობენ), ან მისი პარტნიორები, თუკი კრედიტორების ვალების დაფარვის შემდეგ კიდევ დარჩება რაიმე საზოგადოების ქონებიდან. ასეთ შემთხვევაში მათ ნარჩენი ქონება გაუნაწილდებათ თავიანთი წილების პროპორციულად. ამიტომ საზოგადოების გაუქმების შემდეგ მისი ქონება რეალიზებულ უნდა იქნას, ანუ ფულად უნდა იქცეს და წარიმართოს სწორედ უფლებამოსილი პირების დასაკმაყოფილებლად. თუკი ქონების დანაწილების შემდეგ აღარაფერი დარჩა, მაშინ სამეწარმეო საზოგადოება როგორც უქონელი სუბიექტი უნდა ამოიშალოს სამეწარმეო რეესტრიდან. ასე აწესრიგებს სწორედ ამ საკითხს გერმანული სამართალი¹.

ამრიგად, სამეწარმეო საზოგადოების გაუქმებას ჯერ კიდევ არ მიეყვართ მისი არსებობის დამთავრებამდე, მას უპირატესად მოსდევს დამასრულებელი ღონისძიებები, რომელსაც შედეგად აქვს საქმეების დამთავრება (Abwicklung). დამასრულებელი ღონისძიებების უპირველესი ამოცანაა საზოგადოების ვალდებულებითი და ქონებრივ-სამართლებრივი ურთიერთობების მოგვარება. საქმეების დამთავრების ამ პროცედურას სხვაგვარად ლიკვიდაცია (Liquidierung) ეწოდება.² ხოლო პირს, რომელიც საქმეების დამთავრებას ახორციელებს, ლიკვიდატორად (Liquidator) მოიხსენიება. ლიკვიდატორს გერმანულ ლიტერატურაში ასევე

¹ შდრ. „რეესტრიდან ამოშლის შესახებ“ კანონი (Löschungsgesetz), §2, აბზ. 1.

² Baumbach/Hueck, GmbH-Gesetz, 15. Aufl., S. 1092.

პირდაპირი მნიშვნელობით მოიხსენიებენ და მას „საქმეების დამამთავრებელს“ (Abwickler) უწოდებენ.¹

3. ლიკვიდაციის შესახებ

3.1. „გაუქმებისა“ და „ლიკვიდაციის“ განსხვავებულობას განაპირობებს მათივე სამართლებრივი შინაარსი. სამწუხაროდ, ქართულ სამართლებრივ, და არა მხოლოდ სამართლებრივ ცნობიერებაში სიტყვა „ლიკვიდაცია“ აღიქმება როგორც ამა თუ იმ სუბიექტის მოსპობა, მისი სრული გაუქმება. ეს ტერმინი გამოიყენება საპოლიციო სამართალში დამნაშავეის მოსპობის თვალსაზრისითაც. შესაბამისად, ქართულ ცნობიერებაში დამკვიდრებულმა ლიკვიდაციის ასეთმა შინაარსმა თავისი ასახვა პოუა იურიდიულ პირებთან მიმართებაშიც. იურიდიული პირის ლიკვიდაცია აქამდე გაგებული იყო და დღესაც გაიგება როგორც მისი არსებობის შეწყვეტა, როგორც მისი გაქრობა „სამართლებრივი ცხოვრებიდან“. ხოლო როდესაც 90-იან წლებში სამართლებრივ ურთიერთობაში აქტიურად ჩაებნენ სამეწარმეო იურიდიული პირები, მათზეც ანალოგიურად გავრცელდა ლიკვიდაციის გაბატონებული გაგება.

გერმანულ სამართალში, და მის საფუძველზე განვითარებულ სამართლებრივ თეორიაში უკვე აღარ იწვევს დავას Verband-ის² გაუქმებისა და ლიკვიდაციის ინსტიტუტების განსხვავებული სამართლებრივი შინაარსი. ამასთან, გერმანულ სამართალსა და თეორიაში სიღრმისეულად არის დახასიათებული Verband-

¹ შერ. Sudhoff, Der Gesellschaftsvertrag der GmbH, Kommentar und Formularbuch, 8. Aufl., 1992, SS. 606-607

² Verband-ის ფორმებად გერმანულ ლიტერატურაში მიჩნეულია საჯარო საზოგადოება (Gesellschaft) და კავშირი (Verein). შერ. ამასთან დაკავშირებით Herbert Wiedemann, Gesellschaftsrecht, Band I, Grundlagen, München 1980, S. 673

ის არსებობის მოსპობა — მისი გაუქმებიდან არსებობის სრულ დამთავრებამდე.

გერმანულ სამართალსა და ლიტერატურაში დეტალურად არის გამოკვლეული საეჭრო საზოგადოების გაუქმების საკითხები. მკაფიოდ არის წარმოჩენილი სამართლის აღნიშნული ინსტიტუტის თვითმყოფადობა ლიკვიდაციის ინსტიტუტთან შედარებით. შესაბამისად, ადვილი ხდება გარკვეული ანალოგიების მოძიება ქართულ სამართალში, რამაც საფუძველი უნდა ჩაუყაროს ორივე ინსტიტუტის სამართლებრივი შინაარსის სწორ განმარტებას. ეს კი, თავის მხრივ, საფუძველი გახდება სწორი და თანმიმდევრული სასამართლო პრაქტიკისა.

ქართული სამეწარმეო სამართალი, გარდა იმისა, რომ არ იძლევა კაპიტალური საზოგადოებების გაუქმების საფუძვლებს, არ აღიარებს აგრეთვე გაუქმების ცნებას.¹ გაუქმება როგორც სამართლის თვითმყოფადი ინსტიტუტი არ არის დამუშავებული აგრეთვე ქართულ საკორპორაციო ლიტერატურაში, თუმცა არის მცდელობა, რომ გაუქმებისა და ლიკვიდაციის ინსტიტუტები ერთმანეთისაგან იქნას გამიჯნული, როდესაც „ლიკვიდაციისაგან“ განსასხვავებულად შემოდის საზოგადოების დაშლის ან საზოგადოების შეწყვეტის ცნებები.²

სამწუხაროდ, თვით სამეწარმეო სამართალში ეს ორივე ინსტიტუტი არ არის გადმოცემული სხვადასხვა ცნებით, არამედ ისინი ერთი ტერმინით აღინიშნებიან — “ლიკვიდაცია”. ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ ლიკვიდაციის ინსტიტუტი მეწარმეთა კანონში წარმოდგენილია, ერთის მხრივ, ვიწრო გაგებით, როდესაც

¹ თუმცა კანონპროექტის თავდაპირველ გერმანულ ვარიანტში მოცემული იყო გაუქმების ცნება (Aufösung), რომელიც თარგმნისას დაკარგულ იქნა. კანონის გერმანულ ვერსიაშიც 28-ე მუხლი სწორედ გაუქმების საფუძვლებს (Aufösungsgründe) ჩამოთვლის (შდრ მეწარმეთა კანონი, სამენოვანი გამოცემა, თბ. 1995, გვ. 235).

² შდრ. ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარები, 1-ლი გამოც., გვ. 141-142; აგრეთვე ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მე-2 გამოც. გვ. 180-181, 249

მას მინიჭებული აქვს წმინდა სალიკვიდაციო ღონისძიებების დატვირთვა (14.2 და 14.3 მუხლები), და მეორეს მხრივ, ლიკვიდაცია გათანაბრებულია გაუქმების ცნებასთან, როდესაც კანონის 28-ე მუხლში ჩამოთვლილია სპს-ის ლიკვიდაციის საფუძვლები. თავისი სამართლებრივი შინაარსით აღნიშნული ჩამონათვალი შეესაბამება სწორედ საზოგადოების გაუქმების (ანუ დაშლის, შეწყვეტის) საფუძვლებს. საზოგადოების გაუქმება იგულისხმება აგრეთვე 14.1.1 მუხლში, როდესაც საუბარია „საზოგადოების ლიკვიდაციაზე“. ქართულ ლიტერატურაში სწორედ ამ მუხლის კომენტირებისას არის მითითებული „საზოგადოების დაშლის“ შესახებ.

3.2. როგორც ზემოთ უკვე აღენიშნე, გაუქმების ხდომილების დადგომით სამეწარმეო საზოგადოება მაშინვე არ ამოიშლება საეჭრო (სამეწარმეო) რეესტრიდან. იგი კელაჟ აგრძელებს არსებობას, ვიდრე სრულყოფილად არ დამთავრდება არსებული სამართლებრივი ურთიერთობები და საფუძვლიანად არ გადაწყდება მისი ქონების საკითხი. მაშასადამე, იმისათვის, რომ გაუქმებული სამეწარმეო საზოგადოება მივიდეს თავისი არსებობის საბოლოო შეწყვეტამდე, უნდა განხორციელდეს მისი ე.წ. დამასრულებელი ღონისძიებები. დამასრულებელი ღონისძიებები წარმოებს სწორედ სპეციალურ წარმოებაში, რომელსაც სალიკვიდაციო წარმოება, ან უბრალოდ ლიკვიდაცია ეწოდება. ლიკვიდაცია ხორციელდება მხოლოდ ლიკვიდატორის (ან ლიკვიდატორების) მიერ.

დამასრულებელ ღონისძიებებს დეტალურად აღწერს როგორც გერმანული, ისე ქართული სამართალი. მაგალითად, მეწარმეთა ქართული კანონი ჩამოთვლის ისეთ დამასრულებელ ღონისძიებებს, როგორიცაა: მიმდინარე საქმეების დამთავრება, აქტივების განხორციელება, საზოგადოების ვალდებულებების შესრულება, აქტივების გაყიდვა, ვალების დაფარვა, და ბოლოს, დარჩენილი ქონების განაწილება პარტნიორებს შორის¹. აქტივების განხორციელებისა და საზოგადოების ვალდებულებების შესრულებისას ლიკვიდატორებმა საზოგადოება უნდა წარ-

¹ მმშპა, მუხლი 14.2., აბზ. 3. წინადად. 1

მოადგინონ ლიკვიდაციასთან დაკავშირებულ გარიგებებში, მათ შეუძლიათ წარმართონ ამასთან დაკავშირებული პროცესები, დაამთავრონ საარბიტრაჟო საქმეები ან მორიგებით დაასრულონ დავები, ხოლო, საჭიროების შემთხვევაში, დადონ ახალი გარიგებებიც¹. მსგავსადაა აღწერილი დამასრულებელი ღონისძიებები, მაგალითად, შპს-ს გერმანულ კანონში, რომლის თანახმადაც ლიკვიდატორებმა უნდა დაამთავრონ მიმდინარე საქმეები, შეასრულონ გაუქმებული საზოგადოების ვალდებულებები, მოიზიდონ გაუქმებული საზოგადოების მოთხოვნები, საზოგადოების ქონება ფულად აქციონ (im Geld umsetzen), დაფარონ საზოგადოების ვალები და გაანაწილონ დარჩენილი ქონება სპს-ს პარტნიორებს შორის².

ამრიგად, სამეწარმეო საზოგადოებაში დამასრულებელი ღონისძიებები გამოიხატება არსებული (დაუმთავრებელი) სამართლებრივი ურთიერთობების (ხელშეკრულებების, სასამართლო პროცესების) დამთავრებაში, მისი ქონების მოძიებასა და, შესაბამისად, სალიკვიდაციო მასის ფორმირებაში, აგრეთვე საზოგადოების ქონების რეალიზაციაში და ამონაგებით როგორც საკუთარი კრედიტორების მოთხოვნათა დაკმაყოფილებაში, ისე დარჩენილი თანხის განაწილებაში პარტნიორებს შორის.

როგორც არსებული გარემოებებიდან ჩანს, ლიკვიდაციისას გამოიკვეთება ორი სხვადასხვა ფაზა: საქმეების დამთავრება საზოგადოების გარე სამყაროსთან, კერძოდ, კი კრედიტორთა დაკმაყოფილება და მუშაკთა უზრუნველყოფა. ამას მოჰყვება მეორე ფაზა, როგორიცაა საზოგადოების პარტნიორებს შორის ქონების შიდა ურთიერთგამიჯვნა (interne Auseinandersetzung)³. აქ უკვე საქმე ეხება დარჩენილი ქონების დანაწილებას პარტნიორებს შორის.

ლიკვიდაციის განსხვავებულობას გაუქმებისაგან განაპირობებს

¹ მეფკა, მუხლი 14.2., აბზ. 3. წინადად. 2

² GmbHG, Art. 70, 72, 73.

³ Herbert Wiedemann, Gesellschaftsrecht, Band I, Grundlagen, 1980, S. 147.

ის გარემოებაც, რომ გაუქმება, ღროის მიმდინარეობის თვალსაზრისით, ყოველთვის იმწუთიერი მოვლენაა — იგი იწყება და მთავრდება გაუქმების ხდომილების დადგომისთანავე, ანუ როგორც კი იქნება გადაწყვეტილება მიღებული ან ვადა დამდგარი. მაშინ როცა, ლიკვიდაციის განხორციელება ღროშია გაჭიმული — იგი შეიძლება გაგრძელდეს რამდენიმე თვის ან წლის განმავლობაშიც კი. გერმანულ პრაქტიკაში ყოფილა, მაგალითად, შემთხვევები, როდესაც ლიკვიდაციის პროცესი 50 წელზე მეტი ხნის განმავლობაში განხორციელებულა¹.

სამეწარმეო საზოგადოების გაუქმება რომელიმე საფუძვლით სრულებითაც არ ნიშნავს მის იმაჟდროულ ლიკვიდაციას. როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნე, ამ ოროვე ხდომილებას გააჩნია სხვადასხვა შინაარსობრივი დატვირთვა. თუკი გაუქმება არის სამეწარმეო საზოგადოების არსებობის მოსპობის სამართლებრივი საფუძველი, მისი თეორიული წინაპირობა, სამაგიეროდ, ლიკვიდაცია წარმოადგენს გაუქმების დამაგვირგვინებელ აქტს, მის პრაქტიკულ განხორციელებას.

გერმანული სამართალი გამოკვეთილად იცავს გაუქმებისა და ლიკვიდაციის თანამიმდევრობას. მაგალითად, შპს-ს კანონის 61-ე მუხლის თანახმად, შპს-ს გაუქმების შესახებ ლიკვიდატორების მიერ უნდა გაკეთდეს განაცხადი საგაჭრო რეესტრში სარეგისტრაციოდ. მხოლოდ ამის შემდეგ იწყება საზოგადოების ლიკვიდაციის პრაქტიკული განხორციელება, რომლის ერთ-ერთი პირველი ღონისძიებაა შპს-ს გაუქმების შესახებ ინფორმაციის სამჯერ გამოქვეყნება ინფორმაციის საჯარო საშუალებებში. აღნიშნული ნორმაც ადასტურებს, რომ საზოგადოების გაუქმება ყოველთვის წინ უსწრებს ლიკვიდაციას. სამწუხაროდ, ჩვენს სასამართლო პრაქტიკაში ჯერ კიდევ ვერ იქნა დამკვიდრებული, რომ გაუქმების ფაქტი ჩაიწეროს სამეწარმეო რეესტრის ფორმულარებში (კერძოდ, შენიშვნის გრაფაში).

¹ შტრ. ამასთან დაკავშირებით ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მე-2 გამოც. გვ 184.

აქ უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ლიკვიდაცია ყოველთვის როდი მოსდევს საზოგადოების გაუქმებას. ზოგიერთ შემთხვევაში (რაც გამონაკლისის სახით გვხვდება) ლიკვიდაციის საჭიროება შეიძლება არც დადგეს და ამიტომ იგი გამოტოვებული იქნას. ეს არის შემთხვევა, როდესაც, მაგალითად, გაუქმებულ სამეწარმეო საზოგადოებას არ გააჩნია რაიმე ქონება, რის გამოც აზრი ეკარგება დამასრულებელი ღონისძიებების განხორციელებას.¹ თუ არ არსებობს ქონება, შესაბამისად, არ არსებობს არსებული ვალდებულების შესრულების გარანტიაც. ქონების არარსებობაში იგულისხმება ისიც, რომ არ არსებობს მატერიალური ქონებრივი სიკეთეც მოთხოვნის სახით.

ლიკვიდაციის განსხვავებულობას გაუქმებისაგან განაპირობებს აგრეთვე ამ უკანასკნელის პრაქტიკული ხასიათი. როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნე, ლიკვიდაცია წარმოადგენს პრაქტიკული ღონისძიებების ერთობლიობას, რომლებიც ზორციელდება ლიკვიდატორის მიერ. ზოლო გაუქმება კი განიხილება როგორც ლიკვიდაციის თეორიული წინაპირობა. გარდა ამისა, გაუქმებისა და ლიკვიდაციის პროცესების განსხვავებულობას განაპირობებს ის გარემოებაც, რომ თუ გაუქმების პროცესის მონაწილეებად გვევლინებიან სამეწარმეო საზოგადოების პარტნიორი (პარტნიორები) ან სასამართლო, რომლებიც იღებენ გადაწყვეტილებას გაუქმების შესახებ, სამაგიეროდ, ლიკვიდაციის პროცესის “ბატონაღ”, მის ძირითად მონაწილედ გვევლინება ლიკვიდატორი, რომელიც შეიძლება იყოს ან სამეწარმეო საზოგადოების დირექტორი, ან სხვა მესამე პირი.

3.3. ცალკე საკითხია სამეწარმეო საზოგადოებაში იმ პირთა წრის განსაზღვრა, ვისაც აქვს ლიკვიდაციის განხორციელების უფლება. როგორც ქართული, ისე გერმანული სამართალი სამეწარმეო საზოგადოებაში ლიკვიდატორად ამწესებს საზოგადოების ხელმძღვანელს, ანუ დირექტორს². თუმცა გერმანული

¹ ამის შესახებ იხ. K. Schmidt, S. 267

² გეფაა, მუხლი 14.2.; GmbHG §66 I

სამართალი უშვებს აგრეთვე იმის შესაძლებლობას, რომ წესდებით ან პარტნიორთა გადაწყვეტილებით აგრეთვე სხვა პირი დაინიშნოს ლიკვიდატორად. ქართული სამართლის მიხედვით, სხვა პირის (რომელიც არ არის დირექტორი) დანიშვნა ლიკვიდატორად შესაძლებელია მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით¹. მქნარმეთა კანონი არ აძლევს შპს-ს პარტნიორებს უფლებას, წესდებით ან ცალკეული გადაწყვეტილებით გააფართოონ ლიკვიდაციის განმახორციელებელ პირთა წრე. გარდა ამისა, ორივე სამართლის თანახმად, ლიკვიდატორად არადირექტორის დანიშვნის წინაპირობაა მნიშვნელოვანი საფუძვლების არსებობა. ამასთან, ორივე ქვეყნის სამართალი ითვალისწინებს სასამართლოზე მიმართვას (შუამდგომლობას) ლიკვიდატორის დანიშვნის მოთხოვნით. თუმცა გერმანული შპს-ს სამართლის მიხედვით ასეთი უფლება მინიჭებული აქვს მცირე წილის მქონე პარტნიორებს².

3.4. სამქნარმეთა საზოგადოების სალიკვიდაციო წარმოება დამთავრებულად ჩაითვლება, თუ ლიკვიდატორები სრულყოფილად შეასრულებენ თავიანთ მოვალეობებს, ანუ დაამთავრებენ საზოგადოების მიმდინარე საქმეებს, თავს მოუყრიან საზოგადოების მთელ ქონებას, მათ შორის მოიზიდავენ დარჩენილ მოთხოვნებს, მოახდენენ ამ ქონების რეალიზაციას (ფულად ქცევას), დააკმაყოფილებენ კრედიტორებს, ხოლო დარჩენილ ქონებას გაანაწილებენ საზოგადოების პარტნიორებს შორის.

საერთოდ, ქონების არსებობას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება სამქნარმეთა საზოგადოების არსებობის შემდგომი გაგრძელებისათვის. თუ ლიკვიდაციის დასრულების შემდეგ საზოგადოებას აღარ დარჩება არაუითარი ქონება, მაშინ იგი უნდა ამოიშალოს რეესტრიდან. თუკი საზოგადოების პარტნიორები უარს განაცხადებენ ვალების დაფარვის შემდეგ დარჩენილი ქონების მიღებაზე, რომელიც მათ უნდა გაუნაწილდეს თავიანთი წილების

¹ მმშკა, იგოვე მუხლი

² GmbHG, §66 II.

პროპორციულად, მაშინ ეს ქონება დარჩება საზოგადოების საკუთრებაში. ქონების დატოვებით პარტნიორები ერთგვარი სახით უგრძელევენ გაუქმებულ საზოგადოებას არსებობის ხანგრძლივობას. ასეთ შემთხვევაში საჭიროა პარტნიორების ფორმალური გადაწყვეტილება საზოგადოების არსებობის გაგრძელების (Fortsetzung) შესახებ.

4. საზოგადოების არსებობის დამთავრება

გაუქმებისაგან განსხვავებით, გერმანული სამართალი საუაჭრო საზოგადოების დამთავრებას, უფრო კონკრეტულად კი მის სრულ დამთავრებას (Vollbeendigung) უწოდებს ისეთ მდგომარეობას, როდესაც გაუქმებასთან ერთად განხორციელებულია საზოგადოების ლიკვიდაცია და მისი მთელი ქონება უნარჩენოდ, ანუ მთლიანად არის დანაწილებული. ამრიგად, დროის მიხედვით, საზოგადოების არსებობის სრული დამთავრება დადგება მხოლოდ მას შემდეგ, რაც განხორციელებულია ლიკვიდაცია და დამთავრებულია რეალიზებადი აქტივ-ქონების უნარჩენო დანაწილება.¹ შესაბამისად, გაუქმება დროის მიხედვით, ყოველთვის წინ უსწრებს არსებობის დამთავრებას, ხოლო ეს უკანასკნელი კი დგება ყოველთვის ლიკვიდაციის შემდეგ.

გერმანული საუაჭრო საზოგადოების გაუქმება არ იწვევს მაშინვე მისი არსებობის შეწყვეტას — გაუქმებული საზოგადოება ისევ აგრძელებს არსებობას მანამდე, სანამ მისი ქონება უნარჩენოდ არ დანაწილდება უფლებამოსილ პირებზე. პერიოდი საზოგადოების გაუქმებიდან მისი არსებობის სრულ დამთავრებამდე, ანუ ვადა, რაც შეიძლება დასჭირდეს საქმეების დამთავრებას (ლიკვიდაციას), შეიძლება, ჩვეულებრივ, გაგრძელდეს 3 თვეზე, 6 თვეზე, ხოლო დიდი საწარმოების შემთხვევაში — აგრეთვე 1 წელზე მეტი ხნის განმავლობაში.

¹ შდრ. K. Schmidt, S. 269

საზოგადოების ლიკვიდაციის უნარჩენო დასრულება საკმარისი სამართლებრივი საფუძველია იმისა, რომ იგი შემდგომში ამოიშალოს სამეწარმეო (სავაჭრო) რეესტრიდან.

მართალია, სამეწარმეო საზოგადოების გაუქმებას უპირატესად მოსდევს ლიკვიდაცია, მაგრამ საზოგადოებამ შეიძლება თავისი არსებობა დაასრულოს აგრეთვე ლიკვიდაციის გარეშე. ლიკვიდაციის გარეშე საზოგადოების არსებობის დამთავრებას ადგილი აქვს ისეთ შემთხვევებში, როგორიცაა შერწყმა ან გარდაქმნა.

5. რეესტრიდან ამოშლა

სამეწარმეო (სავაჭრო) რეესტრიდან ამოშლა (Löschung) არის არსებობადამთავრებული საზოგადოების ფორმალური გაფორმება. მაშასადამე, რეესტრიდან უნდა ამოიშალოს მხოლოდ სრულად დამთავრებული სამეწარმეო (სავაჭრო) საზოგადოება.

გერმანულ ლიტერატურაში გამოთქმულია აგრეთვე მოსაზრება, რომლის თანახმადაც, რეესტრიდან ამოშლას უფრო მეტი დატვირთვა აქვს მინიჭებული. კერძოდ, საზოგადოების არსებობის დამთავრების მომენტი დაკავშირებულია არა იმასთან, რომ სალიკვიდაციო ღონისძიებები დამთავრდა და ქონება აღარ არსებობს, არამედ — უშუალოდ რეესტრიდან ამოშლასთან.¹ ამ მოსაზრების ავტორები ძირითადად ემყარებიან ამოშლის შესახებ კანონს (Löschungsgesetz). ამ კანონის §2 I-ის თანახმად, უქონელი საზოგადოების დამთავრება დგება მხოლოდ სავაჭრო რეესტრში ამოშლით. მაშასადამე, ამ მოსაზრებით, ამოშლას ერთგვარი გავლენა აქვს არსებობის დამთავრებაზე — ეს უკანასკნელი დგება მხოლოდ ამოშლის შედეგად. აღნიშნული მოსაზრების ავტორები უფრო

¹ Baumbach/Hueck, GmbH-Gesetz, 15. Aufl., München, 1988, §60, Rdn. 3, S. 1092

შორს მიდიან და არსებობის დამთავრებას მეტ თვითმყოფადობას ანიჭებენ რეესტრიდან ამოშლასთან მიმართებაში, როდესაც აცხადებენ, რომ ამოშლა გეულენას ვერ მოახდენს დამთავრებაზე, თუკი საზოგადოებას ჯერ კიდევ გააჩნია რაიმე ქონება.¹

გერმანულ ლიტერატურაში არსებობს სხვა უფრო გაბატონებული მოსაზრება, რომელიც ამოშლის ინსტიტუტს ანიჭებს მხოლოდ დეკლარაციულ ხასიათს. ამ მოსაზრების თანახმად, ამოშლას არა აქვს სამართლებრივი ზეგავლენა საზოგადოების არსებობის დამთავრებაზე. ამოშლით ფორმალურად ფორმდება მხოლოდ უქონელი საზოგადოების არსებობის დამთავრება. ზოლო თუკი დამთავრებულ საზოგადოებას ამოშლის შემდეგ კვლავ აღმოაჩნდა რაიმე ქონება, მაშინ გერმანული სამართლის თეორია იცნობს რეესტრიდან ამოშლილი (ანუ მოსპობილი) საზოგადოების „გაცოცხლების“, მისთვის „სიცოცხლის დაბრუნების“ (Wiederbelebung) ინსტიტუტს, რომელიც სხვა არაფერია, თუ არა არარსებული („მკედარი“) საზოგადოებისათვის არსებობის აღდგენა.

ამრიგად, რეესტრიდან საზოგადოების ამოშლას წინ უნდა უძღოდეს არა მხოლოდ გაუქმება, როგორც საზოგადოების მოსპობის სამართლებრივი საფუძველი, არამედ აგრეთვე ლიკვიდაცია, როგორც საქმეების დამამთავრებელი პრაქტიკული ღონისძიება, და, სულ ბოლოს, ქონების არარსებობა. იმ შემთხვევაში, თუ ლიკვიდაცია გამოტოვებული იქნა, მაშინ საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლა დაეფუძნება მხოლოდ გაუქმებას და ქონების არარსებობას.

სამეწარმეო (საუაჭრო) რეესტრიდან ამოშლის შემდეგ სამეწარმეო (საუაჭრო) საზოგადოება, როგორც სამართლის სუბიექტი, წყვეტს არსებობას, ანუ ღებება მისი სამართლებრივი სიკედილი.

¹ Baumbach/Hueck, GmbH-Gesetz, §74, Rdn. 16, S. 1224

6. მოსპობილი საზოგადოების არსებობის აღდგენა

კორპორაციულ სამართალში გერმანული იურიდიული აზროვნების მწვერვალად შეიძლება მივიჩნიოთ სამართლებრივად მოსპობილი საზოგადოების სამართლებრივი „გაცოცხლების“, მისი არსებობის აღდგენის (Wiederbelebung) ინსტიტუტის შემოღება და მისი კლასიკურად დამუშავება. მაშინ როცა ქართულ სამართალსა და ლიტერატურაში ჯერ კიდევ არ არის გარკვეული „გაუქმებისა“ და „ლიკვიდაციის“ ინსტიტუტების განსხვავებულობა, გერმანული ლიტერატურა შეისწავლის და იკვლევს მოსპობილი (რეესტრიდან ამოშლილი) საზოგადოების არსებობის აღდგენის პრობლემებს. შესაბამისად, დღეს უკვე გერმანული სასამართლო პრაქტიკისათვისაც უცხო აღარ არის ამ ინსტიტუტის გამოყენება.

საერთოდ, კაპიტალური საზოგადოების „სამართლებრივი აღდგენის“ საკითხი წამოიჭრება მაშინ, თუ ამოშლის შემდეგ მას ისევ აღმოაჩნდება განაწილებას ქვემდებარე ქონება (აქტივები).¹ სამართლებრივად დაუშვებელია, რომ ბუნებაში არსებულ ქონებას არ გააჩნდეს თავისი პატრონი. ამიტომ აღმოჩენილი ქონება მანამდე განეკუთვნება ამოშლილ საზოგადოებას, სანამ იგი სამართლებრივად არ გადავა სხვის საკუთრებაში. ახალი მესაკუთრე შეიძლება გახდეს როგორც კრედიტორი, რომელმაც სრულად ვერ დაიკმაყოფილა თავისი მოთხოვნა წინა გასანაწილებელი ქონებიდან, ისე — პარტნიორი, რომელიც მიიღებს მას ყველა კრედიტორის სრულად დაკმაყოფილების შემდეგ. ქონების მიღებაზე უფლებამოსილი პირის (პირების), ანუ მომავალი მესაკუთრის (მესაკუთრების) გამოსავლენად კი უნდა განხორციელდეს აღმოჩენილი ქონების ლიკვიდაცია. ასეთ ლიკვიდაციას გერმანული სამართალი და ლიტერატურა ამოშლის შემდგომ ან „დამატებით ლიკვიდაციას“ (Nachtragsliquidation) უწოდებს. ამრიგად, დამატებითი ლიკვიდაცია ტარდება საზოგადოების

¹ შტრ. K. Schmidt, S. 275

რეესტრიდან ამოშლის შემდეგ. ხოლო საზოგადოება საბოლოოდ მოსპობილად, ანუ სრულად დამთავრებულად მიიჩნევა მხოლოდ ამ აღმოჩენილი ქონების სრული განაწილებისა და ქონების სრული უქონლობის დადგომის შემდეგ.

ამოშლის შემდგომი (დამატებითი) ლიკვიდაციის ჩატარება მიზნად ისახავს დაიცვას სამართალბრუნვა უქონელი იურიდიული პირების შემდგომი არსებობისაგან.¹

დამატებითი ლიკვიდაცია შეიძლება ჩატარდეს აგრეთვე გაკოტრების შედეგად ლიკვიდირებული და მოსპობილი საზოგადოების მიმართ არ არის გამორიცხული, რომ გაკოტრების მმართველმა მასაში არ (ან ვერ) მოიხილოს მოვალის კუთვნილი რაიმე საგანი. ხოლო თუკი ეს ნოთი აღმოჩენილი იქნა მოგვიანებით, ანუ საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლის შემდეგ, მაშინ დღის წესრიგში დადგება გაუქმებული საზოგადოების ქონების დამატებითი გაკოტრების საკითხი. დამატებით გაკოტრებას განახორციელებს უკვე გაკოტრების სასამართლოს მიერ დანიშნული გაკოტრების დამატებითი მმართველი, და არა წინა მმართველი, რომელმაც გაკოტრების წარმოების დამთავრებით დაასრულა თავისი თანამდებობრივი უფლებამოსილება. თუმცა არ არის გამორიცხული, რომ გაკოტრების დამატებითი წარმოების ნაცვლად ჩატარდეს დამატებითი ლიკვიდაცია ხელახლა დანიშნული ლიკვიდატორის მონაწილეობით.

7. საზოგადოების გაუქმების შედეგები

7.1. შპს-ის გაუქმებას შედეგად მოსდევს მისი თავდაპირველი მიზნის შეცვლა². გაუქმებამდე სამეწარმეო (საეჭრო) საზოგადოება განიხილება როგორც მოგებაზე ორიენტირებული საზოგადოება,

¹ უფრო დაწერილებით ამის შესახებ იხ. Crisolli/Groschuff/Kaemmel, *Umwandlung und Löschung von Kapitalgesellschaften*, 3. Aufl. 1937;

² Baumbach/Hueck, *GmbH-Gesetz*, S. 1093

ვინაიდან მის ძირითად მიზანს წარმოადგენს მოგების მიღება. ასეთ საზოგადოებას გერმანული სამართალი მოქმედ საზოგადოებას (werbende Gesellschaft) უწოდებს. აღნიშნული ტერმინი ეფუძნება იმ გარემოებას, რომ საზოგადოება კვლავ მოქმედებაშია და აქტიურად ეწევა წესდებით გათვალისწინებულ სამეწარმეო საქმიანობას. ასეთ საზოგადოებას სხვაგვარად „აქტიური საზოგადოება“ შეიძლება ეწოდოს.

გაუქმების შემდეგ საზოგადოების მოგების მიღების მიზანი იცვლება და მისთვის ამოსავალი ხდება არსებობის დამთავრება (Beendigung). არსებობის სრულად დამთავრებამდე უნდა დამთავრდეს არსებული საქმეები და გაირკვეს ჯერ კიდევ დარჩენილი ქონების საკითხი, რომელიც, პირველ რიგში, დანაწილდება საზოგადოების კრედიტორებს შორის. აღნიშნული ღონისძიებები (დამასრულებელი ღონისძიებები), როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნე, ხორციელდება ლიკვიდაციის პროცესში. მაშასადამე, გაუქმების შემდეგ საზოგადოების ერთდერთ მიზანს წარმოადგენს მხოლოდ და მხოლოდ ლიკვიდაციის განხორციელება.

საზოგადოების გაუქმების შემდეგ ლიკვიდაციის მიზანი გაბატონებულ ადგილს იკავებს, ხოლო მოგების მიღება კი მის ერთ-ერთ ქვემიზნად იქცევა. მაგალითად, გაუქმებულმა საგამომცემლო საზოგადოებამ შეიძლება კვლავ გააგრძელოს თავისი საგამომცემლო საქმიანობა (ვთქვათ, წიგნის გამოცემა), რომელიც, რა თქმა უნდა, მოგების მიღებისკენ იქნება მიმართული, მაგრამ მიღებული მოგება უნდა მოხმარდეს სალიკვიდაციო ღონისძიებების აღსრულებას. ლიკვიდაციის მიზანი, ამრიგად, არ სპობს საერთოდ საზოგადოების თავდაპირველ მიზანს — მოგების მიღებას, არამედ განსაზღვრული დროით ავიწროებს მას, გადასწევს მას უკანა პლანზე. მოგების მიღების მიზანი კვლავ გადმოიწევს წინა პლანზე, თუკი ლიკვიდაციის დასრულების შემდეგ საზოგადოება არ მოიშაობა და იგი კვლავ გააგრძელებს თავის საქმიანობას.

გერმანულ სამართალში ლიკვიდაციაზე ორიენტირებულ საზოგადოებას, სხვაგვარად, „სალიკვიდაციო საზოგადოებას“

უწოდებენ. შესაბამისად, არსებობს სალიკვიდაციო შპს, სალიკვიდაციო სს და ა.შ.

მიზნის შეცვლა გარეგნულად არ არის შესაძლებელი. სალიკვიდაციო საზოგადოება გარეგნულად არაფრით განსხვავდება მოქმედი, ანუ აქტიური საზოგადოებისაგან, გარდა იმისა, რომ საზოგადოების ორგანოების ადგილს იკავებს ლიკვიდატორი (ლიკვიდატორები).

7.2. ნებისმიერი საფუძვლით გაუქმებული საზოგადოება კვლავ ინარჩუნებს უფლებასუნარიანობას, მათ შორის გარიგებასუნარიანობას, პროცესუნარიანობას, საჯარო რეესტრში (გერმანიაში: საადგილმამულო წიგნში) ჩაწერასუნარიანობას და სხვ.

საზოგადოების უფლებასუნარიანობა, მართალია, კვლავ გრძელდება, მაგრამ იგი იფარგლება ლიკვიდაციის მიზნით საზოგადოების უფლებასუნარიანობა მიმართულია იქითკენ, რომ წარმატებით განხორციელდეს სალიკვიდაციო ღონისძიებები და განაწილდეს საზოგადოების ქონება. საკუთარი ქონების არსებობა ერთგვარად უზანდობლობებს გაუქმებულ საზოგადოებას „სამართლებრივ ცხოვრებას“.

საზოგადოების უფლებასუნარიანობა, გარდა აღნიშნულისა, გულისხმობს აგრეთვე მის გაკოტრებასუნარიანობასაც. მაშასადამე, ნებისმიერი საფუძვლით გაუქმებისას, საზოგადოება არ კარგავს აგრეთვე გაკოტრებასუნარიანობას. საზოგადოების გაუქმება ჯერ კიდევ არ ნიშნავს მის ლიკვიდაციას. გაუქმებულ საზოგადოებას შეიძლება პქონდეს ქონება, რომლის ბედიც უნდა გადაწყდეს სწორედ სალიკვიდაციო წარმოებაში. საზოგადოების ლიკვიდატორი, თავის მხრივ, უფლებამოსილია შეიტანოს გაკოტრების განცხადება, რომლის საფუძველზეც გაკოტრების წარმოება გაიხსნება სწორედ საზოგადოების ქონებაზე, და არა პირადად მის მიმართ როგორც მოვალეზე.

ინზოლვენციის გერმანული სამართალი, განსხვავებით გაკოტრების ქართული სამართლისაგან, მოიცავს პირდაპირ მოწესრიგებას გაუქმებული იურიდიული პირის გაკოტრებასუნარიანობის შესახებ. კერძოდ, ინზოლვენციის დებულება (Insolvenzordnung)

მიუთითებს, რომ იურიდიული პირის გაუქმების შემდეგ მის ქონებაზე გაკოტრების წარმოების გახსნა მანამდეა დაშვებული, ვიდრე მისი ქონების განაწილება არ დასრულებულა¹. აღნიშნული დებულება ანალოგიურად ერცელება საჯარო საზოგადოებაზეც როგორც იურიდიულ პირზე. ამრიგად, გაკოტრების წარმოება შეიძლება გაიხსნას საჯარო საზოგადოების სალიკვიდაციო სტადიაზეც, როდესაც მისი ქონება ჯერ კიდევ არ არის განაწილებული, ანუ როცა რაიმე საფუძვლით გაუქმებული საზოგადოების ქონება ჯერ კიდევ ადგილზეა. თუ გაუქმებულ საზოგადოებას საერთოდ არ აღმოაჩნდა ქონება, ან ქონება არასაკმარისია, მაშინ გაკოტრების წარმოება არ გაიხსნება (ან შეწყდება გახსნილი წარმოება) გაკოტრების მასის უკმარისობის გამო.

7.3. მიუხედავად გაუქმებისა, მოქმედ (აქტიურ) და გაუქმებულ საზოგადოებებს შორის არსებობს იდენტურობა.² იდენტურობა განსაკუთრებით თვალსაჩინო ხდება გარეშე ურთიერთობებში, როდესაც გაუქმებული საზოგადოება კვლავ გვევლინება იურიდიულ პირად და, შესაბამისად, უფლებათუნიარიან სუბიექტად, რომელსაც მიზნად აღარ აქვს მოგების მიღება.

გაუქმებულ საზოგადოებაში არ იცვლება აგრეთვე საფირმო სახელწოდება. თუმცა, გერმანული სამართალი სავალდებულო მოთხოვნად მიიჩნევს იმას, რომ სალიკვიდაციო სტადიაზე მყოფ საზოგადოებას დაემატოს ლიკვიდაციის მიმანიშნებელი დამატება³. მაგ: „შპს X ლიკვიდაციაში“ ან „სალიკვიდაციო სს X“ და ა.შ. შესაბამისად, საზოგადოების სახელით შესრულებული ხელმოწერებისას ლიკვიდატორმა საქმიან წერილებზე უნდა მიუთითოს ლიკვიდაციის შესახებ. ლიკვიდაციის დროს დაშვებულია აგრეთვე წესდების ცვლილებებიც, თუკი ისინი, რა თქმა უნდა, არ უნდა გასცილდეს საქმეების დამთავრების ფარგლებს.

¹ InsO, §11 (3).

² Fischer/Lutter, GmbH-Gesetz, Kommentar, 11. Aufl. Köln, 1985, §69, Rdn. 1, S. 538.

³ მაგალითისათვის GmbHG, §68 II.

რაც შეეხება გაუქმებული საზოგადოების შიდა ურთიერთობებს, ისინიც გარკვეულწილად უცვლელი რჩება, გარდა ზოგიერთი გამონაკლისისა. საზოგადოების გაუქმება გაუღენას არ ახდენს საზოგადოების წესდებაზე და არ გამოიწვევს მისი შეცვლის აუცილებლობას. შესაბამისად, ძალაში რჩება საზოგადოების საქმიანობის საგანი.

შენარჩუნდება აგრეთვე საზოგადოების ისეთი ორგანოები, როგორიცაა პარტნიორთა კრება და სამეთვალყურეო საბჭო (ასეთის არსებობის შემთხვევაში), აგრეთვე — მათი ფუნქციები. პარტნიორთა (აქციონერთა) კრება რჩება საზოგადოების უმაღლეს ორგანოდ. თუმცა იგი კარგავს ლიკვიდატორის დანიშნისა და გათვისუფლების ფუნქციას. საზოგადოების გაუქმებით არ იცვლება აგრეთვე ის პროცედურები, რაც დადგენილია მისი წესდებით საზოგადოების ორგანოების მოწვევასა და გადაწყვეტილებების მიღებასთან დაკავშირებით საზოგადოების გაუქმებით უქმდება მხოლოდ საზოგადოების ისეთი ორგანო, როგორიცაა დირექტორი, რომლის ადგილსაც იკავებს ლიკვიდატორი.

გაუქმებულ საზოგადოებაში უცვლელი რჩება აგრეთვე საზოგადოების გარეშე ურთიერთობები. გაუქმების ხდომილების დადგომა გაუღენას არ ახდენს გაუქმებამდე არსებულ სამართალურ ურთიერთობებზე. ლიკვიდატორი, რომელიც საზოგადოების ერთადერთ უფლებამოსილ წარმომადგენლად გვევლინება, ვალდებულია ჩაერთოს ამ ურთიერთობებში და დაამთავროს ისინი. ლიკვიდატორს შეუძლია, საჭიროების შემთხვევაში, ჩაერთოს ასევე ახალ გარიგებებში¹. შესაბამისად, არ შეიძლება შეიზღუდოს ლიკვიდატორის წარმომადგენლობითი უფლებამოსილება.² ასეთ შემთხვევაში შესაბამისად გამოიყენება დირექტორის წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების შეზღუდვის აკრძალვასთან დაკავშირებული ნორმები³.

¹ შდრ. მშჯაბ, მუხლი 14.2, აბზაც. 3.; GmbHG §70

² Baumbach/Hueck, GmbH-Gesetz, §70 Rdn.2, S. 1189

³ შდრ. მშჯაბ, მუხლი 9.4

საზოგადოების გაუქმება არ იწვევს პარტნიორთა ვალდებულების გაუქმებას დარჩენილი ან დამატებითი შესატანების მიმართ უფრო მეტიც, ლიკვიდატორს შეუძლია სალიკვიდაციო მასაში მოიზიდოს ყველანაირი თანხა, რაც აუცილებელია საქმეების დამთავრებისათვის, მათ შორის პარტნიორთა დარჩენილი და დამატებითი შესატანები. სწორედ ამას გულისხმობს „აქტივების განხორციელება“, რომელიც „მეწარმეთა შესახებ“ კანონის თანახმად, ლიკვიდატორის მოვალეობას შეადგენს¹. ხოლო შპს-ის გერმანული კანონი პირდაპირ მიუთითებს ლიკვიდატორის მოვალეობაზე, მოიზიდოს საზოგადოების მოთხოვნები². უფრო ფართო მოწესრიგებას გეთავაზობს შპს-ის გერმანული კანონის §69, როდესაც შესატანებთან დაკავშირებით გამოსაყენებლად საუკლდებულოს ხდის §19-25-ს. ამ დროს ლიკვიდატორს შეუძლია პარტნიორთა გადაწყვეტილების გარეშე განახორციელოს შესატანების მოზიდვა. ამრიგად, გაუქმებული შპს-ის მიმართ არ გამოიყენება შპს-ის კანონის §46, №2, რომლის თანახმადაც შესატანების მოთხოვნა, ჩვეულებრივ, ანუ მოქმედი შპს-ის შემთხვევაში პარტნიორთა კომპეტენციას განეკუთვნება.

საზოგადოების გაუქმებით, როგორც უკვე აღვნიშნე, ხდება საზოგადოების მიზნის შეცვლა, ანუ მოგების მიღების მიზანი იცვლება ლიკვიდაციის მიზნით, რომლის დროსაც ლიკვიდატორის ერთ-ერთ ძირითად ამოცანად განიხილება საზოგადოების ქონების გაყიდვა (ფულად ქცევა) და ოპტიმალური სალიკვიდაციო ამონაგების მიღება.

მოქმედი (აქტიური) საზოგადოებისაგან განსხვავებულობა თავს იჩენს იმაშიც, რომ გაუქმებულ საზოგადოებაში დაუშვებელია პარტნიორებს შორის მოგების განაწილება. სალიკვიდაციო საზოგადოებაში მიღებული მოგება არ შეიძლება მოხმარდეს აგრეთვე წარმოების გაფართოებას. მთელი მიღებული მოგება,

¹ მეწაა, მუხლი 14.2, აბზაც. 3

² GmbHG §70

როგორც უკვე აღვნიშნე, მოხმარდება საზოგადოების დარჩენილი საქმეების დამთავრებას და მისი კრედიტორების დაკმაყოფილებას.

გაუქმებული საზოგადოება შეიძლება კვლავ გარდაიქმნას მოქმედ საზოგადოებად, თუკი პარტნიორები მიიღებენ გადაწყვეტილებას საზოგადოების არსებობის გაგრძელების შესახებ (Fortsetzungsbeschluss). თუმცა ასეთი რამგამორიცხულია, როდესაც საზოგადოების გაუქმება ხდება გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნით, ეინაიდან უმეტეს შემთხვევაში გახსნილი წარმოება წარიმართება ლიკვიდაციის (და არა სანაციის ან რეაბილიტაციის) გზით, რის შედეგადაც მთელი ქონება დანაწილდება გაკოტრების კრედიტორებზე.

**შეზღუდული პასუხისმგებლობის
საზოგადოებასა და ღირეპტორის უორის
სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობა
და დასრულება**

(შედარებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან)

*გამოქვეყნებულია ჟურნალში „ნოტარიიტი, სანოტარო
და კერძო სამართლის მიმოხილვა. პრაქტიკა“, №1;
2003 წ.*

*გამოქვეყნებულია ელექტრონულ სამეცნიერო ჟურ-
ნალში „იურიდიული მეცნიერებები“, №2
2004 წ.*

1.

ქართული სამეწარმეო სამართლის მიხედვით, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებაში (შპს) ხელმძღვანელობის უფლება აქვს საზოგადოების დირექტორს, რომელიც ასევე წარმომადგენს საზოგადოებას მესამე პირებთან სამართლებრივ ურთიერთობაში¹. შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებათა შესახებ გერმანული სამართალიც საზოგადოების საქმეების გაძღოლისა და სასამართლო თუ სასამართლოსგარეშე ურთიერთობაში წარმომადგენლობის უფლებას ანიჭებს დირექტორს, ანუ „საქმეების გამძღოლს“ (Geschäftsführer)². ქართული სამართლის მიხედვით სააქციო საზოგადოებაშიც საზოგადოების საქმეების გაძღოლისა და წარმომადგენლობის უფლებამოსილება გააჩნია დირექტორს³.

¹ მეფკა, მუხლები 9.1, 9.4, 49.1 და 56.1

² GmbHG, §35 I

³ მეფკა, მუხლები 9.1 და 56

ოდნაუ განსხვავებული მდგომარეობა გვაქვს გერმანულ სააქციო საზოგადოებაში, სადაც ხელმძღვანელობისა და წარმომადგენლობის უფლებით აღჭურვილია გამგეობა (Vorstand)¹. თუმცა აღნიშნული გამგეობა სხვა არაფერია, თუ არა „კოლექტიური დირექტორი“, რომელიც შეიძლება ერთი კაცისაგანაც კი შედგებოდეს².

დირექტორი მოქმედებაუნარიანობას ანიჭებს თავად შპს-ას. ახლადშექმნილი საზოგადოება ვერ იქნება რეესტრში რეგისტრირებული, თუკი ამის შესახებ განაცხადი არ წარადგინა თავად დირექტორმა.

2.

შპს-ის მიერ დირექტორთან სამართლებრივი ურთიერთობა მყარდება ორი სამართლებრივი აქტის საფუძველზე: დანიშვნის აქტით და შრომის (სასამსახურო) ხელშეკრულებით. ხოლო თავად სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობისათვის საკმარისია მხოლოდ დანიშვნის აქტის გამოცემა. შრომის (სასამსახურო) ხელშეკრულება დირექტორთან შეიძლება ასევე დაიდოს დანიშვნის აქტთან ერთად, თუმცა მისი არარსებობა ვერ შეაფერხებს შპს-ასა და დირექტორს შორის უკვე წარმოშობილ ურთიერთობას. შრომის (სასამსახურო) ხელშეკრულების დადების ერთადერთი მიზანია, სრულყოფილად მოაწესრიგოს უკვე არსებული სამართლებრივი ურთიერთობის კონკრეტული საკითხები.

ამრიგად, შრომის (სასამსახურო) ხელშეკრულება იდება მხოლოდ დანიშნულ დირექტორთან, ანუ პირთან, რომელმაც ასეთი სამართლებრივი სტატუსი დანიშვნის შედეგად შეიძინა. თუკი ხელშეკრულება დაიდო პირთან, რომელიც თავიდანვე არ იყო დანიშნული დირექტორად, მაშინ ასეთი ხელშეკრულება წარმოადგენს არარა გარიგებას, რომელიც ვერ წარმოშობს რაიმე სამართლებროუ შედეგებს.

¹ AktG, §§76-78

² AktG, §76 II

3.

შპს-ში დირექტორის დანიშვნის აქტი (Bestellungsakt) ძირითადში გამოიცემა პარტნიორთა გადაწყვეტილებით¹. თუ შპს-ში შექმნილია სამეთვალყურეო საბჭო, მაშინ დანიშვნის აქტის გამოცემის წყაროს ეს ორგანო წარმოადგენს². დანიშვნის აქტი მიიღება პარტნიორთა კრებაზე და ფორმდება პარტნიორთა კრების ოქმით. გერმანული სამართალი უშვებს იმის შესაძლებლობასაც, რომ დირექტორი წესდებითაც იქნას დანიშნული. დანიშვნის აქტში მიეთითება, რომ ესა თუ ის პიროვნება ინიშნება კონკრეტული შპს-ის დირექტორად. დანიშვნის აქტი წარმოადგენს სწორედ იმ აუცილებელ დოკუმენტს, რომელიც რეგისტრაციისათვის მარეგისტრირებელ სასამართლოს უნდა წარუდგინოს³. დანიშვნის აქტი ძალამოსილებას იძენს მას შემდეგ, რაც დირექტორი დაეთანხმება მას⁴. დირექტორის თანხმობა გამოიხატება სასამართლოში წარდგენილ განცხადებაში შპს-ის რეგისტრაციის შესახებ, რომელსაც ხელს აწერს თავად დირექტორი და რომელშიც მითითებულია მონაცემები დირექტორის შესახებ⁵.

პარტნიორის (პარტნიორების) მიერ დირექტორის დანიშვნა (Bestellung) არ განიხილება ვალდებულებით-სამართლებრივ ჭრილში. შესაბამისად, დანიშვნის აქტი არ წარმოადგენს ხელშეკრულებას. იგი ცალმხრივად ასახავს პარტნიორის (პარტნიორების) ნებას, მიანიჭოს კონკრეტულ პიროვნებას დირექტორის უფლებამოსილება. გერმანულ ლიტერატურაში დირექტორის დანიშვნის აქტს განიხილავენ, ერთის მხრივ, როგორც სამეწარმეო-სამართლებრივ ქმედებად⁶, ხოლო მეორეს მხრივ,

¹ მმშპპ, მუხლი 47.3 „ა“; GmbHG, §46, პუნქტი 5

² მმშპპ, მუხლები 48 და 55.8 „ვ“.

³ შდრ. მმშპპ, მუხლი 5.5 „პ“; GmbHG, §8, პუნქტი 2.

⁴ შდრ. აგრეთვე ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მე-3 გამოცემა, 2002, მუხლი 56, გვ. 423.

⁵ მმშპპ, მუხლები 5.2 და 5.4.3 „გ“.

⁶ Sudhoff, Der Gesellschaftsvertrag der GmbH, 8. Aufl. 1992, გვ. 227.

— „კორპორაციულ აქტად“ (Körperschaftlicher Akt)¹. ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში დანიშვნის აქტს „საკორპორაციო-სამართლებრივ აქტად“ მოიხსენიებენ².

დანიშვნის აქტით დანიშნული დირექტორის თანამდებობას სხვაგვარად „ორგანულ (ან ორგანოსმზრივ) თანამდებობას“ (Organstellung) უწოდებენ. დანიშვნის აქტით დირექტორი ორგანულად მიბმული ხდება დამნიშვნელი ორგანოს (ანუ პარტნიორთა კრების) წინაშე. გარდა ამისა, დანიშვნის აქტით დირექტორი თავად იქცევა შპს-ის ორგანოდ, კერძოდ, მის ხელმძღვანელ და წარმომადგენლობით ორგანოდ. ლიტერატურაში დირექტორს (დირექტორატს) აღმასრულებელ ორგანოსაც უწოდებენ³. დირექტორის ორგანული თანამდებობა აფუძნებს მხოლოდ სპეციფიურ ორგანულ უფლებებსა და მოვალეობებს, აგრეთვე — წარმომადგენლობით ძალაუფლებას (Vertretungsmacht).

დანიშვნის აქტით დირექტორსა და შპს-ას შორის წარმოშობილი სამართლებრივი ურთიერთობა მაინც არასრულყოფილია. კერძოდ, ამ აქტით არ ხდება დირექტორისათვის გასამრჯელოს დანიშვნა, და შესაბამისად, — არც მისი სიდიდის განსაზღვრა. დანიშვნის აქტი მხოლოდ ამა თუ იმ პიროვნების დირექტორის თანამდებობაზე გამწესებაზე საუბრობს. გარდა ამისა, დანიშვნის აქტი არაფერს ამბობს არც დირექტორის მიერ შესასრულებელი ვალდებულებების მოცულობაზე, და — არც საზოგადოების საპასუხო შესრულებაზე დირექტორის მიმართ, კერძოდ, მისი განსაზღვრული სოციალური ინტერესების დაცვაზე, გაწეული ხარჯების ანაზღაურებაზე და სხვ⁴. ყველა ეს საკითხი კონკრეტულად უნდა მოწესრიგდეს შრომის (სასამსახურო) ხელშეკრულებით.

¹ Baumbach/Hueck, GmbH-Gesetz, 15. Aufl., 1988, §6, Rdn 13, გვ. 126.

² ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, იგივე, მუხლი 47, გვ. 303.

³ ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, იგივე, მუხლი 9, გვ. 119.

⁴ უფრო დაწვრილებით ამის შესახებ, Baumbach/Hueck, GmbH-Gesetz, §35, Rdn. 7 ff., გვ. 441-442.

პარტნიორთა კრების მიერ დირექტორის დანიშვნა უნდა განვასხვავოთ შრომის სამართალში არსებული ისეთი ურთიერთობისაგან, როგორიცაა: „სამუშაოზე მიღება“, „სამუშაოზე აყვანა“, ანუ სხვაგვარად „დაქირავება“. ამიტომ აქ ცალსახად უნდა ითქვას, რომ დირექტორის დანიშვნით არ ხდება შპს-ის მიერ მისი მუშაკად „დაქირავება“. დირექტორის დანიშვნის შედეგად წარმოშობილი ურთიერთობა ერთგვარად სცილდება არა მხოლოდ სამოქალაქო სამართლით მოწესრიგებულ სახელშეკრულებო ურთიერთობას, არამედ — აგრეთვე ქართული შრომის სამართლით მოწესრიგებულ შრომით-სახელშეკრულებო ურთიერთობას.

გერმანული სამართლის მიხედვით პირის სამუშაოზე აყვანას, ანუ მის მუშაკად „დაქირავებას“ (Anstellung) საფუძვლად უდევს „დაქირავების ხელშეკრულება“ (Anstellungsvertrag)¹. როგორც უკვე აღვნიშნე, დანიშვნა დირექტორს აქცევს შპს-ის ორგანოდ და მის კანონიერ წარმომადგენლად. ამ დროს ისეთივე წარმომადგენლობით ურთიერთობას აქვს ადგილი, როგორც ეს რწმუნებულის შემთხვევაში გვხვდება. ამის საპირისპიროდ, „დაქირავება“ (Anstellung) შეეხება სახელშეკრულებო ურთიერთობის დამყარებას დირექტორსა და შპს-ას შორის, ანუ საკუთრივ დირექტორის ხელშეკრულებას².

“დაქირავების ხელშეკრულების” დადება იმდენადაა საინტერესო დირექტორისათვის, რამდენადაც მასში დეტალურად განისაზღვრება საზოგადოებასთან მისი კონკრეტული ურთიერთობის საკითხები, როგორიცაა: საქმიანობის სახე, სამუშაო დრო, წარმომადგენლობითი უფლებამოსილება, ხელშეკრულების ხანგრძლივობა, ხელფასი, ხარჯების ანაზღაურება (მათ შორის მოვლინების და სხვა ხარჯებისა), სამსახურებრივი ბინითა და

¹ Sudhoff, Der Gesellschaftsvertrag der GmbH, გვ.227.

² Sudhoff, იქვე; Baumbach/Hueck, GmbH-Gesetz, §6, IV გვ. 126-129.

სამსახურებრივი ავტომატური სარგებლობა, შევსება და სხვ¹. ამის საპირისპიროდ, დანიშენის აქტი მხოლოდ ღირექტორის თანამდებობაზე დანიშენის ინფორმაციას შეიცავს. სხვა ყველა შემთხვევაში ჩამოთვლილი საკითხი კი ღიად არის დარჩენილი.

გერმანული იურიდიული მეცნიერება დღესაც არ არის ერთიანი იმავით, წარმოადგენს თუ არა ღირექტორის დაქირავება შრომით-სამართლებრივ ურთიერთობას. მაგალითად, მეცნიერთა ერთი ნაწილი თვლის, რომ ღირექტორის ხელშეკრულებისათვის გამოიყენება შრომის სასამართლოს ნორმები, ანუ ღირექტორის ხელშეკრულებას განიხილვენ როგორც შრომის ხელშეკრულებას (Arbeitsvertrag). თუმცა აქვე მიუთითებენ, რომ ღირექტორის ფუნქციიდან გამომდინარე, სრულყოფილად მაინც არ ხდება ამ ხელშეკრულების მიმართ შრომის სამართლის გამოყენება².

მეცნიერთა მეორე ნაწილის მიერ გამოთქმული მოსაზრების თანახმად, დაქირავების სახელშეკრულებო ურთიერთობა დანიშნულ ღირექტორსა და შპს-ის შორის ემსგავსება, ერთ შემთხვევაში, განსაზღვრული სამუშაოს შესრულების ან სამსახურის გაწევის ხელშეკრულებას (Dienstvertrag), თუკი ღირექტორი იღებს გასამრჯელოს თავისი ამ საქმიანობისათვის³. ასეთი ურთიერთობების დროს შემსრულებელს დაუღებელი აქვს გარკვეული საქმეებისათვის ზრუნვა (Geschäftsbesorgung). ამიტომ არის, რომ გერმანული სამოქალაქო სამართალი სამსახურის გაწევის ხელშეკრულებას განსაზღვრული საქმეებისათვის ზრუნვის ხელშეკრულებას (Geschäftsbesorgungsvertrag) უწოდებს. შესაბამისად, მითითება ხდება გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის (BGB) §611-სა და შემდგომ მუხლებზე, რომლებიც აწესრიგებენ სწორედ სამსახურის გაწევის სამართლებრივ ურთიერთობებს, აგრეთვე — §675-ზე, რომელიც აწესრიგებს საქმეების სასყიდლიან ზრუნ-

¹ Sudhoff, გვ. 227.

² Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, 3. Auflage, 1984, გვ. 210

³ Sudhoff, იგვე, გვ.227.

ვასთან (entgeltliche Geschäftsbesorgung) დაკავშირებულ ურთიერთობებს.

მეორე შემთხვევაში, შპს-ასა და დირექტორის შორის ურთიერთობას ამსგავსებენ დავალების (Auftrag) სამართლებრივ ურთიერთობას, თუკი დირექტორი უსასყიდლოდ ასრულებს თავის სამუშაოს¹. ამ დროს მითითება ხდება გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის (BGB) §662-სა და შემდგომ მუხლებზე. დავალების არსი კი იმაში მდგომარეობს, რომ დირექტორი ახორციელებს ისეთ მინდობილ მოქმედებას, როგორიცაა საზოგადოების ხელმძღვანელობა (მართვა). დავალებაზე დაფუძნებული ურთიერთობა, თავის მხრივ, ემყარება წარმომადგენლობით თეორიას, რომელიც იურიდიულ პირსა და მის წარმომადგენელ კონკრეტულ ფიზიკურ პირს შორის სამანდატო ურთიერთობებზეა აგებული². თავის მხრივ, მინიჭებული მანდატი განსაზღვრავს წარმომადგენლის უფლებამოსილების ფარგლებსა და შინაარსს.

მესამე შემთხვევაში, ამ ურთიერთობას განიხილავენ როგორც ნარდობის ხელშეკრულებიდან (Werkvertrag) წარმოშობილ ურთიერთობას და ასევე აფუძნებენ მას გერმანული სამოქალაქო კოდექსის (BGB) §611-სა და შემდგომ მუხლებზე, ასევე დამატებით — §631-სა და შემდგომ მუხლებზე. ამ მუხლების თანახმად კი, ის პირი, ვინც სამუშაოს შესრულების ან სამსახურის გაწევის ხელშეკრულების დროს თანხმობა განაცხადა სამუშაოს შესრულებაზე ან სამსახურის გაწევაზე (Dienste zusagt), ვალდებულია შეასრულოს (გასწიოს) შეპირებული სამუშაო (სამსახური), ხოლო სამსახურის მიმღები ვალდებულია გადაუხადოს მას გასამრჯელო³. ანალოგიური წესებია დადგენილი ნარდობის ხელშეკრულებისას⁴.

¹ შდრ. Sudhoff, Der Gesellschaftsvertrag der GmbH, გვ.227.

² შდრ. ლადო ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, 1997, გვ. 239.

³ BGB, §611 ff.

⁴ BGB, §631 ff.; სამპო, მუხლი 629 და შშ.

სამსახურის გაწევის ხელშეკრულება, ანუ Dienstvertrag-ი, თავის მხრივ, განიხილება როგორც შრომის ხელშეკრულების ერთ-ერთი სახე. თუმცა, გერმანული ლიტერატურა მაინც არ იყენებს ღირექტორის ამ ხელშეკრულების მიმართ ტერმინს „შრომის ხელშეკრულება“. გერმანულ იურიდიული ლიტერატურა Dienstvertrag-ს განიხილავს ურთიერთმხრივ ხელშეკრულებად და განმარტავს მას როგორც „შეპირებული სამსახურის გაწევის (Leistung der versprochenen Dienste) ხელშეკრულებას“¹. სამეწარმეო საზოგადოებებში, მათ შორის შპს-ში ღირექტორს ეკისრება ერთადერთი განსაზღვრული სამუშაოს შესრულება, ანუ სამსახურის გაწევა, როგორიცაა საზოგადოების ხელმძღვანელობა (მართვა). შესაბამისად, იგი სრულიად სხვა სახის ხელშეკრულებაა, ვიდრე შრომის ხელშეკრულება.

5.

ქართული სამართლის მიხედვით, შპს-ში დანიშნულ ღირექტორთან შეიძლება დაიდოს შრომის ხელშეკრულება². სამეწარმეო სამართალში მითითებული ეს ნორმა წინააღმდეგობაში მოდის თავად შრომის სამართალთან. ეს წინააღმდეგობა ეფუძნება სამეწარმეო და შრომის სამართლის არსსა და ფილოსოფიას. XX საუკუნის 90-იან წლებში შექმნილი სამეწარმეო სამართალი თანამედროვე დარგია, რომელიც აგრეთვე აწესრიგებს თავად სამეწარმეო საზოგადოებასა და მის ღირექტორს შორის წარმოშობილ ურთიერთობებს. ამის საპირისპიროდ, ქართული შრომის სამართალი, რომელიც შეიქმნა ჯერ კიდევ „განვითარებული სოციალიზმის“ ეპოქაში³, დღეს უკვე თანამედროვე ქართულ სამართალში ერთ-ერთ ანაქრონისტულ დარგად მიიჩნევა. დღესაც საკამათოდ არის გამხდარი საკითხი იმის შესახებ, თუ სად უნდა მიეჩინოს ადგილი შრომის სამართალს:

¹ Creifelds, Rechtsörterbuch, 13. Aufl. 1996, გვ. 295

² მშკპ, მუხლი 47.3 „პ“

³ საქართველოს შრომის კანონთა კოდექსი ამოქმედდა 1973 წ. 1 ოქტომბრიდან

დარჩეს ისევ სამართლის დამოუკიდებელ დარგად, თუ მოხდეს მისი ინტეგრაცია სამოქალაქო კოდექსში.

შრომის ქართულ სამართალში არსებული ურთიერთობა აგებულია „ადმინისტრაცია—მუშაკის“ ვერტიკალურ სამართლებრივ ურთიერთობაზე და არა „დამსაქმებელ-დასაქმებულის“ თანაბარ-უფლებიან პორიზონტალურ ურთიერთობაზე. გარდა ამისა, შრომის ხელშეკრულების მხარეებად ქართული შრომის სამართლის მიხედვით გამოდიან, ერთის მხრივ, თვითონ დირექტორი (ადმინისტრაციის სახით) და, მეორეს მხრივ, დაქირავებული მუშაკი. ხოლო ხელშეკრულების საგანია მუშაკის მიერ საზოგადოებაში განსაზღვრული სამუშაოს შესრულება მისი სპეციალობის, კვალიფიკაციისა და თანამდებობის გათვალისწინებით¹. ხოლო შპს-ის მიერ დირექტორის დაქირავების ხელშეკრულების მხარეებად გამოდიან თვით შპს და დირექტორი, სადაც შპს არ წარმოადგენს „ადმინისტრაციას“. ამ სტატუსით მოგვიანებით აღიჭურვება თავად დირექტორი, როგორც შპს-ის ორგანო, ოღონდ მის მიერ სამუშაოზე აყვანილი პირების მიმართ.

როგორც ვრწმუნდებით, შპს-ის სახელშეკრულებო ურთიერთობა დირექტორთან უფრო მაღალი ხარისხისა და ღონის ურთიერთობაა, ვიდრე ადმინისტრაციასა (დირექტორს) და მუშაკს შორის ურთიერთობა. ხოლო დირექტორის ხელშეკრულებას არაფერი აქვს საერთო შრომით-სამართლებრივ ურთიერთობასთან, რომელიც მოწესრიგების სულ სხვა საგანს გეთაფაზობს². ამასთან, მისასაღმებელია ის გარემოება, რომ ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში უკვე არსებობს გადაწყვეტილებები, სადაც პირდაპირ არის უარყოფილი შპს-ის დირექტორსა და მის პარტნიორებს შორის ურთიერთობებზე შრომის კანონთა ნორმების გამოყენების

¹ შრომაკო, მუხლი 16.

² შდრ აგრეთვე ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მე-3 გამოცემა, 2002, მუხლი 47, გვ 303

შესაძლებლობა¹.

დირექტორის ხელშეკრულების თავისებურებიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილია, რომ ქართულ სამართალში შპს-ის დირექტორთან დასაღებ ხელშეკრულებას ეწოდოს არა “შრომის ხელშეკრულება“, არამედ — „საზოგადოების მართვის ხელშეკრულება“, როგორც ეს მიღებულია გერმანულ სამართალში, ანდა შეიძლება გამოყენებული იქნას ტერმინი „სასამსახურო ხელშეკრულება“. „მეწარმეთა შესახებ“ კანონპროექტის გერმანულ ვარიანტში, ისევე როგორც 1995 წელს გამოცემულ კანონის 47.3 მუხლის „პ“ პუნქტის გერმანულ ტექსტში ტერმინი „შრომითი ხელშეკრულება“ საერთოდ არ ფიგურირებდა. მასში მითითებული იყო Dienstvertrag², რომელიც შეესაბამებოდა ტერმინს “სასამსახურო ხელშეკრულება“. სწორედ სასამსახურო ხელშეკრულებად ითარგმნა იგივე სიტყვა Dienstvertrag სააქციო საზოგადოების დირექტორთან მიმართებაში³. აღნიშნული ტერმინის („სასამსახურო ხელშეკრულება“) გამართლება იმითაც შეიძლება, რომ დირექტორის საქმიანობა სწორედ საზოგადოებისათვის შეპირებული „სამსახურის გაწევასთან“ არის დაკავშირებული. ხოლო აღნიშნული სამსახურის გაწევას საფუძვლად უდევს პარტნიორთა კრების მიერ განსაზღვრული სამეურნეო პოლიტიკა. ხოლო ამ პოლიტიკის განხორციელების მთავარ ფიგურას წარმოადგენს სწორედ დირექტორი, რომელიც ვალდებულია თავისი მოვალეობა, როგორც საზოგადოების მიერ ნდობით აღჭურვილმა თანამდებობის პირმა, შეასრულოს კომერსანტის გულისხმიერებითა და

¹ შდრ. თბილისის საოლქო სასამართლოს საოლქო სასამართლოს 2000წ. 10 ოქტომბრის გადაწყვეტილება შპს „ემოს“ და დირექტორ თ.ტ.-ს საქმეზე, სუსგ, №7, 2001წ., გვ. 713

² იხ. ამასთან დაკავშირებით „მეწარმეთა შესახებ“ კანონის სამენოვანი (ქართული, რუსული, გერმანული) გამოცემა, გამოცემა „ნორმა“, 1995, Art.47.3, Punkt „O“, გვ. 244.

³ იგივე, Art.55.8, Punkt „f“, აგრეთვე მმშპა, მუხლი 55.8 „ე“.

კეთილსინდისიერებით¹.

სწორედ ამიტომ, ვიდრე საბოლოოდ არ გაირკვევა შრომის სამართლის ადგილი ქართული სამართლის სისტემაში, მიზანშეწონილია, რომ შპს-ის დირექტორის ხელშეკრულებას ეწოდოს „სასამსახურო ხელშეკრულება“. მით უმეტეს, რომ ამ ტიპის ხელშეკრულება იდება სააქციო საზოგადოების დირექტორთან. ხოლო ეს ორი კაპიტალური საზოგადოება უფრო მეტად არის ერთმანეთის მსგავსი, ვიდრე — განსხვავებული.

6.

შპს-ის სახით დირექტორთან ურთიერთობაში გამოდის პარტნიორთა კრება, რომელსაც შეიძლება წარმოადგენდეს ან ყველა პარტნიორი ერთად ან ერთი პარტნიორი, კრების გადაწყვეტილების საფუძველზე. სამეწარმეო პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც დირექტორთან ხელშეკრულების გაფორმება ეკისრება იმ პარტნიორს, რომელიც თავმჯდომარეობდა დირექტორის დამნიშვნელ კრებას. თუ შპს-ში შექმნილია სამეთვალყურეო საბჭო, მაშინ საზოგადოებას დირექტორთან ურთიერთობაში წარმოადგენს ეს ორგანო. ხოლო დირექტორთან ხელშეკრულებას აფორმებს სამეთვალყურეო საბჭოს თავმჯდომარე².

ქართულ სამეწარმეო პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც დირექტორთან არ იდება არაერთი ხელშეკრულება და იგი საზოგადოებაზე სამართლებრივად „მიბმული“ ხდება მხოლოდ დანიშვნის აქტით სამწუხაროდ, ხელშეკრულების დადების სამართლებრივი კულტურა ჯერ კიდევ ვერ ჩამოყალიბდა. ამიტომ ხელშეკრულების გაუფორმებლობის გამო წარმოშობილი პრობლემები თავს იჩენს მაშინ, როცა პარტნიორთა კრება გაათა-

¹ შპს-ის საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წ. 30 მარტის განჩინება შპს „ემოს“ და დირექტორ თ.ტ.-ს საქმეზე, სუსგ, №7, 2001 წ., გვ. 715

² ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მე-3 გამოცემა, 2002, მუხლი 55, გვ. 410.

ვისუფლებს დირექტორს თანამდებობიდან, ხოლო ეს უკანასკნელი ცდილობს, დაიცვას თავისი „დარღვეული უფლება“ სასამართლოს მეშვეობით. სასამსახურო ხელშეკრულების გაუფორმებლობით დირექტორის სამართლებრივი მდგომარეობა უფრო ნაკლებად არის განსაზღვრული და დაცული, ვიდრე ხელშეკრულების დადებისას¹.

7.

შპს-ის დირექტორთან სამართლებრივი ურთიერთობა დასრულდება როგორც მისი გამოწვევით (თანამდებობიდან გათავისუფლებით), ისე ხელშეკრულების შეწყვეტით.

დირექტორის გამოწვევა (თანამდებობიდან გათავისუფლება), ისევე როგორც ხელშეკრულების მოშლა იმავე ორგანოს კომპეტენციაა, ვინც იგი დანიშნა თანამდებობაზე (პარტნიორთა კრება ან სამეთვალყურეო საბჭო). დირექტორის გამოწვევა (Abberufung), გერმანული სამართლის მიხედვით, ხორციელდება დანიშვნის აქტის გაუქმებით², რომელიც ისევ პარტნიორთა კრებაზე მიიღება. აღნიშნულის შესახებ პირდაპირაა მითითებული შპს-ის კანონის §38-ში. რაც შეეხება ქართულ სამართალს, იგი ასე პირდაპირ არ საუბრობს დანიშვნის აქტის გაუქმებაზე და დირექტორის გამოწვევას მხოლოდ პარტნიორთა კრების კომპეტენციის ფარგლებში განიხილავს. საქართველოში არსებული სამეწარმეო პრაქტიკა საერთოდ ერიდება ტერმინს „გამოწვევა“ და უპირატესობას დირექტორის „თანამდებობიდან გათავისუფლებას“ ანიჭებს. ამრიგად, დირექტორს გამოწვევა (ანუ მისი გათავისუფლება), ქართული სამართლის მიხედვით, უშუალოდ გამოწვევის (გათავისუფლების) აქტით ხორციელდება. თუმცა გერმანული სამართალი „გამოწვევასა“ (Abberufung) და „გათავისუფლებას“ (Entlassung) განსხვავებულ ინსტიტუტებად განიხილავს და ნორმატიულად მიჯნავს

¹ ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, იგეჟ, მუხლი 47, გვ. 304.

² GmbHG, §38

კიდევაც მათ ერთმანეთისაგან¹.

გერმანული სამართალი პირდაპირ მიუთითებს, რომ დირექტორი შეიძლება გამოწვეული (თანამდებობიდან გათავისუფლებული) იქნას კრების მიერ ნებისმიერ დროს, ამასთან, ისე, რომ არ იქნას მითითებული გაწვევის (გათავისუფლების) საფუძველი². ქართული სამართალი აქაც სდუმს. თუმცა ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში, ისევე როგორც ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში პირველად გაუღერდა, რომ დირექტორისათვის საწარმოს მართვისა და ქონების განკარგვის უფლების მინიჭების რისკის საკომპენსაციოდ პარტნიორებს ყოველთვის უნდა ჰქონდეთ უფლება, რომ ნებისმიერ დროს გაათავისუფლონ დირექტორი და ამ შემთხვევაში შრომის კანონთა მოთხოვნები არ შეიძლება გავრცელდეს³. ხოლო შპს-ის მიერ დირექტორის ნებისმიერი დროს გათავისუფლება თავიდან ააცილებს საზოგადოებას არახელსაყრელი დირექტორისაგან ქონების გასხვისებისა და დაკარგვის რისკს⁴. მაშასადამე, პარტნიორებს ყოველთვის უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა, რაიმე საფუძვლის, მოტივისა და მიზეზის მითითების გარეშე გაათავისუფლონ დირექტორი თანამდებობიდან. ყოველგვარი საფუძვლისა თუ მოტივის გარეშე დირექტორის გათავისუფლება ეფუძნება შპს-ასა და დირექტორის შორის არსებულ ორგანულ ურთიერთობებს. თავის მხრივ, მისასაღმებელია ისიც, რომ ქართული სასამართლო პრაქტიკაც უკვე ამ მიმართულებით ყალიბდება, თუმცა ჯერ კიდევ არ გეხედება მსჯელობა იმ განსხვავების შესახებ, რაც არსებობს დირექტორის საკორპორაციო-სამართლებრივ გაწვევასა (გათავისუფლებასა) და მასთან შრომის ხელშეკრულების შეწყვე-

¹ შდრ. GmbHG, §46, Punkt 5

² Sudhoff, Der Gesellschaftsvertrag der GmbH, გვ. 267

³ შდრ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წ. 30 მარტის განჩინება შპს „ემოს“ და დირექტორ თ.ტ.-ს საქმეზე, სპსზ, №7, 2001 წ., გვ. 715.

⁴ შდრ. ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მწერამეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მე-3 გამოცემა, 2002, მუხლები 47 და 56, გვ. 304, 426.

ტას შორის¹.

დირექტორის თანამდებობიდან გათავისუფლება (გამოწვევა) წარმოადგენს ხელშეკრულების მოშლის ერთ-ერთ საფუძველს. ხოლო დირექტორთან ხელშეკრულების მოშლა არ იწვევს იმაედროულად მის თანამდებობიდან გათავისუფლებას. იგი კელაუ რჩება თანამდებობაზე. ხელშეკრულების მოშლით გაუქმდება მხოლოდ ამ ხელშეკრულებიდან წარმომდგარი დირექტორის უფლებები, როგორიცაა, მაგალითად, გასამრჯელოს მოთხოვნის, ხარჯების ანაზღაურების, შევბულებით სარგებლობის, საზოგადოების ქონების გამოყენების და სხვ. უფლებები.

ხელშეკრულების მოშლის მიუხედავად, „თანამდებობაშენარჩუნებული“ დირექტორი სრულად ინარჩუნებს სამოქალაქო და საპროცესო უფლებაუნარიანობას, რაც იმას ნიშნავს, რომ მას შეუძლია შპს-ის სახელით კელაუ დადოს სამოქალაქო და შრომით-სამართლებრივი გარიგებები, განახორციელოს მოთხოვნები, მონაწილეობა მიიღოს სასამართლო პროცესებში და ა.შ.

¹ შდრ შპს „ემოს“ და დირექტორ თტ.-ს საქმე, სუსგ, 2001 წ. №7, გვ. 715.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კანონი „მეწარმეთა შესახებ“ (მმწკა) 1999 წლის 9 ივნისის ცვლილებებითა და დამატებებით, გამომცემლობა „სამართალ“, თბილისი 1999, რედაქტორი ლ. ჭანტურია
2. ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, „მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი“, მე-3 გამოცემა, გამომცემლობა „სამართალ“, თბილისი 2002
3. ლადო ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომცემლობა „საქართველო“, 1997
4. „მეწარმეთა შესახებ“ კანონის სამენოვანი (ქართული, რუსული, გერმანული) გამოცემა, გამომცემლობა „ნორმა“, თბილისი 1995
5. „საქართველოს შრომის კანონთა კოდექსი“ (შრომპო), გამომცემლობა „ბონა კაუზა“, თბილისი 2002
6. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები (სუსბ), 2001წ
7. Sudhoff, Der Gesellschaftsvertrag der GmbH, 8. Auflage, 1992
8. Baumbach/Hueck, GmbH-Gesetz, 15. Auflage, 1988
9. Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, 3. Auflage, 1984
10. Creifelds, Rechtsörterbuch, 13. Auflage, 1996
11. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung vom 1892 (GmbHG)
12. Aktiengesetz vom 1937 (AktG)
13. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)

პარტნიორის სამართლებრივი მდგომარეობა შპს-ის გაკოტრებისას (შედარებითი ანალიზი)

გამოქვეყნებულია ჟურნალში
„ადამიანი და კონსტიტუცია“, №3
2004 წ.

1.

შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შპს) წარმოადგენს საწარმოთა შორის ყველაზე გავრცელებულ სამეწარმეო საზოგადოებას. სამოქალაქო ბრუნვაში მისი მონაწილეობის სიხშირე განაპირობებს აგრეთვე მის მომეტებულ რისკს. შესაბამისად, ამ სამართლებრივი ფორმის საზოგადოება უფრო მეტად ხდება გაკოტრების ურთიერთობის მონაწილე, როგორც ვალაუვალი მოვალე.

შპს — კაპიტალური საზოგადოებაა, რაც იმას ნიშნავს, რომ საზოგადოების პარტნიორების მონაწილეობა დაფუძნებულია მათ მიერ საზოგადოების საწესდებო კაპიტალში შესატანების შეტანასთან. შპს-ის ქონებაზე გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნისას საინტერესოა პარტნიორის სამართლებრივ მდგომარეობასთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტა, რაც უკავშირდება როგორც მის მიერ განხორციელებულ შესატანს, ასევე მის მოთხოვნებს თავისივე საზოგადოების მიმართ.

2.

შპს-ის საწესდებო კაპიტალში შეტანილი შესატანის მიმართ შპს-ის პარტნიორი არ წარმოადგენს საზოგადოების კრედიტორს, ვინაიდან შესრულებული შესატანი იქცევა შპს-ის საკუთრებად და

პარტნიორს აღარ აქვს მისი უკან მოთხოვნის უფლება. თავისი შესატანის გამო პარტნიორი ვერ შეიძენს ვერც გაკოტრების კრედიტორის სტატუსს, როდესაც შპს-ის ქონებაზე გაიხსნება გაკოტრების საქმის წარმოება. პარტნიორის შესატანი, პირიქით, შპს-ის გაკოტრებისას ხშირ შემთხვევაში გვევლინება გაკოტრების კრედიტორების წინაშე პასუხისმგებელი მასის ბირთვად¹. ამიტომ თუ პარტნიორს ბოლომდე არა აქვს შეტანილი თავისი შესატანი, მაშინ გაკოტრების მასას მიეკუთვნება აგრეთვე შპს-ის მოთხოვნა (როგორც ქონება) პარტნიორის მიმართ შეუტანელ შესატანზე.

ამრიგად, გარეგნულად ისე ჩანს, თითქოს შპს-თან ერთად მისი პარტნიორიც თავისი შესატანით მონაწილეობს საზოგადოების კრედიტორების (მათ შორის გაკოტრების კრედიტორების) მოთხოვნების დაკმაყოფილებაში. ხოლო პარტნიორს უშუალოდ არ წარმოეშობა მოთხოვნები შპს-ის მიმართ. რაც შეეხება უკვე განხორციელებულ შესატანს, შპს-ის გაკოტრებისას იგი, უმრავლეს შემთხვევაში, პარტნიორისათვის დაკარგულია, გარდა იმ შემთხვევისა, თუკი გაკოტრების წარმოების დასრულების შემდეგ საზოგადოებას დარჩება რაიმე ქონება (რაც მეტად საეჭვოა), რომელიც გაუნაწილდებათ პარტნიორებს თავიანთი წილების შესაბამისად.

შპს-ის პარტნიორი შეიძლება იმაედროულად მოგვევლინოს ასევე საზოგადოების კრედიტორადაც. ამას ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც შპს-ას და პარტნიორს შორის არსებობს რაიმე სამოქალაქო-სამართლებრივი გარიგება, მაგალითად, სესხის, ქირავნობის, ნასყიდობის ხელშეკრულება. შპს-თან გარიგებაში მყოფი პარტნიორი საზოგადოების მიმართ წარმოადგენს მესამე პირს. თუკი შპს-ამ არ შეასრულა თავისი ვალდებულება ამ პარტნიორის მიმართ, მაშინ იგი იქცევა შპს-ის კრედიტორად თავისი მოთხოვნიდან გამომდინარე, კერძოდ, მას წარმოეშობა

¹ Jaeger, Ernst/Lent, Friedrich/Weber, Friedrich: Kommentar zur Konkursordnung, 8. Auflage, Berlin 1958, §§207, 208 Anm. 37, გვ. 723

ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა. შპს-ის ქონებაზე გაკოტრების წარმოების გახსნის შემთხვევაში პარტნიორის მოთხოვნა ზიანის ანაზღაურებაზე შეიძლება გაცხადებული იქნას როგორც გაკოტრების მოთხოვნა.

შპს-ის პარტნიორს მაშინაც არ ესპობა საზოგადოებასთან გარიგებაზე დაფუძნებული მოთხოვნა, როცა იგი შპს-ის ერთადერთი ან გაბატონებული პარტნიორია (*herrschender Gesellschafter*). გაბატონებულ პარტნიორად ყოფნა ნიშნავს, გარკვეული გარემოებებიდან გამომდინარე, შპს-ის საწესდებო კაპიტალის 51% ან მეტი წილის ფლობას. სამწუხაროდ, ჩვენს სამეწარმეო პრაქტიკაში დღესაც ბატონობს მოსაზრება, რომ კაპიტალური საზოგადოების ერთადერთი ან გაბატონებული პარტნიორი (აქციონერი) მოცემული საზოგადოების მესაკუთრეა, შესაბამისად, ასეთი პარტნიორი (აქციონერი) საზოგადოების ქონებას განიხილავს როგორც საკუთარს და მიაჩნია, რომ ამ ქონების განკარგვა მას თავისუფლად შეუძლია. ასეთი მოსაზრება, რა თქმა უნდა, არ შეესაბამება კერძო სამართლის არსს. კერძო სამართალში ერთმანეთისაგან გამიჯნულია სხვადასხვა კერძო სუბიექტების ქონება და პასუხისმგებლობა. გამონაკლისს ადგილი აქვს მხოლოდ მაშინ, როცა კანონი პირდაპირ ადგენს სუბსიდიურ პასუხისმგებლობას ან თვითონ სუბიექტის სამართლებრივი ფორმა უშვებს ერთი სუბიექტის ქონებრივ პასუხისმგებლობას მეორე სუბიექტის ვალდებულებებზე (მაგალითად, სპს და მისი პარტნიორი).

კაპიტალური საზოგადოება (შპს, სს და სხვ.) და მისი პარტნიორი (აქციონერი) წარმოადგენენ ორ სხვადასხვა კერძო სუბიექტს, ერთმანეთისაგან აშკარად გამიჯნული ქონებითა და ერთმანეთისაგან მკაცრად განსხვავებული ქონებრივი პასუხისმგებლობით. ისევე როგორც პარტნიორის (აქციონერის) პირადი ქონება არ შეიძლება მიექცეს გადასახდევინებლად შპს-ის ან სს-ის კრედიტორების სასარგებლოდ, ასევე საზოგადოების კუთ-

ენილი ქონება არ დაექვემდებარება აღსრულებას პარტნიორის (აქციონერის) კრედიტორების სასარგებლოდ. ამრიგად, სამეწარმეო სამართალშიც მკვეთრი მიჯნაა დადებული ამ ორი სხვადასხვა სუბიექტის ქონებასა და პასუხისმგებლობას შორის. ერთადერთ ან გაბატონებულ პარტნიორს კაპიტალურ საზოგადოებაში აქვს საკუთრების უფლება მხოლოდ თავის წილზე. წილის ფლობა კაპიტალურ საზოგადოებაში ანიჭებს პარტნიორს (აქციონერს) სხვადასხვა უფლებას, რომლითაც ექმნება მას, ერთის მხრე, მატერიალური სარგებლის (მაგ., დივიდენდის, აგრეთვე ლიკვიდაციის შედეგად დარჩენილი ქონების) მიღების შესაძლებლობა, და მეორეს მხრე, აღიჭურვება იგი მოთხოვნებით მესამე პირების წინააღმდეგ (მაგ., საზოგადოების დირექტორის მიმართ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა). ამრიგად, წილი (თუნდაც 100%) როგორც უფლება წარმოადგენს პარტნიორის არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეს კაპიტალურ საზოგადოებაში, რაც სრულებითაც არ ნიშნავს მის საკუთრების უფლებას აღნიშნული საზოგადოების ქონებაზე. პარტნიორის (აქციონერის) ეს საკუთრება (წილი, აქცია) არ არის ჩართული საზოგადოების ქონებაში და იგი არ შეიძლება მიქცეული იქნეს საზოგადოების კრედიტორების სასარგებლოდ. ხოლო თავად პარტნიორს (აქციონერს) შეუძლია თავისი წილი (აქცია), როგორც მისი საკუთრება, გაასხვისოს საზოგადოების წესდებით დადგენილი წესით.

საზოგადოებასთან გარიგებაზე დაფუძნებული პარტნიორის მოთხოვნა შპს-ის მიმართ განიხილება როგორც კრედიტორის ჩვეულებრივი მოთხოვნა. დაუშვებელია პარტნიორის მოთხოვნის იგნორირება სხვა კრედიტორების მოთხოვნებთან შედარებით იმის გამო, რომ იგი მოვალე — შპს-ის პარტნიორია. გერმანული სამართალი მხოლოდ განსაზღვრული პირობების არსებობისას უშვებს პარტნიორის მოთხოვნის უკან გადაწევას კრედიტორთა რანგში, კერძოდ მაშინ, როდესაც პარტნიორი სესხს აძლევს შპს-ას. ზოგიერთი ავტორი გერმანულ ლიტერატურაში გამოთქვამს

მოსაზრებას, რომ საზოგადოებისათვის სესხის მიცემა თავისი პრაქტიკული შედეგების მიხედვით უთანაბრდება პარტნიორის შესრულებას საზოგადოების მიმართ, რის გამოც იგი განხილული უნდა იქნას როგორც შესატანის შეტანა (ე.წ. „დაფარული შესატანი“)¹. ხოლო შპს-ის გაკოტრებისას ამ შესატანს (ანუ სესხს), რომელიც უკვე ჩართულია გასანაწილებელ მასაში, ჩვეულებრივ შემთხვევაში, მხოლოდ მას შემდეგ დაუბრუნებენ პარტნიორს, როდესაც დაკმაყოფილდება სხვა კრედიტორთა მოთხოვნები და გასანაწილებელ მასაში დარჩება რაიმე ქონება.

გერმანული სამართალი არ ითვალისწინებს პარტნიორის მოთხოვნების დაკმაყოფილების შესაძლებლობას იმ შემთხვევაში, როცა პარტნიორი შპს-ას სესხს მისცემს საზოგადოების ეკონომიკური კრიზისის პერიოდში, ნაცვლად საკუთარი კაპიტალის მიცემისა. გერმანულ ლიტერატურაში ასეთ სესხს „პარტნიორის კაპიტალშემცვლელ სესხს“ (Kapitalersetzender Gesellschafterdarlehen) უწოდებენ. პარტნიორის კაპიტალშემცვლელი სესხის შესახებ დეტალურად ქვემოთ გვექნება საუბარი. აქ მხოლოდ ის უნდა აღინიშნოს, რომ კაპიტალშემცვლელი სესხის მიცემისას პარტნიორის მოთხოვნის გაუთვალისწინებლობას საფუძვლად უდევს შპს-ის გერმანული კანონი, რომელიც პირდაპირ კრძალავს პარტნიორზე შპს-ის ქონებიდან რაიმეს გადახდას². ამ აკრძალვაში ხედება აგრეთვე პარტნიორის კაპიტალშემცვლელი სესხი, რომელსაც ასეთ შემთხვევაში განიხილავენ როგორც კრედიტორების წინაშე შპს-ის პასუხსაგებ კაპიტალს. ამრიგად, თუ შპს-ის კრიზისის პერიოდში, მაგრამ გაკოტრების საქმის წარმოების გახსნამდე, შპს პარტნიორს სესხს უკან დაუბრუნებს, მაშინ გაკოტრების წარმოების გახსნისას გაკოტრების მმართველს უფლება აქვს მოითხოვოს პარტნიორისაგან მისთვის გადახდილი თანხის უკან დაბრუნება³. თვითონ პარტნიორს კი მისთვის

¹ Jager/Lent/Weber, §§207, 208 Anm. 38, გვ. 725.

² GmbHG, §30.

³ GmbHG, §31.

სესხის დაუბრუნებლობისას არა აქვს უფლება, თავისი მოთხოვნა გაკოტრების გახსნილ წარმოებაში განაცხადოს როგორც საგაკოტრებო მოთხოვნა.

შპს-ის პარტნიორს შეიძლება წარმოეშვას მოთხოვნა საზოგადოების მიმართ აგრეთვე თავისი პარტნიორობიდან გამომდინარე. ეს შეეხება, უპირველესად, წინა წლის ბოლოს დარჩენილი მოგების განაწილებისა და დამატებითი შესატანების უკან დაბრუნების მოთხოვნებს. მაგრამ შპს-ის გაკოტრების დროს დაუშვებელია პარტნიორის ამ მოთხოვნების დაკმაყოფილება. ეს იმას ნიშნავს, რომ შპს-ის გაკოტრების პერიოდში პარტნიორებს შორის მოგების განაწილება გამოირიცხება. რაც შეეხება დამატებითი შესატანების უკან დაბრუნებას, ასეთი გადაწყვეტილება შეიძლება მიღებული პქონდეთ პარტნიორებს მანამდე, ვიდრე შპს-ის ქონებაზე გაიხსნებოდა გაკოტრების წარმოება. შპს-ის კანონი მხოლოდ იმ შემთხვევაში უშვებს გადახდილი დამატებითი შესატანების უკან დაბრუნებას პარტნიორებზე, თუ ისინი არ არის აუცილებელი ძირითად კაპიტალში წარმოშობილი ზარალის დასაფარავად¹. თუკი მათი დაბრუნებით ძირითადი კაპიტალი შეიძლება დაზარალდეს, მაშინ ასეთი გადახდაც, თავისთავად, გამოირიცხება, ხოლო პარტნიორს საზოგადოების გაკოტრებისას აღარ წარმოეშობა მათი დაუბრუნებლობის გამო საგაკოტრებო მოთხოვნა.

პარტნიორის აღნიშნული მოთხოვნების დაუკმაყოფილებლობა ასევე პირდაპირ გამომდინარეობს შპს-ის გერმანული კანონიდან, რომელიც კრძალავს საზოგადოების ქონებიდან პარტნიორებზე რაიმეს გადახდას². თავის მხრივ, ასეთ აკრძალვას საფუძვლად უდევს საწესდებო კაპიტალის შენარჩუნების აუცილებლობა. აღნიშნული ნორმა კრედიტორთა ინტერესების დაცვითაა ნაკარნახევი. ამიტომ პარტნიორის მოთხოვნები შპს-ის მიმართ არ მიიჩნევა შპს-ის გაკოტრებისას თანაბარუფლებიან საგაკოტრებო მოთხოვნებად, მათ

¹ GmbHG, §30, აბზ. 2.

² GmbHG, §30, აბზ. 1.

გადაანაცვლებენ საზოგადოების სხვა დანარჩენი კრედიტორების მოთხოვნებზე უკან¹. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ მასის განაწილებისას პარტნიორი-კრედიტორები შეიძლება საერთოდ დაკმაყოფილების გარეშე დარჩნენ.

საინტერესოა საკითხი, წარმოეშობა თუ არა პარტნიორს შესატანის უკან დაბრუნების მოთხოვნა საწესდებო კაპიტალის შემცირების შემთხვევაში. საწესდებო კაპიტალის შემცირებისას პარტნიორებს გადაეცემათ კაპიტალის ნაწილი. ამ დროს გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ როდის არის მიღებული გადაწყვეტილება კაპიტალის შემცირების შესახებ, საზოგადოების ეკონომიკური კრიზისის პერიოდში, თუ — ასეთი კრიზისის დადგომამდე. თუ გადაწყვეტილება მიღებული იქნა საზოგადოების ეკონომიკური კრიზისის პერიოდში, მაშინ პარტნიორი ვერ მოითხოვს შესატანის უკან დაბრუნებას, და შესაბამისად, შპს-ის ქონებაზე გაკოტრების წარმოების გახსნის შემთხვევაში მისი მოთხოვნა არ განიხილება როგორც საგაკოტრებო მოთხოვნა. ეს ნაკარნახევაა შპს-ის სხვა გარეშე კრედიტორების ინტერესების დაცვით. ეკონომიკური კრიზისის პერიოდში საწესდებო კაპიტალის შემცირების შედეგად, თავისთავად, მცირდება შპს-ის პასუხსაგები ქონებაც, რომელიც ჩვეულებრივ შემთხვევაში, უნდა წარიმართოს კრედიტორების დასაკმაყოფილებლად. ხოლო საწესდებო კაპიტალის შემცირების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებით პარტნიორებს სურთ, დაასწრონ შპს-ის გარეშე კრედიტორებს და მიიღონ საზოგადოების ქონება მათზე უფრო ადრე.

საწესდებო კაპიტალის შემცირებისას კრედიტორთა ინტერესების დაცვის გარანტიები მოცემულია თვით კანონში. მაგალითად, შპს-ის გერმანული კანონი უშვებს პარტნიორებზე შემცირებული კაპიტალიდან მათი კუთვნილი თანხის გადახდას, თუკი სახეზე იქნება საწესდებო კაპიტალის შემცირების წინაპირობები, როგორიცაა: პარტნიორთა სათანადო გადაწყვეტილების არსე-

¹ Jaeger/Lent/Weber, §§207, 208 Anm. 40, გვ. 729

ბობა, მიღებული გადაწყვეტილების გამოქვეყნება, კრედიტორების საუაღდებულო გამოხმაურება, გადაწყვეტილების მოწინააღმდეგე კრედიტორების დაკმაყოფილება და სხვა¹. ქართული სამეწარმეო სამართალი საწესდებო კაპიტალის შემცირებისათვის ითხოვს ისეთი პირობების შესრულებას, როგორიცაა: ცვლილების შეტანა საზოგადოების წესდებაში და მისი შესაბამისი რეგისტრაცია სამეწარმეო რეესტრში².

პარტნიორს წარმოეშობა შესატანის უკან დაბრუნების მოთხოვნა, თუ ეკონომიკური კრიზისი საზოგადოებას დაუდგა მას შემდეგ, რაც მიღებული იქნა გადაწყვეტილება საწესდებო კაპიტალის შემცირების შესახებ, რომლის დროსაც კრიზისის ამოცნობა პარტნიორებისათვის შეუძლებელი იყო. შპს-ის გაკოტრებისას პარტნიორის მოთხოვნა მიიღებს ჩვეულებრივი საგაკოტრებო მოთხოვნის სტატუსს და იგი თანაბრად დაკმაყოფილდება სხვა საგაკოტრებო მოთხოვნებთან ერთად.

3.

შპს-ის გაკოტრებისას მნიშვნელოვანია საზოგადოებისა და მისი პარტნიორის ფინანსური ურთიერთობის გარკვევა. ამ დროს განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა პარტნიორის მიერ შპს-თვის ფულადი სახსრების მიცემას. ამ დროს საინტერესოა, რამდენადაა შპს-ის პარტნიორი თავისუფალი თავისივე საზოგადოებისათვის საკუთარი სახსრების მიცემაში. კერძოდ, როდის და რა ფარგლებში შეუძლია მას გამოიჩინოს ასეთი „გულისხმიერება“ და რამდენად მიზანშეწონილია, რომ პარტნიორის ფულით აღიჭურვოს საზოგადოება, რომლისთვისაც იგი მაინც უცხო კაპიტალად განიხილება.

ჩვეულებრივ, პარტნიორს შეუძლია ნებისმიერ დროს მისცეს შპს-ას საკუთარი ფული, რომლის (როგორც სესხის) უკან დაბრუნებაც მას ნებისმიერ დროს შეუძლია მოითხოვოს. აქ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს დროის პერიოდს. თუკი პარტნიორი სესხს

¹ GmbHG, §58, აბზ. 1.

² „მეწარმეთა შესახებ“ კანონი, მუხლი 3.3. აბზაცი 2.

მოითხოვს და მას უკან დაიბრუნებს შპს-ის ეკონომიკური კრიზისის პერიოდში, ამან შეიძლება გამოიწვიოს საზოგადოების გაკოტრება და შედეგად — მისი გაუქმება. ამიტომ მნიშვნელოვანია თავად პარტნიორის დამოკიდებულება მიცემული ფულადი სახსრებისადმი. თუ პარტნიორი შპს-თვის ფინანსურ დახმარებას გადაწყვეტს კრიზისის დადგომის შემდეგ, მაშინ მან როგორც „წესიერმა მეწარმემ“ უნდა მისცეს მას მხოლოდ საკუთარი კაპიტალი და არა უცხო კაპიტალი¹. საზოგადოებაში შესული კაპიტალი ყოველთვის უცხო კაპიტალია, თუ იგი სესხის სახით არის მიღებული. სესხი კი მკაცრად დაბრუნებადი. თუკი პარტნიორი შპს-ის კრიზისის პერიოდში საკუთარი კაპიტალის მაგივრად მისცემს შპს-ას ფულს, მაშინ საქმე გვექნება განსაკუთრებული სახის სესხთან. ასეთი სესხი შპს-თვის განიხილება არა როგორც უცხო კაპიტალი, არამედ — როგორც საკუთარი კაპიტალის შემცვლელი სესხი. ასეთი სესხის დაბრუნება არ შეიძლება მოითხოვოს პარტნიორმა საზოგადოების გაკოტრების დროს. გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში და მართლმსაჯულებაში ასეთ სესხს პარტნიორის საკუთარი კაპიტალის შემცვლელ სესხს (Eigenkapitalersetzender Gesellschafterdarlehen) უწოდებენ (მოკლედ: „პარტნიორის კაპიტალშემცვლელი სესხი“). ფუნქციონალურად აქ საქმე გვაქვს საკუთარი კაპიტალის შეცვლასთან, ხოლო ფორმალურად - სესხთან².

პარტნიორის კაპიტალშემცვლელი სესხი გერმანიაში სამართლებრივად მოწესრიგდა 1980 წელს მიღებული შპს-ის კანონის (GmbHG) საკანონმდებლო ნოველით, როდესაც აღნიშნულ კანონში შეტანილ იქნა დამატებით ორი მუხლი: §32ა და §32ბ³.

¹ Insolvenzrechts-Handbuch / von Hans Arnold... Hrsg. von Peter Gottwald, München, 1990, გვ. 785.

² Insolvenzrechts-Handbuch, იქვე.

³ უნდა აღინიშნოს, რომ პარტნიორის კაპიტალშემცვლელი სესხის მოწესრიგება გათვალისწინებული იყო მეწარმეთა შესახებ ქართული კანონპროექტის თავდაპირველ გერმანულ ვარიანტში (მუხლები 3.5 და 3.6). მაგრამ გერმანელი ექსპერტების წინადადებით იგი, როგორც იმ დროისათვის ძნელად გასაგები და ჯერ კიდევ მოსაწესრიგებლად ადრე მიჩნეული, ამოღებულ იქნა პროექტიდან.

აღნიშნული საკანონმდებლო ნოველა გაკოტრების გერმანულ სამართალშიც აისახა. კერძოდ, გაკოტრების 1877 წ. დებულებაში დამატებული იქნა ახალი (ანალოგიური ნუმერაციის §32ა) მუხლი, რომელიც თითქმის უცვლელად აისახა ინზოლვენციის ახალ 1994წ. დებულებაში¹.

შპს-ის საკანონმდებლო ნოველის მიზანი იყო არა მხოლოდ პარტნიორის პასუხისმგებლობის გაზრდა საზოგადოების მიმართ, არამედ აგრეთვე საზოგადოების კრედიტორთა ინტერესების დაცვის გაუმჯობესება.

პარტნიორის კაპიტალშემცველი სესხის მიმართ შესაბამისად გამოიყენება შპს-ის გერმანული კანონის §30 და §31, რომლებიც კრძალავენ შპს-ის ქონებიდან პარტნიორისათვის ზოგადად რაიმეს გადახდას. ეს აკრძალვა, თავისთავად, შეეხება აგრეთვე პარტნიორის კაპიტალშემცველ სესხსაც. მართალია, შპს-ის კანონში არ არის პირდაპირი მითითება ასეთი სესხის დაბრუნების აკრძალვაზე, მაგრამ, სამაგიეროდ, თვითონ ინზოლვენციის დებულება ხდის საცილოდ პარტნიორისათვის კაპიტალშემცველი სესხის დაბრუნებას². თუკი პარტნიორისათვის მაინც მოხდა რაიმეს გადახდა, საზოგადოებას ყოველთვის აქვს ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება³, რომლის ხანდაზმულობის ვადა შეადგენს 5 წელს⁴. საკანონმდებლო ნოველით შპს-ის კანონში ახალი მუხლის (§32ა) შემოღებამ გაკოტრების მმართველს მისცა ნორმის გამოყენების დამატებითი შესაძლებლობა. კერძოდ, მან ცალკეულ შემთხვევებში უნდა გადაწყვიტოს, თუ რომელი ნორმის გამოყენება არის მისაღები, რათა უფრო უკეთესად იქნას გათვალისწინებული კრედიტორთა ინტერესები.

გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში სადაოდ არის

¹ InsO, §135.

² შდრ. InsO, §135.

³ GmbHG, §31 I.

⁴ შდრ. Insolvenzrechts-Handbuch / von Hans Arnold... Hrsg. von Peter Gottwald, 1990, გვ. 786.

ქცეული სესხის სამართლებრივი სტატუსიც, კერძოდ, არის იგი „სესხი“ ვალდებულებით-სამართლებრივი გაგებით, თუ არის იგი „კაპიტალი“, რომლითაც საზოგადოებამ შეიძლება პასუხი აგოს კრედიტორების წინაშე (ანუ პასუხსაგები კაპიტალი). მართალია, კანონმდებლობაში იგი მოიხსენიება როგორც „სესხი“ (Darlehen), მაგრამ ავტორთა უმრავლესობა არ მიიჩნევს მას ვალდებულებითი სამართლის კატეგორიად. შესაბამისად, გამორიცხავენ მის უკან დაბრუნებასაც, ვინაიდან უკან დაბრუნება განიხილებოდა არა როგორც სესხის დაფარვა, არამედ როგორც კაპიტალის თანხის უკან გადახდა (Rückzahlung), რასაც კრძალავს შპს-ის კანონი¹. ვალდებულებითი სამართალი კი სესხს მიიჩნევს გარკვეულ ვადაში უკან დაბრუნებად კატეგორიად და არ ასხვავებს ერთმანეთისაგან გამსესხებელ პირებს, იქნება ეს გარეშე მესამე პირი საზოგადოების მიმართ თუ — საზოგადოების პარტნიორი.

ზოგიერთი ავტორი აღნიშნული სესხის იურიდიული ბუნების ახსნისას სიტყვა-სიტყვით ამოდის კანონის ტექსტიდან, სადაც იგი „სესხად“ (Darlehen) მოიხსენიება. შესაბამისად, მას განიხილავენ ვალდებულებით-სამართლებრივ მოვლენად, ხოლო სესხის გამცემ პარტნიორს, მიუხედავად საზოგადოებასთან თავისი პარტნიორული ურთიერთობებისა და საზოგადოების კრიზისისა, — სესხის ჩვეულებრივ კრედიტორად, ოღონდ უფრო დაბალრანგიან და ნაკლებუფლებიან კრედიტორად სხვა კრედიტორებთან მიმართებაში². ჩემის აზრით, ასეთი მიდგომა არასწორია. ჩვეულებრივი სესხის კრედიტორის მოთხოვნა საგაკოტრებო წარმოებაში წარმოადგენს საგაკოტრებო მოთხოვნას და იგი სხვა მოთხოვნებთან ერთად თანაბრად განიხილება. ასევე თანაბრად უნდა იქნას განხილული პარტნიორი—გამსესხებლის მოთხოვნაც და არ უნდა მოხდეს

¹ GmbHG, §30

² იხ. ამასთან დაკავშირებით Bruno Kruse, Kapitalersetzende Gesellschafterdarlehen in der Krise der GmbH: eine konkurs-und konkursstrafrechtliche Untersuchung, 1987, გვ. 6 ff

სხვა კრედიტორებთან შედარებით მისი რანგში და უფლებებში დამდაბლება თუნდაც იმის გამო, რომ იგი ამავე საზოგადოების პარტნიორია. ამ დროს არსებითია, რომ პარტნიორის მიერ სესხის მიცემა არ დაემთხვეს საზოგადოების კრიზისის პერიოდს. ამასთან, აქ გასათვალისწინებელია სუბიექტური მომენტიც, კერძოდ, ის, თუ სესხის მიცემის დროს რამდენად შეეძლო პარტნიორს ამოეცნო საზოგადოების კრიზისი და როგორ შეეძლო მას ემოქმედა.

შეიძლება ითქვას, რომ შპს-ის ეკონომიკური კრიზისი განაპირობებს პარტნიორის მიერ საზოგადოებისათვის მიცემული სესხის სამართლებრივ შეფასებას. კერძოდ, თუ სესხი გაცემულია ეკონომიკური კრიზისის დადგომამდე, მაშინ იგი არ შეიძლება დაექვემდებაროს რაიმე შეზღუდვას და შეზღუდვის გარეშე შეიძლება დაუბრუნდეს გამსესხებელ პარტნიორს¹. პარტნიორი, მიუხედავად საზოგადოებასთან მისი პარტნიორული დამოკიდებულებისა, განიხილება ჩვეულებრივ კრედიტორად. განსხვავებული სიტუაცია გვაქვს მაშინ, როდესაც პარტნიორი ფულადი სახსრებით აღჭურავს შპს-ას მისი ეკონომიკური კრიზისის დროს, აგრეთვე იმ პერიოდში, როდესაც შპს-ის ქონებაზე გახსნილია გაკოტრების წარმოება. ასეთ დროს პარტნიორის მიერ საზოგადოებისათვის მიცემული ნებისმიერი ფულადი სახსრები იქცევა შპს-ის პასუხსაგებ კაპიტალად, რომელიც წარიმართება საზოგადოების კრედიტორების დასაკმაყოფილებლად, ხოლო პარტნიორს მოესპობა უფლება, მოითხოვოს მიცემული სახსრების უკან დაბრუნება. პარტნიორის მიერ საზოგადოებისათვის მიცემული ფულადი სახსრები კაპიტალური საზოგადოებების სამართლის კატეგორიაა (კაპიტალშემცველი სესხი) და მაქსიმალურად შორდება სამოქალაქო-სამართლებრივ სივრცეს (ვალდებულებით-სამართლებრივი სესხი).

მაშასადამე, შპს-ის პარტნიორის კაპიტალშემცველი სესხის

¹ Insolvenzrechts-Handbuch / von Hans Arnold... Hrsg. von Peter Gottwald, 1990, §82, Rdn. 14, გვ. 786

ჩართვა შპს-ის პასუხსაგებ კაპიტალში, სრულად გამორიცხავს პარტნიორს შპს-ის გაკოტრების წარმოებიდან როგორც გაკოტრების კრედიტორს. მას გაკოტრების წარმოებაში არ შეუძლია წარადგინოს თავისი მოთხოვნა კაპიტალშემცვლელი სესხის უკან დაბრუნებასთან დაკავშირებით, და შესაბამისად, ასეთი მოთხოვნა არ განიხილება საგაკოტრებო მოთხოვნად. ხოლო თუკი პარტნიორის კაპიტალშემცვლელი სესხი მთლიანად ან ნაწილობრივ მაინც იქნა პარტნიორისთვის უკან დაბრუნებული გაკოტრების წარმოების გახსნამდე ერთი წლის განმავლობაში, გაკოტრების მმართველს შეუძლია შეეცილოს ამ უკან დაბრუნებას და მიაღწიოს გაკოტრების მასაში სესხის თანხის უკან დაბრუნებას¹. პარტნიორს მხოლოდ მაშინ შეუძლია მიიღოს დაკმაყოფილება თავისი სესხის გამო, თუკი გაკოტრების წარმოების დამთავრების შემდეგ ღარჩება რაიმე გასანაწილებელი ქონებიდან, რაც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ნაკლებად მოსალოდნელია.

4.

როდესაც ადგილი აქვს შპს-ის გაკოტრებას, ამ დროს გადამწყვეტია იმის ცოდნა, თუ რა ზეგავლენას ახდენს მისი გაკოტრება თავისი წევრის — პარტნიორის სამართლებრივ მდგომარეობაზე. შესაბამისად, საინტერესოა იმის გარკვევა, თუ რა სამართლებრივი შედეგები დგება შპს-თვის, როდესაც გაკოტრების წარმოება იხსნება მისი პარტნიორის ქონებაზე და რა გავლენას ახდენს იგი თავად შპს-აზე.

თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ შპს-ის პარტნიორის გაკოტრებით არ დგება არავითარი სამართლებრივი შედეგი საზოგადოების მიმართ. იგი არ ახდენს აგრეთვე ზეგავლენას შპს-ის სამართლებრივ და ფაქტობრივ მდგომარეობაზე. შპს-ის პარტნიორის გაკოტრება არ იწვევს, მაგალითად, საზოგადოების გაუქმებას.

თავისი წევრის გაკოტრებით საზოგადოება უქმდება მხოლოდ

¹ GmbHG, §32a, წინადად. 2.

მაშინ, თუ საქმე ეხება, მაგალითად, გერმანულ პიროვნულ საზოგადოებებს — ღია საუაჭრო საზოგადოებასა (OHG) და კომანდიტურ საზოგადოებას (KG). გერმანული საუაჭრო კოდექსის (HGB) მიხედვით, ღია საუაჭრო საზოგადოების პარტნიორის ან კომანდიტური საზოგადოების კომანდიტის გაკოტრება წარმოადგენს საზოგადოების გაუქმების ერთ-ერთ კანონისმიერ საფუძველს¹. თუმცა ასეთ შემთხვევაში პიროვნული საზოგადოების არსებობის გაგრძელება შეიძლება უზრუნველყოფილ იქნას ე.წ. საზოგადოების გაგრძელების დათქმით (Fortsetzungsklausel)². ამ ნორმის თანახმად, გაკოტრების შემთხვევაში პარტნიორი (კომანდიტი) გადის საზოგადოებიდან, ხოლო საზოგადოება გაგრძელდება სხვა დარჩენილ წევრებს შორის³.

ქართულმა სამეწარმეო სამართალმა, გერმანული ანალოგიური სამართალწესრიგისაგან განსხვავებით, გამორიცხა პიროვნული საზოგადოებების (სოლიდარული პასუხისმგებლობისა და კომანდიტური საზოგადოებების) გაუქმება მისი წევრის (პარტნიორის, კომანდიტის) გაკოტრების გამო. მეწარმეთა კანონში სპს-ის თავში არ არის მითითებული საზოგადოების გაუქმების ისეთი საფუძველი, როგორიცაა პარტნიორის გაკოტრება⁴. სპს-ის პარტნიორის გაკოტრებას მოჰყვება, ჩვეულებრივ, მისი გასვლა საზოგადოებიდან ამ ფაქტის ძალაში შესვლის მომენტიდან⁵. იგივე წესები მოქმედებს კომანდიტური საზოგადოების კომანდიტის მიმართაც⁶.

პიროვნული საზოგადოებებისგან განსხვავებით, კაპიტალური საზოგადოებების სამართლებრივი არსებობა, ანუ ექსისტენცია (existenz), უფრო მყარია და მეტად არის დაცული იმ

¹ HGB 131 Nr.5, § 161 II.

² HGB § 138.

³ K. Schmidt, Gesellschaftsrecht, 2., völlig neu bearb. und erw. Aufl. - Köln; Berlin; Bonn; München, 1991, გვ. 1251.

⁴ „მეწარმეთა შესახებ“ კანონი, მუხლი 28.

⁵ „მეწარმეთა შესახებ“ კანონი, მუხლი 31.1.

⁶ „მეწარმეთა შესახებ“ კანონი, მუხლი 34.2.

ცელილებებისაგან, რაც შეიძლება განვითარდეს პარტნიორის სამართლებრივი ან ეკონომიკური სტატუსის მიმართ შესაბამისად, ასეთი ცელილებები არ აისახება კაპიტალური საზოგადოების ექსისტენცზე. ამრიგად, შპს-ის პარტნიორის გაკოტრებამ არ შეიძლება გამოიწვიოს საზოგადოების გაუქმება. ერთადერთი მიზეზი შპს-ის გაკოტრებისა, შეიძლება იყოს თვითონ შპს, კერძოდ, მისი მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა. შპს-ის გერმანული კანონი პირდაპირ მიუთითებს, რომ საზოგადოების ქონებაზე გაკოტრების წარმოების გახსნა წარმოადგენს მისი გაუქმების ერთ-ერთ საფუძველს¹.

ქართული სამეწარმეო კანონი, რომელშიც ჩართულია აგრეთვე შპს-ის სამართალი, გერმანული სამართალწესრიგისაგან განსხვავებით, არ იძლევა შპს-ის გაუქმების საფუძველებს. ხოლო ის, რომ გაკოტრების წარმოების გახსნა წარმოადგენს შპს-ის გაუქმების ერთ-ერთ საფუძველს, გამომდინარეობს (თუმცა არაპირდაპირ) უშუალოდ გაკოტრების კანონიდან². გაკოტრების ქართული კანონით, მარეგისტრირებელ უწყებებს მოეთხოვებათ, რომ გაკოტრების წარმოების გახსნა შეიტანონ შესაბამის რეესტრში³. ეს წესი ეხებათ სარეგისტრაციო სასამართლოებსაც, რომლებმაც შპს-ის გაკოტრების შესახებ აღნიშვნა უნდა გააკეთონ სამეწარმეო რეესტრში. ამ აღნიშვნით, მარეგისტრირებელი სასამართლო „მონიშნავს“ გაკოტრებულ შპს-ას და გაკოტრების წარმოების დამთავრებისთანავე მოახდენს მისი ლიკვიდაციის რეგისტრაციას, ანუ ამოშლის მას რეესტრიდან⁴. მართალია, კანონი არ ხმარობს სიტყვებს „რეესტრიდან ამოშლას“, მაგრამ ამ სამართლებრივ შედეგს გამოხატავს სხვა სიტყვებით — „საზოგადოების ლიკვიდა-

¹ GmbHHG §60, აბზაცი 1, №4.

² როინ მიგრიაული, სამეწარმეო საზოგადოება: გაუქმება, ლიკვიდაცია, ამოშლა (შედარებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან), ჟურნალი „საქართველოს ნოტარიატი“, 2002წ. №1 (5).

³ „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონი, მუხლი 34.2.

⁴ „მეწარმეთა შესახებ“ კანონი, მუხლი 5.7.

ციის რეგისტრაცია“.

შპს-ის რეესტრიდან ამოშლისათვის არსებითია, რომ გაკოტრების საქმის წარმოება მის ქონებაზე უკვე დასრულებული იყოს და მასის განაწილების შემდეგ აღარ იყოს დარჩენილი არაფერია ქონება. სამწუხაროდ, მეწარმეთა კანონის 5.7 მუხლს აკლია სრულყოფა და იურიდიული გამართულობა. ამან კი შეიძლება ბევრი გაუგებრობა შექმნას პრაქტიკაში. კერძოდ, ამ მუხლიდან ისე ჩანს, თითქოს გაკოტრების წარმოების გახსნა არის ლიკვიდაციის რეგისტრაციის, ანუ რეესტრიდან ამოშლის საფუძველი. ასეთი განმარტება უკვე მიეცა მას ლიტერატურაში¹. გაკოტრების წარმოების გახსნა არ შეიძლება გახდეს საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლის საფუძველი, არამედ იგი არის მხოლოდ მისი გაუქმების საფუძველი. გაუქმებას კი აუცილებლად უნდა მოჰყვეს ლიკვიდაცია. ხოლო თუ ლიკვიდაციის დასრულების შემდეგ საზოგადოებას აღარ დარჩება რაიმე ქონება, მაშინ მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა ამოიშალოს იგი რეესტრიდან. ასეთივე მდგომარეობაა გაკოტრების შემთხვევაშიც. საზოგადოება შეიძლება ამოიშალოს რეესტრიდან არა უბრალოდ „გაკოტრების შემთხვევაში“ (როგორც ეს მითითებულია 5.7 მუხლში), არამედ „გაკოტრების წარმოების დასრულების შემთხვევაში“ (Abschluss des Konkursverfahrens)².

თავის მხრივ, „გაკოტრების წარმოების დასრულება“ შეიძლება გამოვიდეს სამეწარმეო საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლის წინაპირობად, მაგრამ არა სავალდებულო პირობად. გაკოტრების დასრულების შემდეგ თეორიულად არსებობს სულ მცირე შანსი იმისა, რომ სამეწარმეო საზოგადოებას შეიძლება დარჩეს რაიმე ქონება და საქმე მის ამოშლამდე არ მივიდეს.

¹ შტრ. ლ. ჭანტურია, თ. ნინიძე, მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარები, მე-2 გამოც., გვ. 87. იგივე სახის განმარტება მიეცა ამ მუხლს ამავე კომენტარის მე-3 გამოცემაში, გვ. 87.

² ასე იყო მეწარმეთა შესახებ კანონპროექტის გერმანულ ვარიანტში. სამწუხაროდ, თარგმნის დროს დაშვებულმა შეცდომამ სულ სხვაგვარი შინაარსობრივი დატვირთვა მისცა აღნიშნულ მუხლს.

პარტნიორის გაკოტრება არც მაშინ ახდენს ზეგავლენას შპს-ის ექსისტენცზე, თუ ამ პირის ქონებაზე მანამდე იყო გაკოტრების წარმოება გახსნილი, ვიდრე შპს სამართლებრივად წარმოიშობოდა, ანუ ჩაიწერებოდა სამეწარმეო რეესტრში, ხოლო მოცემული პირი კი შეიძენდა პარტნიორის სტატუსს.

თუორიულად არ არის გამორიცხული, რომ შპს-ის გაკოტრება და მისი პარტნიორის გაკოტრება ერთდროულად მიმდინარეობდეს. შპს-ის პარტნიორი დამოუკიდებლად ისეთივე გაკოტრებაუნარიანია, როგორც თვითონ შპს. შესაბამისად, პარტნიორის პირადი კრედიტორები დაკმაყოფილებიან მხოლოდ მისი პირადი ქონებით. ამიტომ შპს-ის გაკოტრებისას საქმის წარმოება ხორციელდება შპს-ის ქონებაზე, ხოლო პარტნიორის გაკოტრებისას — პარტნიორის პირად ქონებაზე. შპს-ის გაკოტრებისაგან განსასხვავებულად, მისი პარტნიორის გაკოტრებას გერმანულ ლიტერატურასა და მართლმსაჯულებაში განსაკუთრებულ (სპეციალურ ან კერძო) გაკოტრებას უწოდებენ (Sonderkonkurs). რადგანაც „სპეციალური გაკოტრება“ მიმდინარეობს მხოლოდ პარტნიორის ქონებაზე, ამიტომ დაუშვებელია, რომ შპს-ის გაკოტრებისას პარტნიორის პირადი ქონება მოზიდული იქნას საზოგადოების გაკოტრების მასაში და რეალიზებული იქნას შპს-ის გაკოტრების კრედიტორების სასარგებლოდ. შპს და მისი პარტნიორი სამართლის დამოუკიდებელი სუბიექტები არიან, ამასთან, მათ გააჩნიათ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი ქონება. შესაბამისად, დაუშვებელია, რომ შპს-ის ქონება და მისი პარტნიორის ქონება, რომელიმე მათგანის გაკოტრების შემთხვევაში, ლიკვიდირებული იქნას გაკოტრების ერთ წარმოებაში. ორი სხვადასხვა კერძო ქონება არ ქმნის ერთიან პასუხსაგებ გაკოტრების მასას. როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, შპს-ის ქონებაზე გაკოტრების წარმოების შემთხვევაში საზოგადოების პასუხსაგებ გაკოტრების მასაში ჩაირთვება არა მისი პარტნიორის კერძო ქონება, არამედ მხოლოდ შესატანები, რომლებიც სრულად შეტანის შემდეგ მიეკუთვნებოდა

საზოგადოების ქონებას და იქცეოდა მის საკუთრებად.

მსგავს სამართლებროვ მოწესრიგებას აქვს ადგილი იმ შემთხვევაშიც, თუ შპს-ს ჰყავს ერთადერთი ან გაბატონებული პარტნიორი. ასეთი შპს-ის არსებობას არაფერი ემუქრება მისი პარტნიორის გაკოტრების შემთხვევაშიც, ისევე როგორც პარტნიორისათვის არავითარი სამართლებროვი შედეგები არ მოჰყვება შპს-ის გაკოტრებისას.

უზრუნველყოფილი კრედიტორები გაკოტრების წარმოების გახსნის შედეგად

*წაკითხულია ბრემენის (გერმანია) უნივერსიტეტის
მიერ ორგანიზებულ კონფერენციაზე „ხელშეკრულების
უზრუნველყოფისა და სახელშეკრულებო სამართლის
პრობლემები კავკასიისა და ცენტრალური აზიის
ქვეყნებში“ და გამოქვეყნებულია ბრემენის უნივერსი-
ტეტის საკონფერენციო მასალებში*

ბრემენი, 2008 წ. აპრილი

1. შესავალი
2. უზრუნველყოფილი კრედიტორი სამართლებრივი
მდგომარეობა
3. უზრუნველყოფილი საგნები
4. უზრუნველყოფილი კრედიტორის განცალკევებით
დაკმაყოფილება
5. უზრუნველყოფილი კრედიტორის დაკმაყოფილების
მოცულობა
6. უზრუნველყოფილი საგნის გაყიდვა

1. შესავალი

ბოლო 10 წლის განმავლობაში გაკოტრების წარმოების სა-
კითხები საქართველოში 2 კანონით წესრიგდება. პირველი კა-
ნონი („გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“), რომელიც
გერმანელი ექსპერტების აქტიური მონაწილეობით იქნა 1996 წ.

მიღებული, ამოქმედდა 1997 წ. 1 იანვრიდან, ხოლო მე-2 კანონი („გადახდისუნარიობის საკმის წარმოების შესახებ“), რომელმაც შეცვალა წინა კანონი, — 2007 წ. 15 აგვისტოდან. უნდა ითქვას, რომ ჩემი სიმპათია აშკარად პირველი კანონისაკენ იხრება, რომელსაც საფუძვლად დაედო გერმანული სამართალი და რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა საქართველოში გაკოტრების სამართლის მეცნიერების განვითარებასა და უხვი საგაკოტრებო პრაქტიკის შექმნას.

დღეს საქართველოში ისეთი სამართლებრივი სიტუაციაა შეიქმნა, რომ ორივე კანონი დროში ერთმანეთის გვერდით არსებობენ. პირველი კანონით გახსნილი გაკოტრების წარმოებები უნდა დასრულდეს ამ კანონის პროცედურებით, ხოლო 2007 წ. 15 აგვისტოს შემდეგ დაწყებული ყველა წარმოება უნდა განხორციელდეს ახალი კანონის საფუძველზე. არც გაკოტრების მოსამართლეები არიან კარგ სიტუაციაში, ვინაიდან მათ თეორიული მომზადება გაიარეს და პრაქტიკული გამოცდილება შეიძინეს პირველი კანონის მიხედვით. ხოლო მეორე კანონი აშკარად არის დაშორებული გაკოტრების სამართლის აღიარებულ სტანდარტებს, რაც აფერხებს გაკოტრების პრაქტიკასა და მის წინსვლას.

სამოქალაქო სამართლის გვერდით გაკოტრების სამართალი არის ერთ-ერთი დარგი, რომელიც განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს უზრუნველყოფილ მოთხოვნებს და ამ მოთხოვნების მფლობელ კრედიტორებს. და ეს იმ ვითარებაში, რომ ხშირ შემთხვევაში გაკოტრების სამართლის მოწესრიგების ყურადღების ქვეშ ძრითადში ვალაუვალი მოვალე გვევლინება. მიუხედავად გაკოტრების წარმოებაში მონაწილე კრედიტორთა ნაირსახეობისა და სიმრავლისა, გაკოტრების წარმოებაში უზრუნველყოფილ კრედიტორებს მაინც გამორჩეული ადგილი უკავიათ და მნიშვნელოვანი პრივილეგიები გააჩნიათ

2. უზრუნველყოფილი კრედიტორის სამართლებრივი მდგომარეობა

1996წ. კანონით უზრუნველყოფილ კრედიტორს ცალკე მუხლი ეთმობა და იგი „გირაუვნობის უფლების მქონე მესამე პირად“ არის მოხსენიებული¹. მის დასახასიათებლად არსებითია, რომ მას ვალაუვალი მოვალის საგანი უნდა ეკუთვნოდეს უზრუნველყოფის მიზნით ან იგი გირაუვნობით უნდა იყოს დატვირთული. გაკოტრების ქართული სამართალი უზრუნველყოფილ კრედიტორს უწოდებს იმ პირს, რომლის მოთხოვნაც გაკოტრების წარმოებაში უზრუნველყოფილია ვალაუვალი მოვალის ქონებით². ინზოლენცის გერმანულ სამართალთან თუ შევადარებთ, ქართული გაკოტრების სამართლის ეს სუბიექტი უთანაბრდება განცალკევებულად დაკმაყოფილებაზე უფლებამოსილ პირს (Absonderungsberechtigter).

2007 წ. კანონი უზრუნველყოფილი კრედიტორის ცნებას იძლევა ტერმინთა განმარტებების რეესტრში და ასეთად მოიხსენიებს ისეთ კრედიტორს, რომლის მოთხოვნაც უზრუნველყოფილია იპოთეკით, გირაუვნობით ან საგადასახადო კოდექსით დადგენილი ვალდებულების უზრუნველყოფის სხვა საშუალებებით³. უცნაურია, მაგრამ 2007 წ. კანონი უზრუნველყოფილ კრედიტორად მიიჩნევს აგრეთვე „ახალ კრედიტორს“, რომელიც განიმარტება ისეთ კრედიტორად, რომელიც წარმოებაში ჩნდება მხოლოდ მას შემდეგ, რაც გადახდისუუნარობის შესახებ განცხადება განჩინებით წარმოებაში იქნება მიღებული⁴. თანამედროვე გაკოტრების სამართლის მიხედვით ახალ კრედიტორად უნდა მივიჩნიოთ მასის კრედიტორი, რომლის მოთხოვნაც, ჩეულებრივ, გაკოტრების წარმოების გახსნის შემდეგ წარმოიშობა. აქ გასაგები ხდება 2007 წ. კანონის ავტორთა

¹ ბაძაძე, მუხლი 20, აბზ. 2.

² როინ მიგრაიული, შესავალი გაკოტრების სამართალში, მე-2 გამოც., გვ. 90.

³ ბაძაძე, მუხლი 3 „ლ“.

⁴ ბაძაძე, მუხლი 3 „კ“.

მისწრაფება, რომ წარმოებამდე არსებული და წარმოების შემდგომ წარმოშობილი კრედიტორები ერთი ნიშნით გააერთიანონ, და ეს გამაერთიანებელი ნიშანია ის, რომ მათი მოთხოვნები იპოთეკით ან გირაუნობით არის უზრუნველყოფილი.

გაკოტრების სამართლისათვის ნიშანდობლივია, რომ უზრუნველყოფილი კრედიტორი გაკოტრების კრედიტორებისაგან განცალკევებულად კმაყოფილდება (*abgesonderte Befriedigung*). უზრუნველყოფილი კრედიტორი, ამასთან, იმ საგნიდან კმაყოფილდება, რომლითაც მისი მოთხოვნაა უზრუნველყოფილი. ზოგადად, ვისაც უზრუნველყოფილი უფლება აქვს მოვალის კუთვნილ ნივთზე, ამ ნივთს კი არ მიიღებს, არამედ — მასში განსახიერებულ ღირებულებას (უზრუნველყოფილი მოთხოვნის ოდენობამდე)¹. შესაბამისად, უზრუნველყოფილი კრედიტორის მოთხოვნა უპირისპირდება საკუთრების კრედიტორის მოთხოვნას, რომელიც მიმართულია მასიდან მისი კუთვნილი ნივთის გამოცალკევებაზე (*Aussonderung*) და მისთვის გადაცემაზე. ხოლო მოვალის გაკოტრებაში უზრუნველყოფილ კრედიტორს არ შეუძლია მოითხოვოს უზრუნველყოფილი საგნის მასიდან გამოცალკევება — იგი როგორც ასეთი მასას მიეკუთვნება. ასეთ კრედიტორს შეუძლია მხოლოდ მოითხოვოს, რომ უზრუნველყოფილი ნივთიდან ყველა კრედიტორზე ადრე დაკმაყოფილდეს, ანუ რეალიზაციიდან ამონაგები გამოყენებული იქნას მისი უზრუნველყოფილი მოთხოვნის დასაფარად. თუკი რაიმე დარჩა ამონაგებიდან, იგი შევა საელდებულო მასაში და მოხმარდება გაკოტრების კრედიტორების დაკმაყოფილებას².

უზრუნველყოფილი კრედიტორის უფლებები იმითაა გარანტირებული სხვა კრედიტორებთან, მათ შორის გაკოტრებისა და საკუთრების კრედიტორებთან შედარებით, რომ მისი მოთხოვნა უზრუნველყოფილია დატვირთული ქონებით, რომლის რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგებით იგი უპირატესად დაკ-

¹ Bork, S. 133, Rdn. 246.

² Bork, S. 133, Rdn. 246.

მაყოფილდება¹. ამასთან, რაც მთავარია, და გაკოტრების წარმოებისათვის ასევე ნიშანდობლივია, დატვირთული ქონება ყოველთვის სახეზეა და მხოლოდ იშვიათ შემთხვევაში შეიძლება დახედვს კრედიტორს იგი რეალიზებული.

3. უზრუნველყოფილი საგნები

1996 წ. გაკოტრების კანონი პირდაპირ არ აღნიშნავს, რომ უზრუნველყოფილი საგანი შეიძლება იყოს როგორც უძრავი, ისე მოძრავი ქონება. იგი საუბრობს ისეთ საგანზე, რომელიც მესამე პირს ეკუთვნის უზრუნველყოფის მიზნით ან რომელიც გირავნობის უფლებით არის დატვირთული². ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, მოძრავი ნივთი მოიაზრება. უძრავი ნივთის გაგება ჩართულია სიტყვათა წყობაში (in dem Wortlaut) „უზრუნველყოფის მიზნით მიკუთვნებული ქონება“. „უზრუნველყოფის მიზნით ქონების მიკუთვნება“ არ უნდა გავიგოთ, როგორც უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების არსებობა, არამედ მესამე პირისათვის უზრუნველყოფილი უფლების მინიჭება, ანუ მისთვის ასეთი უფლების „მიკუთვნება“.

მართალია, 1996 წ. კანონმა პირდაპირ არ მიუთითა უძრავ და მოძრავ ქონებაზე, როგორც უზრუნველყოფილ საგნებზე, რითაც მან მეტი ასპარეზი დატოვა მეცნიერული კვლევებისათვის და თეორიული მსჯელობებისათვის, სამაგიეროდ, 2007 წ. კანონი ტერმინთა რეესტრში ცალკე ახასიათებს ქონებას, რომელიც „მოთხოვნის უზრუნველსაყოფად არის მიღებული“³. ხოლო ასეთი ქონება დახასიათებულია როგორც (ა) იპოთეკით ან გირავნობით დატვირთული ქონება, (ბ) სასამართლოს მიერ დაყადაღებული ქონება და აგრეთვე (გ) საგადასახადო კოდექსის საფუძველზე

¹ მიგრიული, შესუალი, მე-2 გამოც., გვ. 92-93.

² ბაძკა, მუხლი 20, აბზ. 2, წინად. 1.

³ ბაძკა, მუხლი 3 „ზ“.

წარმოშობილი უზრუნველყოფით მიღებული ქონება“. როგორც ეხედუთ 2007წ. კანონმა გააფართოვა უზრუნველყოფილი საგნების წრე და ასეთად აგრეთვე სასამართლოს მიერ დაყადაღებული ქონებაც მიიჩნია.

4. უზრუნველყოფილი კრედიტორის განცალკევებით დაკმაყოფილება

გაკოტრების სამართალში უზრუნველყოფილი კრედიტორის უპირატესობა იმით არის გამოკვეთილი (geprägt), რომ იგი სხვა კრედიტორებთან შედარებით განცალკევებით დაკმაყოფილდება. განცალკევებით დაკმაყოფილებაში იგულისხმება ის, რომ უზრუნველყოფილი საგანი განცალკევებით უნდა იქნას რეალიზებული და ამონაგები მიეცეს კრედიტორს მისი უზრუნველყოფილი მოთხოვნის ოდენობამდე. მსგავსი გაგება არსებობს გერმანულ სამართალშიც.

როგორც წესი, უზრუნველყოფილი კრედიტორის განცალკევებით დაკმაყოფილება არ ხდება მასის განაწილების წარმოებაში. ამ განაწილების წარმოებაში მხოლოდ გაკოტრების კრედიტორები მონაწილეობენ და მასში უზრუნველყოფილ კრედიტორს არაფერი ესაქმება¹. გაკოტრების წარმოების გარეთ დაკმაყოფილებას ის უპირატესობა გააჩნია, რომ უზრუნველყოფილი კრედიტორის უზრუნველყოფილ უფლებას საფრთხე არ ემუქრება არც გაკოტრების ცალკეული კრედიტორის და არც კრედიტორთა ერთობლიობის მხრიდან. უზრუნველყოფილი კრედიტორის უფლება იმიტაც არის უზრუნველყოფილი, რომ მისი მოთხოვნა არ ექვემდებარება ქვოტურ დაკმაყოფილებას.

1996 წ. გაკოტრების კანონი მკაფიოდ არ მიუთითებს უზრუნველყოფილი კრედიტორის განცალკევებით დაკმაყოფილებაზე, როგორც ეს, მაგალითად, პირდაპირ არის აღნიშნული ინზოლვენციის

¹ შდრ. როინ მიგრიაული, შესავალი, მე-2 გამოც., გვ. 131-134.

გერმანულ სამართალში¹. თუმცა, 1996წ. გაკოტრების კანონის არსი და მის საფუძველზე განვითარებული სასამართლო პრაქტიკა არ უშვებს, რომ უზრუნველყოფილმა კრედიტორმა გაკოტრების კრედიტორებთან ერთად განაწილების წარმოებაში მიიღოს მონაწილეობა. 1996წ. გაკოტრების კანონი გაკოტრების ტაბულის გარეთ ტოვებს მას და უფრო მეტიც, უზრუნველყოფილ კრედიტორს, გაკოტრების კრედიტორებთან შედარებით, რანგით უპირატეს კრედიტორადაც მიიჩნევს.

განსხვავებულ მოწესრიგებას გვათავაზობს 2007 წ. გადახდისუუნარობის კანონი. იგი უხვევს ამ არსებითი პრინციპიდან და განაწილების წარმოებაში უზრუნველყოფილ კრედიტორს, სხვა კრედიტორებთან ერთად, ერთ-ერთ მონაწილედ წარმოგვიდგენს, ისე რომ, მას კრედიტორთა დაკმაყოფილების ტაბულაში ერთ-ერთ რიგს (მე-4 რიგი) მიუჩენს². ამიტომ უცნაურია 41-ე მუხლში უზრუნველყოფილი კრედიტორის განცალკევებით დაკმაყოფილების შემოთავაზება.

5. უზრუნველყოფილი კრედიტორის დაკმაყოფილების მოცულობა

უზრუნველყოფილი კრედიტორის დაკმაყოფილება ხდება რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგებით საქართველოში დღეს მოქმედი ორთე კანონი განსხვავებით აწესრიგებს ამონაგების განაწილების წესს. 1996წ. კანონის მიხედვით ნივთის გაყიდვიდან მიღებული ამონაგებით, თუ იგი საკმარისია, უზრუნველყოფილი კრედიტორის მოთხოვნა დაკმაყოფილდება არაუმეტეს 3/4-ის ოდენობით, ხოლო დანარჩენი თანხა (1/4), რომელსაც კანონი „პროცესის შენატანად“ მოიხსენიებს, წარიმართება რეალიზაციისა და გაკოტრების წარმოების ხარჯების დასაფარავად. თუმცა კანონი არ განმარტავს, თუ რისთვის არის საკმარისი ამონაგები —

¹ InsO §49.

² ბადაძე, მუხლი 40

უზრუნველყოფილი კრედიტორის მოთხოვნის მთლიანი ოდენობით, თუ მისი 3/4-ით დასაკმაყოფილებლად. 1996წ. კანონი დუმს ასევე ისეთ შემთხვევაზე, როდესაც ნიუთის გაყიდვიდან მიღებული ამონაგები მეტია ან არ არის საკმარისი უზრუნველყოფილი კრედიტორის მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად. ამ დუმილმა ბიძგი მისცა იურიდიულ ლიტერატურაში იმ მოსაზრების განვითარებას, რომ ნიუთის უზრუნველყოფილი კრედიტორის მოთხოვნაზე მეტად გაყიდვის შემთხვევაში იგი მაინც იგივე მოცულობით — 3/4-ით დაკმაყოფილდება, ხოლო ნიუთის მოთხოვნაზე ნაკლებად გაყიდვის შემთხვევაში უზრუნველყოფილი კრედიტორი მიიღებს მთლიან ამონაგებს, ხოლო დარჩენილ მოთხოვნას განაცხადებს როგორც საგაკოტრებო მოთხოვნას¹.

2007წ. კანონი ცალკე მუხლად გამოყოფს უზრუნველყოფილი კრედიტორების დაკმაყოფილების წესს². ამ წესის მიხედვით, თუკი აუქციონზე გაყიდული დატვირთული საგნის ამონაგები უზრუნველყოფილი კრედიტორის მოთხოვნაზე მეტია, იგი დაკმაყოფილდება სრულად, თავისი მოთხოვნის მოცულობით, ხოლო ნაშთი წარიმართება დანარჩენ კრედიტორთა დასაკმაყოფილებლად. ხოლო თუკი აუქციონზე გაყიდული დატვირთული საგნის ამონაგები უზრუნველყოფილი კრედიტორის მოთხოვნაზე ნაკლებია, მაშინ უზრუნველყოფილი კრედიტორი დაკმაყოფილდება მხოლოდ ამონაგები თანხით, ხოლო დარჩენილი ეალი ჩაითვლება არაუზრუნველყოფილ მოთხოვნად. ასეთი მოთხოვნა კი კრედიტორთა დაკმაყოფილების ტაბულის ერთ-ერთ ბოლო რიგში განთავსდება.

6. უზრუნველყოფილი საგნის გაყიდვა

1996 წ. და 2007 წ. კანონები უზრუნველყოფილი საგნის გაყიდვას მხოლოდ გაკოტრების მმართველის უშუალო ფუნქციად

¹ როინ მიგრაული, შესავალი, მე-2 გამოც., გვ. 94-95.

² ბადაძე, მუხლი 41.

მიიჩნევს, განსხვავებით გერმანული სამართლისაგან, რომლის მიხედვითაც დატვირთული ნივთის რეალიზაციის უფლება თანაბრად გააჩნია როგორც ინზოლვენციის მმართველს¹, ისე — თავად უზრუნველყოფილ კრედიტორს². თუკი უზრუნველყოფილი კრედიტორი გადაწყვეტს დატვირთული საგნის რეალიზაციას, მაშინ მას შეუძლია მოითხოვოს, ინზოლვენციის მმართველის მფლობელობაში მყოფი საგნის მისთვის გადაცემა.

გაკოტრების ქართული სამართალი იცნობს დატვირთული საგნის რეალიზაციის მხოლოდ ერთადერთ ფორმას — გაყიდვას³. 1996 წ. კანონით საგნის გაყიდვა შესაძლებელია როგორც აუქციონზე, ისე აუქციონის გარეშე. უზრუნველყოფილი საგნის მხოლოდ აუქციონზე გაყიდვას ადგენს 2007 წ. გადახდისუნარობის კანონი⁴.

1996 წ. გაკოტრების კანონი უფრო მეტად აქცენტს აკეთებს გაკოტრების მმართველის უფლებაზე, გაყიდოს ან არ გაყიდოს უზრუნველყოფილი საგანი. დატვირთულ საგნის გაყიდვის შედეგებზე, რომელიც დადგენილია კანონში, ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ, მაგრამ კანონი ღუმს ისეთ შემთხვევაზე, თუკი გაკოტრების მმართველი დროებით თავს შეიკავებს საგნის გაყიდვისაგან. შეუძლია თუ არა მას ასეთ შემთხვევაში სხვაგვარად გამოიყენოს უზრუნველყოფილი საგანი, მაგალითად, გასცეს იჯარით და ა.შ.

გერმანული სამართალი აქაც დეტალურია და გარკვეულ თავისებურებებს გვთავაზობს ცალკე უძრავი და ცალკე — მოძრავი ქონების მიმართ. მაგალითად, უძრავი ქონების შემთხვევაში მითითებულია რეალიზაციის ორ ფორმაზე: იძულებით აუქციონსა (Zwangsversteigerung) ან საგნის იძულებით მართვაზე (Zwangsverwaltung)⁵.

¹ InsO, §165

² InsO, §49

³ გაფაპ, მუხლი 20, აბზ. 2, წინაღ. 1, ასევე ბადაპა, მუხლი 41

⁴ ბადაპა, მუხლი 41

⁵ InsO §§49, 165

გადახდისუუნარობის ახალი კანონის შუქ-ჩრდილები

გამოქვეყნებულია ჟურნალში
„ბიზნესი და კანონმდებლობა“
2009 წ. ოქტომბერი

სამართლის ახალი დარგის ან ინსტიტუტის შემოღება ქვეყნისთვის და მისი სუბიექტებისთვის მისაღები იმ შემთხვევაში ხდება, თუკი იგი სამართლის აღიარებულ და ძირეულ პრინციპებს ეფუძნება. სწორ სამართლებრივ პრინციპებზე დაფუძნებული სამართლის დარგები და ინსტიტუტები შემდგომში უკვე ადვილად ინერგება პრაქტიკაში. ამის საუკეთესო მაგალითია მე-20 საუკუნის 90-იან წლებში საქართველოში შემოღებული ანდა სამართლის განახლებული ისეთი დარგები, როგორიცაა: სამეწარმეო და კორპორაციული სამართალი, სამოქალაქო სამართალი, ფასიანი ქაღალდების სამართალი, გაკოტრების სამართალი, ადმინისტრაციული სამართალი, სააღსრულებო სამართალი და სხვ.

2007წ. 15 აგვისტოდან საქართველოში ამოქმედდა კანონი „გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“ (გადაკ), რომელიც საქართველოს პარლამენტმა 2007წ. 28 მარტს მიიღო. ახალი კანონის ამოქმედებისთანავე ძალა დაკარგა 1996წ. 25 ივნისს მიღებულმა კანონმა „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“¹. გადახდისუუნარობის ახალმა კანონმა სათავე დაუდო საქართველოში სრულიად ახალი და განსხვავებული სამართლის დარგის — გადახდისუუნარობის სამართლის — შემოღებასა და განვითარებას.

გადახდისუუნარობის სამართლის შემოღებით ქართული სამარ-

¹ შდრ. ბაძაძე, მუხლი 57

თლის სიერციდან გაძევებული იქნა გაკოტრების სამართალი — ეს ერთ-ერთი უძველესი და სამართლის ტრადიციული დარგი, რომელიც სათავეს რომის სამართალში იღებს. გაკოტრების სამართლის გაუქმებით ტრადიციულ უმაღლეს სასწავლებლებში ასევე შეწყდა სამართლის ამ დარგის სწავლება.

რა ამოძრავებს კანონს?!

2007 წ. შემოღებული გადახდისუნარობის სამართალი, თავისი ხელონურობის გამო, ალბათ, ვერ ითავეს კონკრეტული სამართლებრივი ურთიერთობების მოწესრიგების ფუნქციას. გადახდისუნარობის ახალ კანონს ვერც იმის პრეტენზია ექნება, რომ შეასრულოს გაკოტრების სამართლის, ან თუნდაც ვალაუვალობის (იგივე ინზოლვენციის¹) ტრადიციული სამართლის ფუნქციები. გაკოტრების (ინზოლვენციის) სამართალი მოწოდებულია, გადაარჩინოს და ფინანსური სიძნელებიდან გამოიყვანოს ეკონომიკურად მძიმე მდგომარეობაში ჩაყარნილი თითქმის ყველა (!!) მოვალე². ხოლო გადახდისუნარობის ქართული სამართალი შერჩევითი სამართალია. მისთვის საინტერესო არ არის ისეთი მოვალე, რომელსაც არ ჰყავს კრედიტორი არანაკლებ 50 000 ლარის მოთხოვნით, ანდა რომელსაც არ შესწევს უნარი, გადაიხადოს სადეპოზიტო თანხა არანაკლებ 5 000 ლარის ოდენობით. ასეთი მიდგომით გადახდისუნარობის ახალმა სამართალმა მოწესრიგების არეალიდან საერთოდ გამორიცხა მცირე და საშუალო საწარმოები, ხოლო იგი მომხიბვლელი მხოლოდ მსხვილი და დიდი დავალიანების მქონე საწარმოებისათვის აღმოჩნდა. ასეთები კი საქართველოში მხოლოდ

¹ გერმ. *Insolvenzrecht*, ინგლ. *insolvency law*.

² მართალია, ზოგიერთი ქვეყნის გაკოტრების სამართალი ფიზიკურ პირებს არ მიიჩნევს გაკოტრების სუბიექტებად (მაგ. საფრანგეთი), მაგრამ ეკონომიკურად მძიმე მდგომარეობაში ჩაყარნილი მოვალე-მწარმოებლის მიმართ მიდგომა მაინც ერთიანია.

რამდენიმეა¹. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ახალი კანონი მიღებული იქნა მხოლოდ რამდენიმე და ისიც დიდი საგადასახადო დეფიციტის მქონე საწარმოსათვის.

ასეა, ხელოვნურია ახალი კანონის მიზნებიც, რომლებიც პირველსავე მუხლშია გაცხადებული. ესენია: მოვალისა და კრედიტორების ინტერესების თანაბარზომიერი დაცვა, მოვალის ფინანსური სიძნელების გადაჭრა და კრედიტორთა მოთხოვნების დამაკმაყოფილებ². თითქოს კეთილშობილური მიზნებია, მაგრამ თუკი გაუანალიზებთ კანონის სხვა ნორმებსა და მისი მოქმედების ერთ წელზე მეტ პრაქტიკას, სულ სხვა დასკვნამდე მიაღწევს მსხვილი საწარმოების მიმართ აღძრული გადახდისუნარიანობის საქმეები, რომლებიც ახალი კანონის მოქმედების პერიოდში დაიწყო, ვერაფრით შემთხვევაში ვერ უზრუნველყოფენ ვერც მოვალის და ვერც კრედიტორების ინტერესების თანაბარზომიერ დაცვას. ამასთან, აღნიშნულ წარმოებებში უზრუნველყოფილი იქნება (ისიც ნაწილობრივ!) მხოლოდ ერთადერთი მსხვილი კრედიტორის — საგადასახადო ორგანოს, ანუ სახელმწიფოს ინტერესების დაცვა.

საეჭვოა ისიც, რომ ახალი კანონის ფარგლებში შესაძლებელი გახდეს მოვალის ფინანსური სიძნელების გადაჭრა. ეკონომიკურად და ფინანსურად მძიმე მდგომარეობაში ჩაუარდნილი მოვალის გადარჩენის, ანუ რეაბილიტაციის ღონისძიებები დეტალურად იყო გაწერილი „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონში (გაწკა). რეაბილიტაციის გეგმა, რომელიც ამ კანონის თანახმად ან მოვალისა და კრედიტორების ურთიერთშეთანხმების შედეგი იყო, ანდა სამომრიგებლო კრებაზე კრედიტორთა ყველა ჯგუფის მონაწილეობით მტკიცდებოდა³, შეიცავდა ორგანიზაციულ, ტექნი-

¹ მაგალითად, 2007-2008 წლებში დაიწყო გადახდისუნარიანობის საქმის წარმოება სს „ელექტროგაგონშემკეთებელი ქარხნის“, სს „ქუთაისის ავტოქარხნის“, სს „ენერგია XXI“-ის, შპს „საქართველოს ელექტროსისტემის“, სს „ზესტაფონის გ. ნიკოლაძის სახელობის ფეროშენადნობთა ქარხნის“ მიმართ.

² ბაძკა, მუხლი 1.

³ შდრ. ბაძკა, მუხლები 24 და 25².

კურ, ფინანსურ-ეკონომიკურ და რეორგანიზაციულ ღონისძიებებს. სამომრიგებლო კრებაზე კრედიტორთა ხმათა უმრავლესობით შეიძლება დამტკიცებულიყო მოვალის გადარჩენის ისეთი ღონისძიებები, როგორიცაა: მესამე პირისთვის საწარმოს სამართავად გადაცემა, სანაციური საზოგადოების შექმნა, ვალების გადაუდება და სხვ. ყველა ეს ღონისძიება მიმართული იყო, ზოგიერთ შემთხვევაში მოვალის როგორც სამართლის სუბიექტის გადასარჩენად, ხოლო უმრავლეს შემთხვევაში — მოვალის სიცოცხლისუნარიანი საწარმოების საქმიანობის გასაგრძელებლად. ხოლო მოვალის საწარმოების გაგრძელებით შენარჩუნდებოდა არა მხოლოდ სამუშაო ადგილები, არამედ გაგრძელდებოდა ეკონომიკური სიკეთეების შექმნა და საბოლოო ჯამში, საგადასახადო ბრუნვაში დარჩებოდა გადასახადების გადამხდელი სუბიექტი.

გადახდისუუნარობის ახალი კანონით გართულებულია რეაბილიტაციის გეგმის მიღება. იგი შემდეგი პროცედურებისაგან შედგება: ჯერ, კრედიტორებმა უნდა მიიღონ გადაწყვეტილება რეაბილიტაციის გეგმის მომზადებაზე, შემდეგ — რეაბილიტაციის გეგმის მომზადებელმა პირმა კონსულტაციები უნდა გამართოს კრედიტორებთან და მოვალესთან, რეაბილიტაციის გეგმა უნდა განიხილოს და მოიწონოს მომრიგებელმა საბჭომ, შემდეგ — მომრიგებელმა საბჭომ, თავის მხრე, კონსულტაციები უნდა გამართოს კრედიტორებთან, მოვალესთან და რეაბილიტაციის მმართველთან¹, და ბოლოს — მომრიგებელი საბჭოს მიერ მოწონებული რეაბილიტაციის გეგმა უნდა დაამტკიცონ უზრუნველყოფილმა კრედიტორებმა (?!)². რეაბილიტაციის გეგმის მიღების ნებისმიერ ეტაპზე შეიძლება წარმოიშვას უთანხმოება ან მომრიგებელ საბჭოში, ანდა უზრუნველყოფილ კრედიტორებში, რაც დროში კიდევ უფრო გადასწევს რეაბილიტაციის გეგმის მიღებას. ხოლო თუკი რეაბილიტაციის გეგმა მაინც იქნა მიღებული, იგი უნდა აკმაყოფილებდეს გარკვეულ მოთხოვნებს. მაგალითად, გეგმა უნდა შეიცავდეს მოვალის ფინან-

¹ გადკა, მუხლი 46.

² გადკა, მუხლი 47.

სურ სიძნელეებთან დაკავშირებულ ყველა მნიშვნელოვან საკითხს იმის გათვალისწინებით, რომ მისი განხორციელებისას მოვალე დაძლევის გადახდისუუნარობას ან მოსალოდნელ გადახდისუუნარობას¹. მაშასადამე, ახალი კანონით მოვალის ფინანსური სიძნელეების გადაჭრაზე დაფუძნებული რეაბილიტაცია ძირითადად მიმართულია გადახდისუუნარობის საფუძვლების დაძლევისაკენ, რისი მიღწევაც გაბერილი საგადასახადო ვალდებულებებისა და მკაცრი საგადასახადო პოლიტიკის პირობებში პრაქტიკულად შეუძლებელია. რეაბილიტაციის გეგმა შეიძლება ითვალისწინებდეს აგრეთვე მოვალის ვალებისგან სრულად ან ნაწილობრივ გათავისუფლებას². თუმცა, მოვალის ვალებისგან გათავისუფლებაც არ შეიძლება მივიჩნიოთ მნიშვნელოვან სარეაბილიტაციო ღონისძიებად, ვინაიდან იგი არ არის მიმართული მოვალის საწარმოების, როგორც ეკონომიკური სუბიექტების, გადარჩენისკენ. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ღონისძიებაც ნაკლებად განხორციელებადია, ვინაიდან იგი ყველა კრედიტორის თანხმობით უნდა იყოს მოწონებული. რამდენიმე ათასი ან თუნდაც ასეული კრედიტორის არსებობის პირობებში ასეთი თანხმობის მიღწევა კრედიტორებს შორის თეორიულადაც კი წარმოუდგენელია. მაგალითისათვის, სს „ენერგია XXI“-ის გადახდისუუნარობის წარმოებაში კრედიტორთა რიცხვი 32.000 სუბიექტს აღემატება³. ყველნაირ ფანტაზიის სცილდება ამდენი კრედიტორისგან თანხმობების მიღება.

მართალია, გადახდისუუნარობის ახალი კანონი მოვალის ფინანსური სიძნელეების გადაჭრას შესაძლებელ შემთხვევას უკავშირებს, მაგრამ, ცხადია, რომ ასეთი შესაძლებლობა პრაქტიკულადაც გამორიცხულია.

ერთადერთი მიზანი, რაც შეიძლება ახალი კანონის მიხედვით პრაქტიკულად აღსრულდეს, არის მოვალის ქონების რეალიზაციით მიღებული ამონაგების კრედიტორებზე განაწილება. აღნიშნუ-

¹ შდრ. ბაღკა, მუხლი 46.3.

² შდრ. ბაღკა, მუხლი 49.

³ ინფორმაცია აღებულია მეურვის ანგარიშიდან.

ლი გარემოება კი ყოველთვის დადგება, ვინაიდან, როგორც უკვე აღვნიშნე, ვერასდროს ვერ მოხერხდება მოვალის ფინანსური სიძნელეების გადაჭრა.

გარდამავალ პერიოდში გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის რეჟიმში მყოფი საწარმოების პრობლემები

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, გადახდისუუნარობის კანონის ამოქმედებისთანავე ძალადაკარგულად გამოცხადდა გაკოტრების კანონი. თუმცა, ახალმა კანონმა 1-წლიანი გარდამავალი პერიოდი დაადგინა გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის რეჟიმში მყოფი იმ საწარმოებისთვის, რომლებიც გაკოტრების კანონის საფუძველზე იყო დაწყებული, მაგრამ — დაუსრულებელი¹. გარდამავალი პერიოდი გრძელდებოდა 2008 წ. 15 აგვისტომდე. მაშასადამე, გარდამავალი პერიოდის დასრულებამდე ერთმანეთის პარალელურად მიმდინარეობდა როგორც გაკოტრების საქმისა და რეაბილიტაციის წარმოებები, ისე — გადახდისუუნარობის საქმეთა წარმოებები.

გარდამავალი ეტაპის შემოღებით გაკოტრების კანონის ინსტიტუტებს არსებობა მხოლოდ ერთი წლით გაუხანგრძლოვდათ ამ ერთწლიანი პერიოდის შემოღებით რეაბილიტაციისა და გაკოტრების რეჟიმში მყოფ სუბიექტებს მიეცათ მკაცრად განსაზღვრული დავალება, რომ გარდამავალ პერიოდში დაესრულებინათ რეაბილიტაციისა და გაკოტრების წარმოებები. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ამ ვადის ამოწურვისთანავე მათ მიმართ უნდა შეწყვეტილიყო გაკოტრების კანონის მოქმედება და ისინი ახალი კანონის მიხედვით გადახდისუუნარობის საქმის წარმოებაზე უნდა გადასულიყვნენ².

წარმოების დასამთავრებლად ერთწლიანი ვადის დაწესებით კანონმდებელმა გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის რეჟიმში მყოფი საწარმოები, კერძოდ, კი გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის მმარ-

¹ ბადაკა, მუხლი 56.2.

² ბადაკა, მუხლი 56.3.

თველები მნიშვნელოვანი პრობლემების წინაშე დააყენა, რამაც შემდგომში პრაქტიკაშიც იჩინა თავი. გაკოტრებისა და სასამართლო პრაქტიკამ აჩვენა, რომ ერთწლიანი პერიოდი საკმარისი არ აღმოჩნდა იმისათვის, რათა ორდინარულად, ყველა პროცედურის დაცვით დასრულებულიყო გაკოტრების კანონით ინიცირებული გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის პროცესები.

გარდამავალმა პერიოდმა გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის მმართველებს სხვადასხვა ეტაპზე მიუსწრო: ზოგი მოთხოვნების დაზუსტებითა და მათი განხორციელებით იყო დაკავებული, ზოგი — გაკოტრების მასის რეალიზაციით, ზოგი — სასამართლო პროცესებით, ზოგი — საბოლოო ანგარიშის წარდგენით და ა.შ. ახალმა კანონმა, სამწუხაროდ, ეს გარემოებები არ გაითვალისწინა და ყველა მმართველს მოჭრით მოსთხოვა გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის საქმეების დასრულება და ახალ წარმოებაზე გადასვლა.

ერთი წუთით წარმოედგინოთ სიტუაცია, როდესაც გაკოტრების მმართველი კრედიტორთა კრების წინაშე 2008 წ. 16 აგვისტოს საბოლოო ანგარიშის წარსადგენად ემზადება. გაკოტრების ძველი რეჟიმით ესაა ეტაპი, როდესაც გაკოტრების მმართველს დასრულებული აქვს მასის რეალიზაცია, აკუმულირებული აქვს რეალიზაციიდან ამონაგები თანხები და აპირებს დამტკიცებული გაკოტრების ტაბულის მიხედვით მათ განაწილებას. ამ დროს, გადახდისუნარიობის კანონი მას ავალდებულებს, რომ გადავიდეს გადახდისუნარიობის საქმის წარმოებაზე. ეს ნიშნავს იმას, რომ გაკოტრების მმართველმა ამონაგები უნდა გაანაწილოს ახალი კანონის მე-40 მუხლის მიხედვით, რომელიც მოთხოვნათა დაკმაყოფილების სრულიად სხვა რიგითობას ადგენს. ასეთ შემთხვევაში აშკარად ირღვევა როგორც მუშაკების ინტერესები, რომლებიც გაკოტრების ტაბულის სათავეში იყვნენ მოქცეულნი, ისე — მომწოდებელთა ინტერესები, რომლებიც, გაკოტრების ტაბულის მე-3 რიგში განთავსებით, ერთ-ერთ პრივილეგირებულ კრედიტორებად მიიჩნეოდნენ. ახალი კანონის მოთხოვნათა რეესტრით კრედიტორთა ეს ორი კატეგორია რეესტრის ბოლო რიგში განთავსდა, რითაც მათი დაკმაყოფილების

აღბათობა მინიმუმამდე შემცირდა.

წარმოიდგინოთ შემდეგი სიტუაცია, როდესაც გაკოტრების მმართველი 2008 წ. 16 აგვისტოს ატარებს აუქციონს, სადაც გასაყიდად გამოაქვს მოვალის მთლიანი ქონება აუდიტორის მიერ დადგენილი ღირებულებით, ვთქვათ, 50.000 ლარით. ყველა კრედიტორის მოთხოვნა გაკოტრების არსებულ წარმოებაში 1 მლნ. ლარს აღემატება. ახალი კანონის მიხედვით, გაკოტრების მმართველი ვალდებულია აუქციონზე მოვალის ქონება არა უკვე გამოცხადებული ღირებულებით გაყიდოს, არამედ 1 მლნ. ლარად, როგორც ამას ავალდებულებს გადახდისუუნარობის კანონი¹. ამ დროს თუკი დაუშვებთ, რომ აუქციონში მონაწილე პირებს უკვე გადახდილი აქვთ ბე პირველად გამოცხადებული ღირებულების მიხედვით, მაშინ გაკოტრების მმართველი მათ წინაშე მეტად უხერხულ მდგომარეობაში აღმოჩნდება. ეს გარემოება კი, სამწუხაროდ, კანონის ავტორებს არ გაუთვალისწინებიათ.

განხილვის ღირსია შემდეგი სიტუაციაც. დაუშვათ, რომ გაკოტრების საქმის წარმოება გახსნილი იყო ზედავლიანების საფუძველით და იგი წარიმართა ყველა პროცედურის დაცვით: გაკოტრების წარმოებაში ჩაბმულნი იქნენ კრედიტორები, ჩატარებული იქნა კრედიტორთა კრებები, გაკოტრების მმართველის მიერ განხორციელდა დებიტორთა მოთხოვნები და მასაში მოზიდული იქნა მნიშვნელოვანი თანხები, რეალიზებული იქნა მასაში შემავალი ნივთები და ა.შ. 2008წ. 15 აგვისტოს შემდეგ ახალი კანონი გაკოტრების მმართველს ავალდებულებს გადახდისუუნარობის წარმოებაზე გადასვლას, რომელიც საერთოდ არ ითვალისწინებს ზედავლიანებას — როგორც გადახდისუუნარობის შესახებ განცხადების სასამართლოში შეტანის საფუძველს². ფაქტობრივად, სახეზეა გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შეწყვეტის საფუძველი, რომელზეც გადაწყვეტილება მომრიგებელმა საბჭომ უნდა მიიღოს³. ხოლო ასეთი ორგანოს არსებობას კი გაკოტრების კანონი არ ითვალისწინებდა.

¹ შდრ. ბადაა, მუხლი 38.9.

² შდრ. ბადაა, მუხლი 13.

³ ბადაა, მუხლი 34.1.

მეწარმისათვის კაბალური კანონი და ბართულეპული პროცედურები

გამოქვეყნებულია ჟურნალში
„ბიზნესი და კანონმდებლობა“
2009 წ. ნოემბერი

„ბ.კ.“ — ჟურნალ „ბიზნესი და კანონმდებლობის“ წინა ნომერში თქვენ საუბრობდით იმაზე, თუ როგორ „იცავს“ სახელმწიფო საქართველოში მეწარმის ინტერესებს. კერძოდ, საუბარი იყო კანონზე „გადახდისუუნარობის საკმის წარმოების შესახებ“, რომლის ამოქმედებისთანავე ძალა დაკარგა კანონმა „გაჯილდების საკმის წარმოების შესახებ“. თქვენ ამტკიცებთ, რომ ამით მოწესრიგების არეალიდან საერთოდ გამოირიცხა მცირე და საშუალო საწარმოები. ასეთი შერჩევითი მიდგომა, ცხადია, ჩანასახშივე კლავს მეწარმის სურვილს — გადაარჩინოს თავისი საქმიანობა ან, თუნდაც, ელემენტარული მხარდაჭერა იგერძოს სახელმწიფოსგან...

რ.მ. — ვალაუგებლობის წარმოებიდან მცირე და საშუალო საწარმოების გამორიცხვა განაპირობა იმან, რომ ახალმა კანონმა, ფაქტობრივად, მხოლოდ ისეთ კრედიტორებს მისცა გადახდისუუნარობის განცხადების წარდგენის უფლება, რომლებსაც 50 ათასი და მეტი ლარის დავალიანება გააჩნიათ. მოგეხსენებათ, საქართველოში ასეთი დავალიანებები მცირე და საშუალო საწარმოებს არა აქვთ მაღაზიების, აფთაპების, მცირე საწარმოების, ინდემწარმეების საშუალო თვიური ბრუნვაც კი შეიძლება გაცილებით ნაკლები იყოს. ამიტომ უფიქრობ, რომ ახალმა კანონმა მოწესრიგების არეალიდან გამორიცხა მცირე და საშუალო საწარმოები, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ფიზიკური პირებიც ამოგდო მოწესრიგების სფეროდან, მაშინ საუბარია მხოლოდ დიდ საწარმოებზე. უნდა ითქვას, რომ თავიდან გადახდისუუნარობის წარმოებები მართლა დიდი საწარმოების მიმართ დაიწყო. გავიხსენოთ ელექტროვაგონშემკეთებელი

ქარხანა, „ელიტელექტრონიკი“, „მაგნატი“...

აქვე უნდა ითქვას, რომ ვალაუგალობის სამართალი, უპირველესად, მოვალის გადარჩენისკენაა მიმართული. მოვალე კი არ უნდა ჩაიწიხლოს, პირიქით: უპირველესად იგი უნდა დაეიცვათ კრედიტორებისგან. ამიტომ, ეს მოვალის რეაბილიტაციისკენ მიმართული სამართალი გახლავთ. მართალია, გადაწყვეტილებას კრედიტორები იღებენ, მაგრამ, თუკი მათ დაინახეს, რომ მოვალე არის გადარჩენისუნარიანი, ანუ სუბიექტი, რომელსაც აქვს მიწის ნაკვეთები, გარკვეული წარმოება, კლიენტებთან და მომწოდებლებთან კარგად აწყობილი ურთიერთობა, გადაწყვეტენ, რომ ასეთი მოვალის დაღუპვა არ შეიძლება. სწორედ ასეთი სუბიექტი უნდა გადაარჩინო!.. ამის შესანიშნავი მაგალითია „ელიტელექტრონიკი“, რომელსაც მშენიერი ქსელი და წარმოება ჰქონდა აწყობილი. კრედიტორებმაც მისი რეაბილიტაცია გადაწყვიტეს. ზუსტად ეს გახლავთ გაკოტრების წარმოება, რომელიც თავის თავში მარტო დაღუპვას და მოსობას კი არ გულისხმობს... გაკოტრება სწორედაც რომ მოვალის გადარჩენას ნიშნავს. მაგრამ, თუკი ჩვენ მოვალეებად არ მივიჩნიეთ მცირე და საშუალო საწარმოები, მაშინ რისთვის არსებობს კანონი? საქართველო არ არის ქვეყანა, სადაც მსხვილი საწარმოები სჭარბობს. საქართველო, უპირველესად, აგრარული ქვეყანაა, სადაც მცირე და საშუალო საწარმოები „ბატონობენ“. ამიტომაც მივიჩნიე აღნიშნულ კანონს უკან გადადგმულ ნაბიჯად „გაკოტრების შესახებ კანონისგან“ განსხვავებით, რომელსაც აბსოლუტურად ყველა საწარმო ჰქონდა მოცული.

„ბ.კ.“ — თქვენ ზაზგასმით ამბობთ, რომ ახალმა კანონმა სერიოზული პრობლემები შეუქმნა გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის რეჟიმში მყოფ საწარმოებს. თქვენი აზრით, მაინც რამ განაპირობა ასეთი კაბალური კანონის მიღება და რა უნდა გაკეთდეს, რომ მქარავე სუბიექტებს შეუბრძოლდეთ პრობლემები?

რ.მ. — თავიდანვე უნდა ითქვას, რომ ეს კანონი იურისტების მიერ არ არის დაწერილი. ან ისეთმა იურისტებმა დაწერეს, რომლებიც ამ სფეროს დიდ ცოდნას იბრალებენ. ეტყობა, კანონი

ეკონომისტებმა დაწერეს. თანაც, ვერ ვიტყვოდი, რომ კარგმა ეკონომისტებმა... სწორედ ამან განაპირობა, რომ ბევრი მიდგომა, მაგალითად, ტერმინებში, პროცედურებში, სტანდარტებში დღემდე არსებული სტანდარტული გაკოტრების კანონებისგან განსხვავდება. ეს გახლავთ გაუაზრებლად მიღებული კანონი!.. გარდა ამისა, არსებობს გარკვეული პრინციპები: მაგალითად, ევროპულ ან ანგლო-ამერიკულ კანონებს განსხვავებული პრინციპები გააჩნია. როგორც ვიცით, დამოუკიდებლობის მოპოვებამდე საქართველო, ტრადიციულად, რუსული კანონმდებლობის ზეგავლენის ქვეშ იყო. თუმცა, ვერც იმას ვიტყვი, რომ ეს ახალი კანონი რუსული კანონის მსგავსია. შეიძლება ითქვას, რომ დღეისათვის რუსეთს ჩვენზე უფრო დახვეწილი კანონები გააჩნია. 1996 წლის კანონი, რომელიც 2007 წელს გაუქმდა, გაცილებით სტანდარტული და ევროპული იყო. ზოგიერთმა ღსთ-ს ქვეყანამ გადაიღო კიდევ, ანუ ჩვენი კანონი მათთვის სამაგალითო გახდა. დღეს კი, ფაქტობრივად, ის სამაგალითო კანონი გაუქმდა და მიიღეს რაღაც, რასაც პიბრიდსაც ვერ დავარქმევ. დიახ, კანონი კაბალურია მეწარმეებისთვის, რადგან გართულებული პროცედურებისაგან შემდგარი და ყოველგვარ სტანდარტებს მოკლებული კანონი მათ ხსნას ვერ მოუტანს.

მიმაჩნია, რომ ეს კანონი საერთოდ უნდა გაუქმდეს. სასურველია, აღდგეს პირველი კანონი, უკეთეს შემთხვევაში კი — შეიქმნას სამუშაო ჯგუფი, რომელიც პირველ კანონზე აგებულ სრულიად ახალ კანონს შეიმუშავებს. ეს კანონი პრაქტიკაში გამოიცადა და უნდა ითქვას, რომ მოსამართლეებს ძალიან უჭირთ ისინი ზოგიერთ ნორმას ვერ განმარტავენ და თავისებურ ინტერპრეტაციებს აძლევენ მათ დახმარებისთვის რამდენჯერმე გერმანელ ექსპერტებსაც კი მიმართეს. უცხოელი სპეციალისტი ჩამოდის, ატარებს სემინარებს, რომლებსაც მოსამართლეებიც ესწრებიან, მაგრამ, ხშირ შემთხვევაში, თავად გერმანელ ექსპერტსაც კი უჭირს ამა თუ იმ პრობლემის გადასაწყვეტად კონკრეტული რჩევის მიცემა, რადგან ამის საშუალებას კანონი პრაქტიკულად არ იძლევა. მოსამართლეებიც ხელფეხშეხორკილები არიან — არ იციან, რა პქნან. მარტივ მაგალითს მოვიყვან: კრედიტორებმა უნდა დაუდონ ხელშეკრულება

გაკოტრების მმართველს (გაკოტრების მმართველის ინსტიტუტის განადგურების შესახებ უფრო დეტალურად სტატიის გაგრძელებაში ვისაუბრებ). წარმოიდგინეთ, რომ არის საწარმო, რომელსაც ჰყავს 38 ათასი კრედიტორი. როგორ წარმოგიდგენიათ, ამდენმა კრედიტორმა როგორ უნდა გააფორმოს ხელშეკრულება? თუნდაც 100 ან 50-მა? ეს შეუძლებელია. ამიტომ სასამართლო მიიჩნევს (და გერმანელი ექსპერტის განმარტებაც ასეთივეა), რომ საჭიროა კრედიტორთა კრებაზე ხმათა უმრავლესობით იქნას ასეთი გადაწყვეტილება მიღებული. თუმცა, კანონში ეს არ წერია. სწორედ ამიტომ ხდება იძულებული მოსამართლე, რომ თავისებურ ინტერპრეტაციას მიმართოს. ასეთი შემთხვევები ძალიან ხშირია.

კანონში კიდევ უამრავი რამ გახლავთ დაუხვეწავი. მაგალითად, ყველაზე სასაცილო, რაც შეიძლება გაკოტრების მმართველს დამართოს ამ კანონმა: ვთქვათ, ქონება პირობითად ღირს 10 ლარი, მაგრამ კრედიტორების მოთხოვნების ჯამური ოდენობა შეადგენს მილიონს. პირველ აუქციონზე გაკოტრების მმართველმა ეს ქონება მილიონად უნდა გამოიტანოს!.. წარმოიდგინეთ! ამ კანონში ასეთი სისულელე კიდევ ბევრია...

„ბ.კ.“ — სტატიის დასასრულს ჩვენ შევპირდით მკითხველებს, რომ გაუგრძელებდით საუბარს აღნიშნულ პრობლემატიკაზე. მაინც, რა არსებით მომენტებზე შეიძლება გაუმახვილოთ მკითხველის ყურადღება?

რ.მ. — უპირველესად, საუბარი იქნება შეუსაბამო ტერმინებზე. თუ ვამბობთ, რომ კანონი არის სამართლებრივი ნორმებისგან შემდგარი, ის ტერმინები, რაც ამ კანონშია მოცემული, არ შეესაბამება სამართლებრივ გაგებას. მაგალითად, რა არის მოთხოვნა, ვალი, კრედიტორი.. როგორც აღვნიშნე, გაკოტრების ინსტიტუტის მოსპობაზეც მექნება საუბარი — დიახ, მოსაქეს და გაანადგურეს ეს ინსტიტუტი, როცა ახალმა კანონმა შექმნა კასტა გაკოტრების მმართველებისა, ანუ იმ სუბიექტებისა, რომლებიც უკვე კვალიფიციურ მმართველებად ჩამოყალიბდნენ. ამ ახალი კანონის „წყალობით“ კი, იშვიათად მეგულება ადამიანი, რომელიც დათანხმდება, იყოს გაკოტრების მმართველი. მით უმეტეს, რომ აქ გასამრჯელოს პრობლემაც დგას...

მოვალის გადახდისუუნარობა — როგორც ვალუაუვალობის წარმოების წინაპირობა

(ვალუაუვალობის ქართული სამართლის ანლიზი)

გამოქვეყნებულია ჟურნალში

„ბიზნეს-კურიერი“

2011 წ. მარტი

1.

ვალუაუვალობის წარმოების საკითხები საქართველოში სპეციალური კანონით წესრიგდება. ასეთი სპეციალური კანონების არსებობა არ არის უცხო ევროპისა და ანგლო-ამერიკული სამართლის სისტემებისათვის. ვალუაუვალობის სამართლის მომწესრიგებელ სპეციალურ კანონებს მოცემული სამართლის განვითარების ადრეულ ეტაპზე „გაკოტრების კანონს“¹ უწოდებდნენ, ხოლო წინა საუკუნის ბოლოდან უკვე მკვიდრდება ახალი ტერმინი „ინზოლვენსი“ (insolvency) და შესაბამისად, კანონის თანამედროვე სახელწოდებაც — „კანონი ინზოლვენსის შესახებ“. თავისი ვიწრო გაგებით, „ინზოლვენსი“ გადახდისუუნარობას, იგივე ვალუაუვალობას ნიშნავს.

საქართველოში 1996 წელს მიღებულ კანონშიც თავდაპირველად სიტყვა „გაკოტრება“ ფიგურირებდა — კანონი „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ (ამოქმედდა 1997წ. 1-ლი იანვრიდან)², ხოლო 2007 წელს მიღებული კანონი შედარებით უწყინარი სახელით მოგვევლინა — კანონი „გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“³.

¹ მაგალითად, გერმანიაში გაკოტრების კანონს, რომელიც 1877-1999 წლებში მოქმედებდა, უწოდებდნენ Konkursordnung, რუსეთში 1993 წელს მიღებულ კანონს - закон о банкротстве, ხოლო ანგლო-ამერიკულ ქვეყნებში - bankruptcy law

² სიმარტივისათვის მას „გაკოტრების კანონი“ შეიძლება ეწოდოს.

³ სიმარტივისათვის მას „გადახდისუუნარობის კანონი“ შეიძლება ეწოდოს.

2.

საქართველოში მოქმედი ოროვე კანონი განსაკუთრებულ წესებს შეიცავს ვალაუვალობის წარმოების მოსაწესრიგებლად. მაგალითად, გაკოტრების 1996წ. კანონი ვალაუვალობის წარმოებას ერთიან წარმოებად განიხილუდა და მას „გაკოტრების საქმის წარმოებას“ უწოდებდა. აღნიშნული წარმოება, რომელიც მოგალის ან კრედიტორის განცხადების საფუძველზე იხსნებოდა, შეიძლებოდა ასევე რეაბილიტაციის წარმოებაში გადაზრდილიყო.

„გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“ 2007 წლის კანონმა საქმის წარმოებისათვის შემოიღო ზოგადი ცნება — „გადახდისუუნარობის წარმოება“, რომელიც იწყება სამეურვეო წარმოებით და მოგვიანებით ან გაკოტრების წარმოებაში გადაიზრდება ან — რეაბილიტაციის წარმოებაში. თუმცა, ამავე კანონით დაშვებულია, რომ მოგალის განცხადების საფუძველზე პირდაპირ, სამეურვეო წარმოების გარეშე დაიწყოს გაკოტრების წარმოება. აღსანიშნავია, რომ ახალმა კანონმა „გადახდისუუნარობის წარმოების“ ფართო გაგებაც მოგვცა და იგი აქცია გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის წარმოების საერთო ცნებადაც.

იმისათვის, რომ თავიდან იქნას აცილებული სხვადასხვა წარმოების (გადახდისუუნარობის, სამეურვეო, გაკოტრების, რეაბილიტაციის წარმოებების) ერთმანეთში აღრევა, ყველა წარმოება გაერთიანებულია ერთ ზოგად ცნებაში და მას „ვალაუვალობის წარმოება“ ეწოდება. შესაბამისად, ქართული სამართლის ეს დარგიც, სამართლის აღნიშნული დარგის მეცნიერებაც „ვალაუვალობის სამართლით“ არის ცნობილი. სწორედ ამ სახელწოდებით დამკვიდრდა იგი საქართველოს უმაღლეს სასწულებლებშიც.

3.

საინტერესოა, რა ადგილი უკავია მოგალის გადახდისუუნარობას ქართულ სამართალში. აღსანიშნავია, რომ მოგალის გადახდისუუნარობა ვალაუვალობის სამართლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტია.

დღეს მოქმედი გადახდისუუნარობის კანონით მოვალის გადახდისუუნარობა წარმოადგენს სასამართლოში გადახდისუუნარობის განცხადების შეტანის საფუძველს (გადახდისუუნარობის კანონი, მუხლი 13). განცხადების შეტანის ინიციატორად გვევლინება თავად მოვალე ან მისი კრედიტორი (კრედიტორები).

გადახდისუუნარობის განცხადების შეტანის სხვა საფუძველია ასევე მოსალოდნელი გადახდისუუნარობა (გადახდისუუნარობის კანონი, მუხლი 13).

განსხვავებით გადახდისუუნარობის კანონისა, გაკოტრების კანონი სისტემურად უფრო სწორად არის აგებული. თავდაპირველად, იგი გაკოტრების წარმოების წინაპირობებს ახასიათებს და ორ ძირითად — მატერიალურ და ფორმალურ წინაპირობას გამოჰყოფს. ამ სქემაში მოვალის განცხადება განიხილება როგორც გაკოტრების წარმოების ფორმალური წინაპირობა. წარმოების მატერიალურ წინაპირობად, გაკოტრებაუნარიანობასთან ერთად, მიჩნეულია აგრეთვე გაკოტრების (წარმოების) საფუძველი. ამდენად, გაკოტრების კანონის მიხედვით, მოვალის გადახდისუუნარობა განიხილებოდა სწორედ გაკოტრების წარმოების ერთ-ერთ საფუძველად (შდრ. გაკოტრების კანონი, მუხლი 2.2.). რადგანაც განცხადება თავად წარმოადგენდა სწორედ გაკოტრების წარმოების ფორმალურ საფუძველს, სისტემურ შეუსაბამობას ექნებოდა ადგილი, თუკი განცხადების (როგორც ფორმალური საფუძველის) შეტანის საფუძველად გადახდისუუნარობას განვიხილავდით.

გაკოტრების კანონის მიხედვით, გაკოტრების სხვა საფუძველად მოსალოდნელ გადახდისუუნარობასთან ერთად აღიარებული იყო აგრეთვე კლასიკური ზედაჟალიანება. თუმცა, ამ უკანასკნელ საფუძველზე, გაუგებარი მიზეზების გამო, დღეს არსებულმა ვალუევალობის ქართულმა სამართალმა საერთოდ უარი თქვა.

4.

მოვალის გადახდისუუნარობის შინაარსის ასახსნელად ამოსავალია ტერმინი „გადახდისუუნარობა“. ამ ტერმინის ლგვა-

ლური დეფინიცია ყოველთვის იყო ვალაუვებლობის კანონებში მოცემული. მაგალითად, გაკოტრების კანონის 2.3. მუხლი მას შემდეგნაირად ახასიათებდა: „მოვალის გადახდისუუნარობა სახეზეა, როდესაც მას არ შეუძლია შეასრულოს ვადამოსული გადახდის ვალდებულებები“. ზოლო გადახდისუუნარობის კანონის 3.“ა“ მუხლის მიხედვით გადახდისუუნარობად მიიჩნევა „მოვალის უუნარობა, დააკმაყოფილოს კრედიტორის ვადამოსული მოთხოვნა“. კრედიტორის მოთხოვნა ვადამოსულად მიიჩნევა, როდესაც დამდგარია მისი ვალდებულებების გასტუმრების ვადა.

აღნიშნულ დეფინიციაში მნიშვნელოვანია „მოვალის უუნარობის“ სწორად გაგება. არსებული ვალდებულებების შესრულებასთან, ანუ კრედიტორების მოთხოვნებთან მიმართებაში მოვალის უუნარობა უნდა იყოს ხანგრძლივი (მყარი) და არა დროებითი (იმწუთიერი).

მოვალის გადახდისუუნარობის სიმყარე იმაშია, რომ მას საერთოდ არ უნდა შეეძლოს კრედიტორთა მოთხოვნების, ანუ არსებული ვალდებულებების შესრულება იმის გამო, რომ მას არ გააჩნია საკმარისი ფულადი სახსრები, ანდა არ არსებობს უახსლოეს ხანში მათი შოვნის პერსპექტივა. ეს ისეთი შემთხვევებია, როდესაც მოვალე კრედიტულისაა, ანუ როდესაც ბანკები ან სხვა საფინანსო-საკრედიტო ორგანიზაციები არალიკვიდურობის გამო უარს ეუბნებიან მას კრედიტის გაცემაზე.

მოვალე გადახდისუუნაროდ მიიჩნევა მაშინაც, როდესაც მას, მართალია, გააჩნია მატერიალური აქტივები, მაგრამ მათი რეალიზაცია გარკვეულ დროსთან არის დაკავშირებული, ზოლო კრედიტორი ვერ დაელოდება აქტივების რეალიზაციას.

ამდენად, მოვალის გადახდისუუნარობად არ შეიძლება მიიჩნიოთ შემთხვევა, როდესაც მოვალეს ნებაყოფლობით არ სურს ვალდებულებების შესრულება მაშინაც კი, როდესაც მას საკმარისი ფულადი სახსრები ან ლიკვიდური ქონებები გააჩნია.

5.

კრედიტორს მხოლოდ მაშინ შეუძლია მიუთითოს მოვალის გადახდისუუნარობაზე, თუ მას სრული ან მნიშვნელოვანი წარმოდგენა ექნება მოვალის ყველა ვალდებულებასა და მის ყველა ლიკვიდურ საშუალებაზე. კრედიტორთა მხოლოდ მცირე ნაწილს (მაგალითად, ბანკებს, სადაზღვევო ორგანიზაციებს) აქვთ ასეთი ინფორმაციულობა. სხვა კრედიტორებმა შეიძლება მხოლოდ თვარაუდონ, სახეზეა თუ არა მოვალის გადახდისუუნარობა. კონკრეტულ კრედიტორს ასეთი ვარაუდი მხოლოდ მაშინ გაუჩნდება, როდესაც იგი მოსთხოვს მოვალეს ვალდებულების შესრულებას, ხოლო ეს უკანასკნელი კი არ შეასრულებს ან დააყოვნებს შესრულებას.

მაშასადამე, არ შეიძლება ზოგადად მოვალის გადახდისუუნარობაზე საუბარი, როცა მოვალე დროებით შეწყვეტს გადახდებს კონკრეტული კრედიტორის ან რამდენიმე კრედიტორის მიმართ. სწორედ ამ ვარაუდს ეფუძნებოდა გაკოტრების კანონი, როდესაც 2.3 მუხლის მე-2 წინადადებაში მიუთითებდა, რომ მოვალის გადახდისუუნარობა თვარაუდება, თუ მოვალე ზოგადად შეწყვეტს ვალდებულების გადახდას. ამდენად, ზოგადად ვალდებულებების შესრულების შეწყვეტა – ეს არის გადახდისუუნარობის გარეგნული გამოხატულება, ეს არის მხოლოდ ვარაუდი გადახდისუუნარობის არსებობაზე, მაგრამ არა – დადგენილი გადახდისუუნარობა, რომელიც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, უნდა იყოს ხანგრძლივი და მყარი.

6.

„მეწარმეთა შესახებ“ კანონის 9.9 მუხლი სამეწარმეო საზოგადოებების ხელმძღვანელებს ავალდებულებს, ბრალეული გაჭიანურების გარეშე შეიტანონ გადახდისუუნარობის განცხადება სასამართლოში, თუკი საზოგადოება გ ა დ ა ხ დ ი ს უ უ ნ ა რ ო ა ან ასეთის საშიშროების წინაშეა. კანონის ამ ნორმაში ნახსენები ტერმინი „გადახდისუუნარობა“ არ გულისხმობს

დადგენილ გადახდისუუნარობას. აქ არის საუბარი მხოლოდ ვარაუდზე გადახდისუუნარობის შესახებ, რომელიც ცნობილია საზოგადოების ღირექტორისათვის. მან ხომ გარეშე კრედიტორებზე უკეთესად იცის თავისი საზოგადოების ფინანსური მდგომარეობის, მათ შორის არსებული ვალდებულებებისა და მათი შესრულების ვადების შესახებ.

საზოგადოების ღირექტორის მიერ გადახდისუუნარობის ვარაუდზე დაყრდნობით სასამართლოში ვალაუვალობის განცხადების შეტანა მაინც არ ადასტურებს გადახდისუუნარობის ფაქტს.

7.

ქართული სამართლის შესაბამისად, მოვალის გადახდისუუნარობის ფაქტი უნდა შემოწმდეს და მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება მისი დადგენილად მიჩნევა. მანამდე, სანამ არ დადგინდება სამეწარმეო საზოგადოების გადახდისუუნარობის ფაქტი, დაუშვებელია მისი ასეთად მიჩნევა.

მოვალის გადახდისუუნარობის შემოწმება იწყება მას შემდეგ, რაც სასამართლო მიიღებს შესაბამის განჩინებას ვალაუვალობის განცხადებასთან დაკავშირებით. გადახდისუუნარობის კანონით გადახდისუუნარობის შემოწმების წინაპირობაა მოვალის ან კრედიტორის გადახდისუუნარობის განცხადების წარმოებაში მიღება (გადახდისუუნარობის კანონი, მუხლი 19), ხოლო გაკოტრების კანონით — ასეთი განცხადების საფუძველზე გაკოტრების წარმოების გახსნა (გაკოტრების კანონი, მუხლი 11). სასამართლო გადახდისუუნარობის განცხადებას მიიღებს წარმოებაში თუ — გახსნის გაკოტრების წარმოებას, ოროვე შემთხვევაში ვალაუვალობის წარმოების დაწყებას (გახსნას) აქვს ადგილი.

გადახდისუუნარობის კანონი ავიწროებს ვალაუვალობის წარმოების ცნებას და მას გადახდისუუნარობის წარმოებას უწოდებს. თუმცა, გადახდისუუნარობის წარმოება არ შეიძლება მოეინიოთ ევროპულ სამართალში დადგენილ არც სტანდარტულ

გაკორტუბის წარმოებად და არც — ანგლო-ამერიკულ და ევროპულ სამართალში არსებულ სარეორგანიზაციო, ანდა სანაციის წარმოებად. გადახდისუუნარობის წარმოება წინ უსწრებს გაკორტუბის წარმოებასაც და რეაბილიტაციის წარმოებასაც¹.

გადახდისუუნარობის კანონის მიხედვით, მოვალის გადახდისუუნარობის საკითხს თუდაპირველად ამოწმებს სასამართლოს მიერ დანიშნული მეურვე, რომელიც კრედიტორთა კრებაზე წარდგენილ თავის მოხსენებაში აფასებს მოვალის გადახდისუუნარობის გარემოებებს (გადახდისუუნარობის კანონი, მუხლი 26.2., „გ“). გადახდისუუნარობის საკითხის შემდგომი შესწავლით უკვე მომრიგებელი საბჭო² დაკავებული (გადახდისუუნარობის კანონი, მუხლი 33.1).

მოვალის გადახდისუუნარობის საკითხის შესწავლის შემდეგ მომრიგებელმა საბჭომ შეიძლება დაადგინოს, რომ არ არსებობს მოვალის გადახდისუუნარობის საფუძველი ან ეს საფუძველი აღმოიფხვრა გადახდისუუნარობის განცხადების შეტანის შემდეგ (გადახდისუუნარობის კანონი, მუხლი 34.1). თუკი მომრიგებელი საბჭო მივიდა ასეთ დასკვნამდე, მაშინ მან უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება გადახდისუუნარობის წარმოების შეწყვეტის შესახებ. ეს გადაწყვეტილება სავალდებულო ხდება ასევე სასამართლოსათვის, რომელიც იღებს ანალოგიურ განჩინებას გადახდისუუნარობის წარმოების შეწყვეტის შესახებ (გადახდისუუნარობის კანონი, მუხლი 34.2).

საინტერესოა, თავად გადახდისუუნარობის პერიოდის ხანგრძლივობა, ანუ როდემდე შეიძლება ეოვარაუდოთ მისი არსებობა. მოქმედი კანონის მიხედვით მოვალის გადახდისუუნარობა

¹ რეაბილიტაციის წარმოება, უპირველესად, მოვალის გადარჩენისაკენ, მისი ფინანსური და ეკონომიკური პრობლემების დაძლევისაკენ არის მიმართული.

² მომრიგებელი საბჭო - ეს არის კრედიტორებისა და მოვალის მიერ პარიტეტულ საწყისებზე შექმნილი სპეციალური ორგანო, რომელიც არსებითად აფასებს და წყვეტს მოვალის გადახდისუუნარობის საკითხს (გადახდისუუნარობის კანონი, მუხლი 32).

ფარაუდება მანამდე, სანამ მომრიგებელი საბჭო არ მიიღებს საპირისპირო გადაწყვეტილებას, ანუ გადაწყვეტილებას ან მოვალის გაკოტრების, ანდა მისი რეაბილიტაციის რეჟიმში გადაყვანის შესახებ (გადახდისუუნარობის კანონი, მუხლი 33.3). ამდენად, მოვალის გადახდისუუნარობის ფაქტობრივი მდგომარეობა, ანუ როგორც დადგენილი ფაქტი გრძელდება გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის რეჟიმშიც.

მაშასადამე, მოვალის გადახდისუუნარობის საკითხს მთელი სერიოზულობით უნდა მოეყვიდოთ მხოლოდ მოვალის მყარი გადახდისუუნარობა უნდა იყოს მის მიმართ გადახდისუუნარობისა და შემდგომში გაკოტრების წარმოების დაწყების წინაპირობა. მეურვის, მომრიგებელი საბჭოსა და ბოლოს — სასამართლოს არასწორმა დასკვნამ შეიძლება გამოიწვიოს სიცოცხლისუნარიანი საწარმოს ნაჩქარევად და წინდაუხედავად გადაყვანა გაკოტრების რეჟიმში.

5.

ამდენად, დასკვნის სახით შეიძლება აღინიშნოს, რომ გადახდისუუნარობა — როგორც მოვალის ფაქტობრივი მდგომარეობა, შეიძლება წარმოიშვას სასამართლოს მიერ გადახდისუუნარობის განცხადების წარმოებაში მიღებამდე, ანუ კომპანია გადახდისუუნარო შეიძლება აღმოჩნდეს სასამართლოს გადაწყვეტილებამდე. თუმცა, ვერ გავიზიარებთ იმ აზრს, რომ მოვალის გადახდისუუნარობის ფაქტი, ანუ მოვალის გადახდისუუნარობის მდგომარეობა, აუცილებლად დადგენილ ფაქტად უნდა მივიჩნიოთ სასამართლოში ვალაუვალობის საქმის აღძვრამდე. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მოვალის გადახდისუუნარობის ფაქტი დადგინდება და მისგან გამომდინარე სამართლებრივი შედეგები წარმოიშობა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც მოხდება გადახდისუუნარობის სამართლებრივი შემოწმება და შეფასება, ხოლო შემდგომში კი - ამ შეფასების სასამართლო განჩინებით დადასტურება.

როინ მიზრიაული

ქართული კერძო სამართლის საკითხები

**(გამოქვეყნებული სამეცნიერო სტატიები
და სხვა პუბლიკაციები)**

პირველი გამოცემა

**საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“
დირექტორი — ზაურ ნატყეზია**

ტექნიკური რედაქტორი: ასმათ ფიფია

**კომპიუტერული უზრუნველყოფა: სოფო ქილიფთარი
ნონა ჯღარკაჯა**

